

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ , ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ &

ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ: ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ

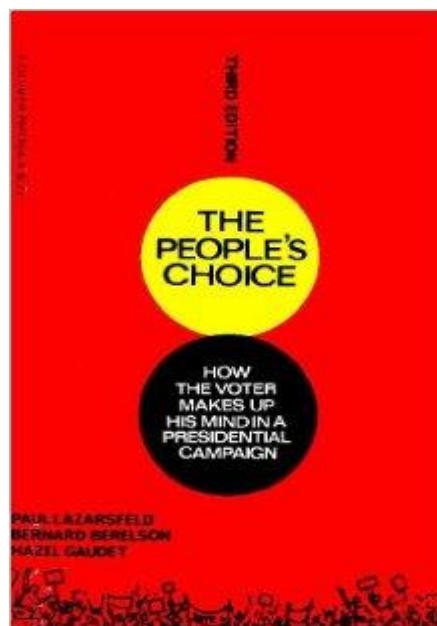
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Β΄: ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΜΟΝΤΕΛΑ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Διπλωματική Εργασία

© ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2017

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ , ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ &
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ: ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Β΄: ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Αρτελάρης Παναγιώτης (Επιβλέπων)

Λέκτορας, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών

Μαυρομμάτης Γεώργιος

Λέκτορας, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τσίρμπας Ιωάννης

**Λέκτορας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών**

Ο Γεώργιος Α. Κωστόπουλος

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

1)Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.

2)Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

«Έχω συχνά παρατηρήσει στις εκλογές ότι οι πολιτικές απόψεις υπόκεινται σε γεωγραφική κατανομή. Κάθε κόμμα, ή για την ακρίβεια, κάθε πολιτική τάση έχει την περιοχή της και με λίγη προσοχή μπορεί να διακρίνει κανείς ότι υπάρχουν πολιτικές περιφέρειες, όπως υπάρχουν γεωλογικές ή οικονομικές περιφέρειες, ότι υπάρχουν πολιτικά κλίματα όπως υπάρχουν γεωφυσικά κλίματα»

Andre Siegfried, Tableau politique de la France de l' Ouest sous la Troisieme Republique (1913)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Τμήματος Γεωγραφίας του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου Αθηνών, στην κατεύθυνση Ευρωπαϊκές Πολιτικές, Σχεδιασμός και Ανάπτυξη του Χώρου.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της τριμελούς επιτροπής καθώς και τον Λέκτορα του Ε.Κ.Π.Α. Τσίρμπα Ιωάννη για την πολύτιμη συνεργασία και την ενεργή συμβολή που μου παρείχε για την εκπόνηση της διπλωματικής μου έρευνας.

Ένα ιδιαίτερο ευχαριστώ οφείλω στον επιβλέποντα Καθηγητή μου, κ. Αρτελάρη Παναγιώτη, με την καθοδήγηση και στήριξη του οποίου κατάφερα να ολοκληρώσω την έρευνα και την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την σύζυγό μου Ευαγγελία, τους γονείς μου Άρη και Κατερίνα, τα αδέρφια μου Χριστίνα και Βασίλη, τους γονείς της συζύγου μου Ευάγγελο και Θεοδώρα, για την ηθική και υλική υποστήριξη που μου έχουν προσφέρει και συνεχίζουν να μου προσφέρουν καθημερινά. Την παρούσα εργασία την αφιερώνω στην σύζυγό μου Ευαγγελία και στον μονάκριβο γιο μας που διανύει τον δέκατο μήνα ζωής.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη στα Ελληνικά	10
Περίληψη στα Αγγλικά	11
Κατάλογος Εικόνων	12
Κατάλογος Πινάκων	12
Εισαγωγή	13
1 ΜΟΝΤΕΛΑ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ	17
1.1 Εισαγωγή	17
1.2 Εισαγωγή στα μοντέλα διερεύνησης της ψήφου. Η διάκριση οικολογικών (χωρικών) και ατομικών (δειγματοληπτικών) δεδομένων	18
1.3 Το μικροκοινωνιολογικό μοντέλο (Σχολή Columbia) - Lazarsfeld (1940), τεχνική των δημοσκοπήσεων	19
1.4 Ψυχολογία και εκλογική συμπεριφορά – Μοντέλο του Michigan	23
1.5 Το μακροκοινωνιολογικό υπόδειγμα (Διαιρετικές Τομές - Social Cleavage)	26
1.6 Θεωρία χωρικής ψήφου (Spatial Voting Theory)	31
1.7 Το κοινωνιολογικό μοντέλο στην Ευρώπη – Η διάκριση Αριστερά / Δεξιά	32
1.8 Θρήσκευμα, κοινωνική τάξη ως μεταβλητές στην εκλογική ανάλυση	34
1.9 Ορθολογική επιλογή και «καταναλωτικό μοντέλο»	39

1.10	Η ταξική στρωματοποίηση των σύγχρονων κοινωνιών σε περισσότερες κεντρώες επιλογές	43
1.11	Οικονομική ψήφος (Economic Voting).....	47
1.12	Θεματική ψήφος (Issue Voting)	49
1.13	Διάκριση βασικών μοντέλων εκλογικής συμπεριφοράς	52
2	ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	53
2.1	Εκλογική γεωγραφία, έννοια και περιεχόμενο	53
2.2	Η εκλογική γεωγραφία στο έργο του André Siegfried.....	56
2.3	Εκλογικές περιφέρειες	60
2.4	Μεροληπτική εκλογική διαίρεση (Gerrymandering).....	62
2.5	Άνιση εκλογική κατανομή στο χώρο (Malapportionment).....	65
3	ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΜΕ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΧΩΡΟ	67
3.1	Η εκλογική συμπεριφορά μέσα από τη διάσταση του χώρου	67
3.2	Το πεδίο της Χωρικής Στατιστικής	73
3.3	Εθνικοποίηση κομματικού συστήματος: ορισμοί και μετρήσεις	75
3.4	Χωρική αυτοσυσχέτιση και εκλογική συμπεριφορά	78
3.5	Δείκτες χωρικής αυτοσυσχέτισης	81
3.5.1	Ο δείκτης Moran's I	81
3.5.2	Ο τοπικός δείκτης Moran's I	84
3.5.3	Ο δείκτης χωρικής αυτοσυσχέτισης Geary's.....	85
3.5.4	Ο δείκτης χωρικής αυτοσυσχέτισης Getis G	85

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	88
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	91

Περίληψη

Αντικείμενο της διπλωματικής εργασίας αποτέλεσε η ανάλυση της κοινωνιολογίας της εκλογικής συμπεριφοράς, οι χωρικές παράμετροι που βοηθούν στην καλύτερη ερμηνεία των προτύπων που καταγράφονται, καθώς και η αναδρομή στην επιστημονική θεωρία που προσπαθεί να αναδείξει τους παράγοντες που επηρεάζουν και διαμορφώνουν το εκλογικό σώμα. Σκοπός της εργασίας αποτελεί η σχέση μεταξύ χώρου και εκλογικής συμπεριφοράς. Η ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι η βιβλιογραφική επισκόπηση. Στο κείμενο που ακολουθεί αναλύονται βιβλιογραφικά οι δύο κυρίαρχοι τύποι ανάλυσης, αυτός της καταγραφής και σύνθεσης των δημογραφικών και πολιτισμικών παραμέτρων και η χωρική διάσταση των εκλογικών προτύπων όπως αυτή απορρέει από την γεωγραφική κατανομή των χαρακτηριστικών των διοικητικών δομών, της δημογραφίας του πληθυσμού και άλλους παράγοντες. Παρά τις θεωρίες που έχουν προταθεί, το αντικείμενο της ανάλυσης τόσο των εκλογικών αποτελεσμάτων όσο και της εκλογικής προτίμησης είναι αρκετά σύνθετο και αβέβαιο, αντικατοπτρίζοντας την σύγχυση ή κρίση που μπορεί να επικρατεί σε ένα σύστημα. Η χωρική ανάλυση και μελέτη αυτών των τάσεων όχι μεμονωμένα αλλά μόνο σε συνδυασμό με τη χρήση άλλων κοινωνικών δεδομένων από τον ερευνητή, μπορεί να δώσει τη δυνατότητα όχι της σίγουρης πρόβλεψης αλλά της καλύτερης κατανόησης των κριτηρίων και των αιτιών ενός εκλογικού αποτελέσματος.

Λέξεις κλειδιά: Πολιτική Γεωγραφία, Μοντέλα Εκλογικής Συμπεριφοράς, Χώρος και Εκλογική Συμπεριφορά, Χωρική Αυτοσυσχέτιση στην Εκλογική Συμπεριφορά

Abstract

The subject of the thesis is the sociological analysis of the voting behaviour, the spatial dimensions that help in the better interpretation of the models recorded, as well as the review of the scientific theory that highlights the factors affecting and shaping the electoral body. The aim of the study is the relation between space and voting behaviour. The research tool used is the literature review, with which the two prevailing analysis types are presented, the one of recording and composing the demographic and cultural parameters and the other of the spatial dimension of election models as produced by the geographical distribution of the characteristics of the Administrative structures, the population demographics and other factors. Despite the proposed theories, the analysis of both the election results and the election preference is quite complex and uncertain, reflecting the confusion or the crisis that may dominate a system. The spatial analysis and study of these trends, not individually, but in combination with the use of other Social facts, can enable the researcher not to have a safe prediction but to better understand the reasons behind an election result.

Keywords: Political Geography, Electoral Behaviour Models, Space and Electoral Behaviour, Spatial Autocorrelation in the Electoral Behaviour

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικ.1. Εκλογική συμπεριφορά Βορά-Νότου στις βουλευτικές εκλογές του Ηνωμένου Βασιλείου το 2010.....	σ.59
Εικ.2. Βουλευτικές εκλογές Σεπτέμβριος 2015 (Ελλάδα) - οπτικοποίηση αποτελεσμάτων ανα νομό, (L.NUTS 3).....	σ.61
Εικ.3. Συγκριτικός χάρτης αποτελεσμάτων των προεδρικών εκλογών Αμερικής(2008 – 2012) – Μεροληπτική εκλογική διαίρεση.....	σ.64
Εικ.4. Τελικά αποτελέσματα εθνικών εκλογών Μαλαισίας 2013.....	σ.67
Εικ.5. Αποτελέσματα εκλογών Γερμανίας 1930.....	σ.80
Εικ.6. Περιφέρειες του γερμανικού κράτους το 1930.....	σ.81

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίν.1: Διάκριση βασικών μοντέλων εκλογικής συμπεριφοράς	σ.52
Πίν.2: Υποδιαίρεση NUTS (Ελλάδα).....	σ.61

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι εκλογές, αποτελούν την θεμέλιο λίθο του δημοκρατικού συστήματος, καθώς οι πολίτες καλούνται αφενός να εκτιμήσουν, να αξιολογήσουν και να αποφασίσουν σχετικά με το ποιος κομματικός φορέας είναι κατάλληλος να αναλάβει την διακυβέρνηση της χώρας, κι αφετέρου να εκλέξουν αντιπροσώπους, οι οποίοι θα συνθέσουν το νομοθετικό σώμα, στα πλαίσια μιας έμμεσης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Στο πλαίσιο του δημοκρατικού πολιτεύματος, η λήψη των αποφάσεων πραγματοποιείται από τους πολίτες μέσω της ψηφοφορίας, δηλαδή μέσω της εκλογικής διαδικασίας. Οι εκλογείς, προσέρχονται στην εκλογική διαδικασία ισότιμα, προκειμένου να αναδείξουν και να νομιμοποιήσουν τους φορείς της άσκησης των δημοσίων πολιτικών, και παράλληλα συμμετέχουν στα πολιτικά δρώμενα, με σκοπό να εκφράσουν τις ιδεολογικές και πολιτικές τους πεποιθήσεις στη διάρκεια της συγκεκριμένης εκλογικής αναμέτρησης.

Κατά κύριο λόγο η εκλογική συμπεριφορά έχει σχεδόν ταυτιστεί με τις πολιτικές έρευνες κοινής γνώμης και τις δημοσκοπήσεις, στερώντας όμως με αυτό τον τρόπο, από την εκλογική ανάλυση το θεωρητικό υπόβαθρο το οποίο είναι άκρως απαραίτητο για τη σωστή κατανόηση και παρατήρηση των συμπεριφορών του δείγματος (Mayer et al., 2005). Είναι ζήτημα μείζονος συνεπώς σημασίας, πριν επιλεγεί ή αναπτυχθεί ένα μοντέλο ανάλυσης της εκλογικής συμπεριφοράς, να έχει γίνει πλήρως κατανοητή η υπάρχουσα θεωρία σχετικά με την κοινωνιολογία της εκλογικής συμπεριφοράς και ζητήματα χωρικής συνάφειας, ώστε να μπορέσει η διεξαγωγή των συμπερασμάτων να βασιστεί σε μια θεωρητική μέθοδο.

Στην παρούσα μελέτη θα αναπτυχθούν τα βασικά μοντέλα εκλογικής συμπεριφοράς που ανήκουν στον τύπο ανάλυσης χωρικών δεδομένων και οι υποκατηγορίες τους, καθώς θέτουν ζητήματα ανάλυσης τα οποία συνιστούν εκλογική προτίμηση όπως κομματική ταύτιση και εκλογική μεταστροφή και ρευστότητα στις εκλογικές προτιμήσεις. Ειδικότερα θα αναλυθούν τα επιστημονικά ρεύματα τα οποία προσπαθούν διαχρονικά να εξηγήσουν και να

αναλύσουν τους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν και διαμορφώνουν τις πολιτικές επιλογές, του εκλογικού σώματος και τον τρόπο με τον οποίο οι εν λόγω συνιστώσες, επιδρούν και τελικά διαμορφώνουν την εκλογική συμπεριφορά, συμβάλλοντας καθοριστικά στο σχηματισμό των πολιτικών και ιδεολογικών επιλογών των εκλογέων.

Η έρευνα της εκλογικής συμπεριφοράς αποτελεί σημαντικό πεδίο ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος. Ήδη από την δεκαετία του 1950, η εμπειρική έρευνα για την εκλογική συμπεριφορά κυριάρχησε σε σχετικές μελέτες διεθνώς (Ricci, 1984, Blais, 2000). Σε γενικές γραμμές η εκλογική συμπεριφορά, ορίζεται ως η σχέση μεταξύ των πολιτών και των κυβερνήσεων τους, και καλύπτει ένα μεγάλο φάσμα πιθανών θεμάτων έρευνας. Οι περισσότεροι ερευνητές συμφωνούν ότι έκτοτε έχει υπάρξει σημαντική πρόοδος στη συλλογή των δεδομένων, στη μεθοδολογία και στα στατιστικά στοιχεία, καθώς επίσης και πως έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρητικές απόψεις αλλά και διαμάχες, όσον αφορά στην ορθή προσέγγιση για τη μελέτη της συμπεριφοράς ψήφου (Asher 1983, Niemi & Weisberg 1984, Converse 1975, Pompink 1994, Sprague, 1982, Van Deth, 1983, Dalton et al., 1993, Huckfeldt & Sprague, 1993, Lipset et al., 1967, Johnson, 2002).

Οι εκλογές αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη των δημοκρατικών πολιτικών συστημάτων και ένα από τα κεντρικά θέματα της κοινωνιολογίας της πολιτικής. Αυτό διότι, πολιτικά υποκείμενα συμμετέχουν ενεργά στη λήψη των αποφάσεων για τη ρύθμιση των κοινωνικών σχέσεων.

Εκτός αυτού, αν και υποστηρίζεται συχνά ότι οι εκλογείς δεν ενδιαφέρονται πλέον για τις εκλογές όπως παλιότερα, παρόλα αυτά αποτελεί ένα μείζονος σημασίας ζήτημα (Curtice, 2002). Ως εκ τούτου, η κοινωνιολογία της πολιτικής, παρατηρεί και αναλύει την εκλογική συμπεριφορά των ψηφοφόρων, η οποία, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνει το ποσοστό συμμετοχής στις εκλογές και τον τρόπο της ψηφοφορίας. Το πρόβλημα της λήψης απόφασης σχετικά με ένα οποιοδήποτε ζήτημα, είναι βασικό χαρακτηριστικό της ανθρώπινης δραστηριότητας. Κι αυτό γιατί σε καθημερινή βάση, καλούμαστε να αποφασίσουμε για μια σειρά μικρών ή

μεγάλων ερωτημάτων, να αποφασίσουμε για προβλήματα από το πιο απλά ως τα πλέον σύνθετα, προβλήματα τα οποία καθημερινά ανακύπτουν στη ζωή μας.

Η ορθότητα ή μη μιας απόφασης, ανεξάρτητα της δυσκολίας της, είναι καθοριστική για τα επόμενα βήματά μας, τις σχέσεις μας στο στενό περιβάλλον ή και τον ευρύτερο κοινωνικό χώρο, για τις μετέπειτα αποφάσεις και πορεία, για την ίδια μας τη ζωή (Glasgow, 2005). Η λήψη αποφάσεων (decision making) αποτελεί μια κατά βάση διανοητική διεργασία η οποία προηγείται λογικά της ανάληψης δράσης του ατόμου. Ανάμεσα στα σημαντικά προβλήματα απόφασης, συγκαταλέγεται και η ψήφος, δηλαδή η εκλογική μας συμπεριφορά.

Η πολιτική προτίμηση και το κριτήριο ψήφου σε μια εκλογική διαδικασία περιλαμβάνει πολλές παραμέτρους οι οποίες συντίθενται, αλληλοεπηρεάζονται και τέλος καθορίζουν το εκλογικό αποτέλεσμα. Χρήζει, επομένως, μελέτης ο τρόπος που συμπεριφέρονται οι πολίτες, πως αντιδρούν σε εκλογικές στρατηγικές, οι προσωπικές προτιμήσεις και τελικά η επιλογή (ψήφος). Με την ανάλυση της ψήφου και των κριτηρίων επιλογής που ενδεχομένως αυτή «κρύβει», προκύπτουν χρήσιμα στοιχεία ή και κρίσιμες πληροφορίες που πρέπει να εξαχθούν, προκειμένου να ληφθούν και εν συνεχεία να υποστηριχθούν οι όποιες πολιτικές αποφάσεις. Προκειμένου να δοθούν απαντήσεις στα βασικά ερωτήματα ποιος ψηφίζει, τι ψηφίζει, ποιόν ψηφίζει και γιατί, αναπτύχθηκαν διάφορα υποδείγματα εκλογικής συμπεριφοράς και ειδικότερα το μικρο-κοινωνιολογικό μοντέλο, το οποίο συχνά χαρακτηρίζεται ως Σχολή της Columbia, με κύρια αναφορά στο έργο του Γραφείου Εφαρμοσμένων Κοινωνικών Ερευνών του Πανεπιστημίου Columbia, (Applied Bureau of Social Research of Columbia University), το έργο του οποίου αρχίζει με η δημοσίευση του βιβλίου «Η επιλογή των ανθρώπων - The People's Choice» (Lazarsfeld, Berelson, & Gaudet, 1944), το μακρό-κοινωνιολογικό υπόδειγμα (θεωρία των διαιρετικών τομών/social cleavages), το κοινωνικό-ψυχολογικό εξηγητικό μοντέλο (Σχολή του Michigan) της εκλογικής συμπεριφοράς, καθώς επίσης και η θεωρία της ορθολογικής επιλογής (rational choice theory).

Απαραίτητο στοιχείο για την ανάλυση του ζητήματος της εκλογικής συμπεριφοράς είναι η αναφορά στο θεωρητικό κοινωνιολογικό υπόβαθρο το οποίο την ορίζει ή την επηρεάζει. Κι αυτό διότι για μια πολύπλευρη και πολυεπίπεδη ανάλυση, δεν είναι αρκετή μόνο η στατιστική ανάλυση των δεδομένων όπως αυτά προκύπτουν από την υλοποίηση μιας δημοσκόπησης, για την εξαγωγή συμπερασμάτων, όσον αφορά στην εκλογική συμπεριφορά του δείγματος (Sniderman et al., 1991).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ χώρου και εκλογικής συμπεριφοράς. Στα πλαίσια αυτά καταγράφονται συνεπώς:

Τα μοντέλα ανάλυσης εκλογικής συμπεριφοράς και διερεύνησης της ψήφου.

Η διάκριση των μοντέλων εκλογικής συμπεριφοράς σε χωρικά-αχωρικά.

Ο εντοπισμός χωρικών παραγόντων που επηρεάζουν το αποτέλεσμα των εκλογών.

Η παρουσίαση εμπειρικών μελετών εκλογικής συμπεριφοράς με κριτήριο την γεωγραφία και το χώρο.

Για την ερευνητική διαδικασία της ικανοποίησης των στόχων της μελέτης, η μέθοδος που ακολουθείται είναι η βιβλιογραφική επισκόπηση.

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση είναι μια γραπτή περίληψη άρθρων, περιοδικών, βιβλίων και άλλων κειμένων, η οποία περιγράφει την προηγούμενη και την παρούσα κατάσταση των πληροφοριών, οργανώνει την βιβλιογραφία σε θέματα και στην συνέχεια εξάγονται συμπεράσματα και συγκρίσεις μεταξύ των στοιχείων που παρουσιάστηκαν (Morse, 1991).

Τα παραπάνω βήματα αποτελούν την διαδικασία που ακολουθήθηκε προκειμένου να ολοκληρωθεί η ερευνητική πορεία της παρούσας μελέτης. Μέσα από την βιβλιογραφία προέκυψαν τα απαραίτητα δεδομένα που οδήγησαν σε σχετικά συμπεράσματα, ολοκληρώνοντας τους στόχους που τέθηκαν. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι η υποκειμενικότητα του ερευνητή στην κοινωνική έρευνα αποτελεί στοιχείο που επηρεάζει και διαμορφώνει τα τελικά συμπεράσματα ως προς την ερμηνεία τους, γεγονός που έγινε προσπάθεια να περιοριστεί στον ελάχιστο βαθμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΜΟΝΤΕΛΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

1.1. Εισαγωγή

Από όλες τις πιθανές συμπεριφορές ενός προσώπου κατά την διάρκεια της ζωής του, πολύ λίγες μπορούν να έχουν όσες συνέπειες έχει η εκλογική συμπεριφορά, μέσω της ψήφου σε ένα κόμμα κατά την διάρκεια των εκλογών. Με την ψήφο του ένα άτομο, άμεσα ή έμμεσα, καθορίζει μια πορεία δράσης για τα κοινοβούλια και τις κυβερνήσεις, και ως εκ τούτου, για την κοινωνικοπολιτική και κρατική οργάνωση της χώρας του.

Μέσα από τις εκλογές, οι ηγέτες αναλαμβάνουν εξουσία, η οποία αλλάζει την πορεία της παγκόσμιας πολιτικής και εφαρμόζονται πολιτικές οι οποίες επηρεάζουν την καθημερινή ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων. Αν και κοινωνιολογικά σχετική, η εκλογική συμπεριφορά σπάνια έχει ερευνηθεί από μια κοινωνιολογική συμπεριφοριστική αναλυτική προοπτική (με μια εξαίρεση τους Lamal & Greenspoon, 1992). Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα η μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς, κυριαρχούνταν από ένα πλαίσιο κανονιστικών ζητημάτων, αποδίδοντας στο μέσο ψηφοφόρο μια ισχυρή αίσθηση του ορθολογισμού σε σχέση με τα πολιτικά θέματα (Tatar, 2013). Οι πρώτες ψυχολογικές έρευνες της εκλογικής συμπεριφοράς γρήγορα γκρέμισαν αυτό το αισιόδοξο όραμα και το αντικατέστησαν από μια μορφή ήμι-ορθολογισμού, σύμφωνα με την οποία οι επιλογές του ψηφοφόρου στις εκλογικές διαδικασίες, καθορίζονται από ένα περισσότερο ή λιγότερο σταθερό σύνολο διανοητικών κατασκευασμάτων (πολιτικές πεποιθήσεις, στάσεις, αξίες, κ.ά.), (Visser, 1994a). Αν και οι πολιτικοί ψυχολόγοι διαφωνούν έντονα για την ακριβή φύση και τον αριθμό αυτών των ψυχικών διαθέσεων, τα ήμι-ορθολογικά μοντέλα συνεχίζουν να επηρεάζουν την έρευνα ως σήμερα (Visser, 1994b).

1.2. Εισαγωγή στα μοντέλα διερεύνησης της ψήφου. Η διάκριση οικολογικών (χωρικών) και ατομικών (δειγματοληπτικών) δεδομένων

Η μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς και οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή κόμματος, έχουν αποτελέσει αντικείμενο έρευνας στο πεδίο των πολιτικών επιστημών και όχι μόνο, με συνέπεια να έχουν προταθεί διάφορα μοντέλα ανάλυσης για τον προσδιορισμό αυτών των παραγόντων. Μεταξύ των θεωριών εκλογικής ανάλυσης υπάρχουν βασικά κοινά χαρακτηριστικά τα οποία συνδέονται μεταξύ τους, καθώς κάποιες από τις εν λόγω θεωρίες προέκυψαν ως συμπληρωματικές στις ήδη υπάρχουσες, είτε ως κριτικές αναλύσεις στη βάση των ήδη υπαρχόντων (Evans, 2004). Στην μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς, έχουν προταθεί και αναπτυχθεί δύο κύριοι τύποι ανάλυσης.

Ο πρώτος τύπος ανάλυσης εκλογικής συμπεριφοράς αφορά στην ανάλυση χωρικών δεδομένων (γεωγραφικών, ιστορικών, πολιτισμικών, κοινωνικών), και διερευνά τις «συλλογικές ενότητες», δηλαδή τα γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτισμικά, ιστορικά δεδομένα ενός συγκεκριμένου χώρου/περιοχής (Mayer, 2005).

Αντίθετα, ο δεύτερος τύπος, (ατομικών, δειγματοληπτικών στοιχείων) χρησιμοποιεί ως βασικά κριτήρια ανάλυσης της εκλογικής συμπεριφοράς ατομικά δεδομένα (δημογραφικά χαρακτηριστικά, συνήθειες, ιδεολογία, πεποιθήσεις). Ειδικότερα, στηρίζεται σε ατομικά χαρακτηριστικά (π.χ. φύλο, ηλικία, εκπαιδευτικό επίπεδο, καταναλωτική δυνατότητα, εισόδημα) καθώς επίσης και σε συμπεριφορικά δεδομένα (π.χ. ιδεολογικές αξίες, θρησκευτικές πρακτικές, καθημερινές συνήθειες), (Mayer, 2005).

Όσον αφορά στον πρώτο τύπο ανάλυσης της εκλογικής συμπεριφοράς που βασίζεται στην ανάλυση χωρικών δεδομένων, από την αρχική εργασία στον συγκεκριμένο τομέα του Krehbiel το 1916, και τις ερευνητικές προσπάθειες του Prescott το 1959 για να επισημοποιήσει το εν λόγω ακαδημαϊκό πεδίο, η έρευνα στην εκλογική γεωγραφία σήμερα, έχει γίνει πιο ποικιλόμορφη. Οι Johnston, et al.

1990 αποτυπώνουν αυτή την ποικιλία ικανοποιητικά, αν και υπάρχουν σημαντικές πτυχές της έρευνας που δεν έχουν ερευνηθεί ικανοποιητικά ακόμα, όπως οι μετα-αποικιακές και οι φεμινιστικές προοπτικές στην εκλογική γεωγραφία. Άλλα έργα που επίσης είναι αξιοσημείωτα σε αυτό το πεδίο μελέτης της εκλογικής γεωγραφίας, είναι αυτά των Johnston & Pattie (2006), Archer, et al. (1986), Johnston (2005) και Taylor & Johnston (1979). Το αποκορύφωμα αυτής της μεγάλης παράδοσης, και με πολλούς τρόπους ο διάδοχος των Johnston, et al. (1990), είναι το έργο των Warf & Leib (2011) το οποίο διατηρεί την παράδοση και τη μεθοδολογία της εκλογικής γεωγραφίας, τονίζοντας τη σημασία του κοινωνικού χώρου στις εκλογικές διαδικασίες.

1.3. Το μικροκοινωνιολογικό μοντέλο (Σχολή Columbia) - Lazarsfeld (1940), τεχνική των δημοσκοπήσεων

Ο Paul F. Lazarsfeld (1901-1976), στις αρχές της δεκαετίας του 1920 εργάστηκε στο πλευρό του Karl Bühler που τότε ασχολούνταν με την αναπτυξιακή ψυχολογία. Το 1925 ίδρυσε το Wirtschaftspsychologische Forschungsstelle, ως μέρος του Ψυχολογικού Ινστιτούτου, το οποίο ήταν αφιερωμένο στην εφαρμοσμένη ψυχολογία σε κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα.

Κατά τη διάρκεια αυτών των ετών δραστηριοποίησης, στο Ψυχολογικό Ινστιτούτο, ο Lazarsfeld ανέπτυξε ένα έντονο ενδιαφέρον για την εμπειρική μελέτη της ανθρώπινης δράσης (Sills, 1979). Υπό την επίδραση των ψυχαναλυτών Sigmund Freud και Alfred Adler, ο Lazarsfeld αποδέχθηκε την έννοια των ασυνείδητων κινήτρων, για την αποκάλυψη των οποίων απαιτείται μια περίτεχνη μεθοδολογία (Boudon, 1993). Έτσι, κατά την περίοδο που ο Lazarsfeld ήταν στη Βιέννη, τέθηκαν οι βάσεις και οι ουσιαστικές και μεθοδολογικές εισφορές του, στις κοινωνικές επιστήμες.

Οι βασικές ιδέες του Lazarsfeld ήταν ήδη παρούσες στις προγενέστερες δημοσιεύσεις του. Σε μια ανάλυση των κινήτρων των επαγγελματικών επιλογών των Βιενέζων εφήβων, ο Lazarsfeld ακολούθησε την θεμελιώδη παρατήρηση του

Karl Bühler ότι "κάθε ανθρώπινη δράση προκύπτει από την σύγκλιση της ανάγκης και της ευκαιρίας". Προφανώς, η επαγγελματική επιλογή αποτελούσε μια τέτοια δράση (Handlung), και ως εκ τούτου τα κίνητρα θα πρέπει επίσης να ταξινομούνται με βάση τις εσωτερικές ανάγκες (Bedürfnis) και τις εξωτερικές συνθήκες (Gelegenheit). Ωστόσο, αυτοί οι εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ανεξάρτητα, διότι αλληλεπιδρούν στην υποκειμενική πραγματικότητα του δρώντος.

Για κάθε άτομο η διαδικασία επιλογής θα πρέπει να ερευνηθεί μέσω λεπτομερών, εσωστρεφούς συνέντευξης (möglichst eingehender Anamnesen), στην οποία η διάρκεια της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, καταγράφεται από την αρχή έως την τελική επιλογή του επαγγέλματος (Lazarsfeld et al, 1931). Μετά τη μετανάστευσή του στις Η.Π.Α. ο Lazarsfeld ανέπτυξε μια πιο εκλεπτυσμένη θεωρία για τη δράση. Η πρόταση ότι κάθε ενέργεια προέρχεται από τη σύγκλιση των αναγκών και των ευκαιριών, οδηγήθηκε σε μια πιο γενική θεωρία ότι οποιαδήποτε δράση αποτελεί ένα κοινό προϊόν παραγόντων που υπάρχουν στο άτομο και παραγόντων που υπάρχουν στην κατάσταση στην οποία τα μεμονωμένα άτομα ζουν και δραστηριοποιούνται. Τα δύο σύνολα των παραγόντων είναι άρρηκτα αλληλένδετα και αμοιβαία προσδιορίσιμα. Οι επιμέρους παράγοντες μπορούν να διακριθούν σε κίνητρα και μηχανισμούς (Kornhauser & Lazarsfeld, 1955).

Όταν ο Lazarsfeld το 1939 εισήλθε στον τομέα των μελετών ψήφου και της εκλογικής συμπεριφοράς, ήταν βασική του ιδέα ότι η εκλογική απόφαση, ουσιαστικά ταυτιζόταν με τις αποφάσεις των καταναλωτών ή των επαγγελματικών επιλογών. Κατά την έναρξη μιας πολιτικής εκστρατείας υπάρχει μια ποικιλία κινήτρων για τους εκλογείς, τα οποία τους εκφράζουν σε μια σειρά από στάσεις απέναντι σε διάφορους πολιτικούς φορείς και κόμματα. Καθώς η εκλογική εκστρατεία προχωράει και εντείνεται, οι επικοινωνίες και η δημόσια παρουσία των κομμάτων, αρχίζουν να ενεργούν στα κίνητρα και στις συμπεριφορές, και οι δύο εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες, συνεχώς αλληλεπιδρούν σε διάφορα στάδια της διαδικασίας απόφασης έως την λήψη της απόφασης ψήφου την

ημέρα των εκλογών. Η πρόθεση ψήφου, ωθείται και έλκεται από διάφορους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες. Οι θεωρητικές παραδοχές του κοινωνιολογικού μοντέλου της εκλογικής συμπεριφοράς περιλαμβάνεται σε τρία βασικά έργα του Lazarsfeld: *The People's Choice* (Lazarsfeld, Berelson, & Gaudet, 1948), *Voting* (Berelson, Lazarsfeld, & McPhee, 1954) και *Personal Influence* (Katz & Lazarsfeld, 1955). Η έρευνα που διεξήχθη από τους Lazarsfeld et al. (1948) στην πολιτεία του Οχάιο, (Erie County), χρησιμοποιώντας ερωτηματολόγιο ως τεχνική έρευνας για πρώτη φορά στην μελέτη των αμερικανικών προεδρικών εκλογών, προέβη σε μια νέου τύπου μεθοδολογική προσέγγιση απ'αυτήν που χαρακτήριζε μέχρι τότε την μελέτη της συμπεριφοράς ψήφου (Barnes & Kaase, 1979).

Ο Paul Lazarsfeld, του οποίου το προηγούμενο ερευνητικό έργο, είχε επικεντρωθεί στη μελέτη των ψυχολογικών μηχανισμών που εμπλέκονται στις διαδικασίες της επιλογής εν γένει και ιδίως στις επιπτώσεις της δημοσιότητας, της διαφήμισης και των μέσων μαζικής ενημέρωσης στη συμπεριφορά των καταναλωτών είχε δύο βασικούς στόχους σε αυτή την έρευνα: να μελετήσει τις επιπτώσεις της έκθεσης στα μέσα ενημέρωσης, δηλαδή, το πως οδηγούνται οι ψηφοφόροι στις αποφάσεις τους και τον ρόλο των μέσων μαζικής ενημέρωσης σε αυτή τη διαδικασία (Denver, 1994). Επιπλέον, ήθελε να δοκιμάσει μια νέα μεθοδολογία μέσω συνεντεύξεων σε μια ομάδα ψηφοφόρων και σε μια ομάδα ελέγχου. Η μελέτη του, η οποία δημοσιεύθηκε με τον τίτλο *The People's Choice* (Lazarsfeld et al, 1948), αρχίζει με την μελέτη των υποστηρικτών των δύο κύριων πολιτικών κομμάτων στις ΗΠΑ χρησιμοποιώντας ένα δείγμα 600 ατόμων που ερωτήθηκαν επτά φορές κατά τη διάρκεια των επτά μηνών της προεκλογικής εκστρατείας. Στόχος του ήταν, να προσδιορίσει τον αριθμό των ψηφοφόρων που τελικά άλλαξαν τη θέση τους κατά την προεκλογική περίοδο (Lazarsfeld et al, 1948).

Η κεντρική υπόθεση των Lazarsfeld et al. (1948) ήταν ότι η πράξη της ψηφοφορίας είναι μια ατομική πράξη, η οποία επηρεάζεται κυρίως από την προσωπικότητα του ψηφοφόρου, την έκθεσή του και τον επηρεασμό του από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τα αποτελέσματα, ωστόσο, σε αντίθεση με την προηγούμενη μελέτη του Lazarsfeld, κατέδειξαν ότι η επίδραση των μέσων μαζικής ενημέρωσης

στην εκλογική απόφαση ήταν ελάχιστη και ότι η καθοριστική επιρροή πηγάζει από τις κοινωνικές ομάδες, στις οποίες ανήκαν οι ψηφοφόροι του δείγματος.

Το κύριο εύρημα της έρευνας των Lazarsfeld et al. (1948) ήταν ότι η πλειοψηφία των ψηφοφόρων του δείγματος, ψήφισαν σύμφωνα με την αρχική τους πολιτική προδιάθεση. Από τα 600 άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα, μόνο τα 54 άλλαξαν τη θέση τους σε όλη τη διαδικασία της προεκλογικής εκστρατείας. Από την έρευνα προέκυψε ότι ένα άτομο σκέφτεται πολιτικά, και αποφασίζει τι θα ψηφίσει με βάση την κοινωνική του κατάσταση. Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά είναι αυτά που καθορίζουν την πολιτική προτίμηση των ψηφοφόρων (Budge & Farlie, 1983).

Οι επιλογές των ψηφοφόρων ήταν σύμφωνα με τους συγγραφείς κυρίως κοινωνικού χαρακτήρα και συνδέονταν με μία ή περισσότερες κοινωνικές ομάδες στις οποίες ανήκαν. Σε αντίθεση με τις αρχικές προσδοκίες, αυτοί οι ψηφοφόροι επηρεάστηκαν να ψηφίσουν έναν υποψήφιο, όχι ως αποτέλεσμα της ανάλυσης των πολιτικών προτάσεων που υποβλήθηκαν από κάθε υποψήφιο ή τα θέματα που αυτός έθεσε στην προεκλογική εκστρατεία, αλλά μετά από πιέσεις από τα μέλη της κοινότητας στην οποία εντάσσονταν. Διαπιστώθηκε ότι η μεγαλύτερη επίπτωση της προεκλογικής εκστρατείας επικεντρώθηκε στους ψηφοφόρους που είχαν ήδη μια προδιάθεση να ψηφίσουν τον υποψήφιο που υποστηριζόταν από αυτό το κόμμα, ενισχύοντας ή και ενεργοποιώντας την αρχική τους προδιάθεση. Μόνο το 8% των ψηφοφόρων άλλαξαν την αρχική τους θέση μετά την προεκλογική εκστρατεία: "Με λίγα λόγια αυτό που πέτυχε η προεκλογική εκστρατεία ήταν να δυναμώσει την αρχική απόφαση 53%, να παγιώσει την αρχική τους θέση 14%, να την μετατρέψει 3%, να την μετατρέψει μερικώς 6% καθώς επίσης και να μην ασκήσει καμία επίδραση 16%" (Lazarsfeld et al., 1948: p. 103).

Αυτά τα αποτελέσματα δεν σημαίνουν ωστόσο, ότι οι συγγραφείς συμπεραίνουν πως οι προεκλογικές εκστρατείες θεωρούνται άχρηστες. Η επίδρασή τους και ο ρόλος τους, φαίνεται πως είναι περισσότερο να σταθεροποιήσουν τη συνεκτικότητα των υποστηρικτών ενός κόμματος, αναφορικά με τις προεκλογικές

πολιτικές προτάσεις τους, παρά να πείσουν τους ψηφοφόρους άλλων κομμάτων να αλλάξουν τη θέση τους. Το αποτέλεσμα αυτό φαίνεται να συνδέεται με ένα φαινόμενο επιλεκτικής προσοχής των ψηφοφόρων για την προεκλογική εκστρατεία, η οποία προσοχή, αντικατοπτρίζεται στο γεγονός ότι εκείνοι που έδειχναν περισσότερο ενδιαφέρον για την πολιτική ήταν εκείνοι παράλληλα που παρακολούθησαν με μεγαλύτερη προσοχή την προεκλογική εκστρατεία μέσω του ραδιοφώνου της τηλεόρασης και των εφημερίδων. Ωστόσο, ανέφεραν ότι τα επίσημα μέσα ενημέρωσης ήταν πιο αποτελεσματικά ως πηγές επιρροής από τις προσωπικές σχέσεις. Αυτό δείχνει ότι οι ιδέες συχνά πηγάζουν τόσο από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης όσο και από τους διαμορφωτές της κοινής γνώμης, προς τα λιγότερο ενεργά τμήματα του πληθυσμού (Lazarsfeld et al., 1948).

1.4. Ψυχολογία και εκλογική συμπεριφορά – Μοντέλο του Michigan

Τρεις μεγάλες σχολές στην κοινωνική ψυχολογική έρευνα της εκλογικής συμπεριφοράς ήταν κυρίαρχες (Visser, 1994α). Η πρώτη ήταν μια ομάδα ερευνητών του Πανεπιστημίου Columbia, υπό την καθοδήγηση του Paul Lazarsfeld, οι οποίοι ανέπτυξαν σχετική δραστηριότητα για την περίοδο από τις αρχές της δεκαετίας του 1940 έως τα τέλη της δεκαετίας του 1950. Βασικά, η έρευνα τους αποτελούσε επέκταση των προηγούμενων εμπειρικών αναλύσεων του Lazarsfeld για τις δράσεις των καταναλωτών και τις επαγγελματικές επιλογές στον τομέα της εκλογικής συμπεριφοράς (Lipset, Lazarsfeld, Barton & Linz, 1954, Berelson, Lazarsfeld & McPhee, 1954, Lazarsfeld, Berelson & Gaudet, 1948). Η δεύτερη σχολή η οποία αναπτύχθηκε στο Πανεπιστήμιο του Michigan, ξεκίνησε το 1948 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Μεταξύ των επιφανέστερων ερευνητών οι οποίοι συγκαταλέγονται στην εν λόγω Σχολή, είναι οι Philip Converse, Angus Campbell, Warren Miller, και Donald Stokes. Η εν λόγω Σχολή είχε επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από τον Kurt Lewin, ενώ το πρώιμο έργο του Rensis Likert είχε επίσης κάποια επιρροή (Campbell et al., 1954, Converse, 1964). Η τρίτη σχολή, αποτελεί μια σύμπραξη συγγραφέων και μελετητών οι οποίοι προέρχονταν από την Σχολή του Michigan, και οι οποίοι στις έρευνές τους ενσωμάτωσαν στοιχεία

που προέκυψαν από τη γνωστική ψυχολογία στην έρευνα της εκλογικής συμπεριφοράς (Lau & Sears, 1986, Sniderman, Kuklinski, Luskin & Bolland, 1991). Οι ερευνητικές μελέτες του Michigan στρέφονται προς τους υποψήφιους και τους ψηφοφόρους, δηλαδή στα πολιτικά «αντικείμενα».

Οι ως τότε θεωρίες της εκλογικής συμπεριφοράς βασίζονταν σε εκλογικευμένες ψυχολογικές παραδοχές οι οποίες οδηγούσαν σε συμπεράσματα του τύπου, "οι ψηφοφόροι που σε μεγάλο βαθμό ταυτίζονται με το Ρεπουμπλικανικό κόμμα δείχνουν μια ισχυρή τάση να ψηφίζουν αυτό το κόμμα" (Rossi, 1959). Ο Wahlke (1979) επέκτεινε αυτό το επιχείρημα, κάνοντας κριτική στην εμμονή των πολιτικών επιστημόνων στις ψυχολογικές μεταβλητές είτε αυτές ήταν ανεξάρτητες είτε εξαρτημένες.

Ο Wahlke υποστήριξε, ότι οι πολιτικοί επιστήμονες, έκαναν λάθος, στην παραδοχή τους ότι κάθε πολιτική δράση είναι αποτέλεσμα μιας αυτό-συνειδησιακής πνευματικής διαδικασίας και ότι μια σειρά άλλων διαδικασιών μπορεί να έχουν πολύ μεγαλύτερη επιρροή στην εκλογική συμπεριφορά. Άλλες διαδικασίες μπορεί να είναι πολύ μεγαλύτερη επιρροή στον καθορισμό πολιτικής συμπεριφοράς. Ο Wahlke πρότεινε την ενσωμάτωση στη έρευνα της εκλογικής συμπεριφοράς από την πολιτική επιστήμη, πτυχών της ηθολογίας, της ψυχοφυσιολογίας, κλπ. Βασικό λοιπόν προαπαιτούμενο στοιχείο στην ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς, ενός συγκεκριμένου κοινωνικού σώματος, ορίστηκε η αναφορά στο θεωρητικό κοινωνιολογικό υπόβαθρο που κατά τρόπο την ορίζει ή την επηρεάζει. Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων τα οποία προκύπτουν μέσα από την διεξαγωγή μιας δημοσκόπησης, δεν μπορεί να θεωρηθεί αρκετή, προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα αναφορικά με την εκλογική συμπεριφορά του υπό εξέταση κοινωνικού εκλογικού δείγματος. Συχνά μάλιστα, η εκλογική συμπεριφορά ταυτίζεται σχεδόν με τις πολιτικές έρευνες κοινής γνώμης καθώς και με τις δημοσκοπήσεις, στερώνοντας όμως με αυτό τον τρόπο, από την εκλογική ανάλυση το θεωρητικό υπόβαθρο το οποίο είναι εντελώς απαραίτητο προκειμένου να κατανοηθούν ορθά οι παρατηρούμενες εκλογικές συμπεριφορές συγκεκριμένων κοινωνικών δειγμάτων (Mayer et al., 2005). Γίνεται συνεπώς

σαφές, ότι τα μοντέλα εκλογικής συμπεριφοράς θέτουν ζητήματα ανάλυσης της εκλογικής προτίμησης (κομματική ταύτιση/εκλογική μεταστροφή - ρευστότητα).

Περαιτέρω, αποτελεί ζήτημα καίριας σημασίας το γεγονός ότι πριν την επιλογή ενός συγκεκριμένου μοντέλου ανάλυσης της εκλογικής συμπεριφοράς, πρέπει να έχει γίνει κατανοητή η υφιστάμενη για το ζήτημα θεωρία, και ιδίως η σχετική με την κοινωνιολογία της εκλογικής συμπεριφοράς θεωρία, ώστε να είναι δυνατόν να βασιστεί σε μια θεωρητική κατασκευή και να μπορούν να εξαχθούν ορθά και τεκμηριωμένα συμπεράσματα.

Για τη μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς, έχουν αναπτυχθεί δυο βασικοί θεωρητικοί τύποι ανάλυσης. Ο πρώτος τύπος ανάλυσης, σχετίζεται με την ανάλυση χωρικών δεδομένων (ιστορικών, γεωγραφικών, κοινωνικών, πολιτισμικών κλπ), ενώ ο δεύτερος τύπος χρησιμοποιεί ως κριτήρια για την ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς, ατομικά δεδομένα (δημογραφικά χαρακτηριστικά, πεποιθήσεις, τάσεις, συνήθειες και έξεις, ιδεολογία).

Σύμφωνα με τους ερευνητές του Michigan, η κομματική ταύτιση δεν αποτελεί τον μοναδικό παράγοντα που μπορεί να προβλέψει ή να κρίνει την έκβαση των εκλογών. Οφείλει κανείς να λαμβάνει υπόψιν το συγκεκριμένο πλαίσιο διεξαγωγής κάθε φορά των εκλογών, όπως τη φύση των διακυβευμάτων, τη δυναμική των υποψηφίων στην κοινωνία, κ.ά. Διακρίνονται τρεις μεγάλες κατηγορίες εκλογικών αναμετρήσεων με βάση το μοντέλο της κομματικής ταύτισης: α) οι εκλογές διατήρησης, που καθορίζονται από την κομματική ταύτιση (αποτελούν τον κύριο παράγοντα επιρροής της ψήφου) β) οι εκλογές παρεκτροπής, στις οποίες παρατηρούνται αντιφάσεις μεταξύ κομματικής ταύτισης και πολιτικής επιλογής (άλλες παράμετροι, όπως οι υποψήφιοι που ουσιαστικά ευνοούν την επικράτηση του αντίπαλου κόμματος) και, γ) οι εκλογές αποστοίχισης, οι οποίες διεξάγονται σε μια συγκυρία ανατροπής των παλαιών κομματικών ταυτίσεων και διαμόρφωσης νέων (παγίωση διαφοροποίησης ταύτισης-προτίμησης).

1.5. Το μακροκοινωνιολογικό υπόδειγμα (διαιρετικές τομές social cleavage)

Η έννοια «κοινωνική διαιρετική τομή» (social cleavage) η οποία είναι κεντρική στο έργο των Lipset & Rokkan, περισσότερο από έναν επιστημονικό όρο, ο οποίος χρησιμοποιείται προκειμένου να περιγραφούν οι υφιστάμενες κοινωνικές και πολιτισμικές διαφορές στην κοινωνική δομή των χωρών του δυτικού κυρίως κόσμου, αποτελεί ένα αναλυτικό εργαλείο το οποίο χρησιμοποιείται προκειμένου να καταδειχθούν και αναλυθούν οι συνδέσεις μακρό-ιστορικής υφής, οι οποίες εντοπίζονται ανάμεσα στην κοινωνική δομή των πολιτικών κομμάτων ή των κομματικών συστημάτων και της εκλογικής συμπεριφοράς.

Βασικό στοιχείο της αναλυτικής προσέγγισης των Lipset & Rokkan, αποτελεί το γεγονός ότι με κύριο εργαλείο ανάλυσης τις κοινωνικές διαιρετικές τομές, γίνεται αντιληπτή η διασύνδεση κοινωνικής και δομικής βάσης, μεταξύ του κομματικού φαινομένου και της εκλογικής συμπεριφοράς στις αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες του δυτικού κόσμου. Ένας ακόμη λόγος είναι ότι μέσα από την χρήση του εν λόγω μοντέλου, προσδίδεται ένα ιστορικό υπόβαθρο στη μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς, ενώ παράλληλα αναδεικνύεται η βαρύνουσα σημασία του πολιτικού και θεσμικού πλαισίου στην εξέταση του κομματικού και εκλογικού φαινομένου.

Σύμφωνα με τους Gallagher, Laver, Mair (2006: p. 260), «Η έννοια μιας διαιρετικής τομής υποδηλώνει πολλά περισσότερα από μια απλή διαίρεση, πολλά περισσότερα και από μια περίτρανη διαμάχη». Στις υπόλοιπες σχολές ανάλυσης της εκλογικής συμπεριφοράς (μικρο-κοινωνιολογικό μοντέλο, ψυχολογικό-κοινωνικό μοντέλο, ορθολογική επιλογή), η εκλογική συμπεριφορά αντιμετωπίζεται είτε ως μια απόφαση του ψηφοφόρου η οποία είναι μεταβαλλόμενη στη βάση συγκυριακών επιλογών, είτε ως αποτέλεσμα ορθολογικής επιλογής, είτε πάλι ως αποτέλεσμα ψυχολογικών και ταυτοτικών επιλογών του.

Αντίθετα, με αναλυτικό εργαλείο έρευνας, τις κοινωνικές διαιρετικές τομές, η εκλογική συμπεριφορά αποτελεί στοίχιση ή ευθυγράμμιση, όχι επιμέρους ψηφοφόρων αλλά των συγκείμενων περιβαλλόντων, στα οποία οι ψηφοφόροι ανήκουν και δραστηριοποιούνται με τα αντίστοιχα πολιτικά κόμματα, δηλαδή με την διατύπωση που οι Lipset & Rokkan χρησιμοποιούν στα "cleavage parties". Τέτοια περιβάλλοντα συνεπώς μπορεί να είναι το εργατικό περιβάλλον, το περιβάλλον της αστικής τάξης, το χριστιανικό ή καθολικό περιβάλλον κλπ. Η διαδικασία της στοίχισης/ευθυγράμμισης, καθιστά την εκλογική συμπεριφορά ως μια επιλογή η οποία είναι σαφώς προσδιορισμένη σε ιστορικό πλαίσιο. Αυτό γιατί, ο εκλογέας δεν αποφασίζει σχετικά με το ποιο κόμμα θα ψηφίσει με γνώμονα μεμονωμένα συγκυριακά και ρευστά ζητήματα, αλλά με γνώμονα κατά την διατύπωση των Lipset & Rokkan "δεσμών" [packages] οι οποίοι έχουν διαμορφωθεί ιστορικά. Οι εν λόγω δεσμοί, συνιστούν ένα σύμπλεγμα παραμέτρων οι οποίοι αποτελούνται από προσδοκίες, προγράμματα, δεσμεύσεις, κοσμοθεωρίες, ιδεολογίες κ.ά. (Lipset & Rokkan, 1967: p. 5). Το περιεχόμενό τους, διαμορφώνεται από την αλληλεπίδραση των κομμάτων και των εκλογέων στα πλαίσια ενός ενιαίου περιβάλλοντος των social cleavages. Με αυτό τον τρόπο και μέσα από το εν λόγω πλαίσιο αλληλεπίδρασης, η κομματική επιλογή των ψηφοφόρων καθίσταται μια απόφαση σταθερή κατά βάση, και υπό μια έννοια συνιστά τρόπο τινά έναν προσανατολισμό ζωής.

Οι Lipset και Rokkan, υποστηρίζουν ότι μια διαιρετική τομή εμπεριέχει τρεις διακριτές αλλά διασυνδεδεμένες μεταξύ τους εννοιολογικές αποχρώσεις:

Πρώτον, κάθε διαιρετική τομή, έχει ως προϋπόθεση μια κοινωνική διαίρεση, η οποία διαχωρίζει τους ανθρώπους στη βάση πρωτευόντων κοινωνικών χαρακτηριστικών όπως είναι η θρησκεία, το επάγγελμα ή η εθνικότητά τους. Δεύτερον, οι κοινωνικές ομάδες οι οποίες κατατάσσονται στην εν λόγω διαίρεση, διαθέτουν μια κοινή συνείδηση περί της συλλογικής τους ταυτότητας, και υπό αυτή την έννοια προτίθενται να δράσουν από κοινού στη βάση αυτής της ταυτότητας. Η έννοια της συλλογικής ταυτότητας είναι βασικής σημασίας, καθώς διαδραματίζει ρόλο τόσο στην ανάδυση όσο και στην καλλιέργεια και διατήρηση των διαιρετικών τομών. Δίχως την ύπαρξη της συλλογικής ταυτότητας δεν θα ήταν

δυνατό η οποιαδήποτε κοινωνική διαίρεση να μετασχηματισθεί και να λάβει τη μορφή της κοινωνικής και πολιτικής διαίρεσης (Gallagher et al., 2006). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα κοινωνικής διαίρεσης συνιστά το φύλο. Αν και παραμένει μια από τις πλέον βασικές κοινωνικές διαιρέσεις, ωστόσο δεν αποτέλεσε ποτέ τη βάση ώστε να παραχθεί μέσα από αυτό το φύλο, μια συλλογική ταυτότητα φύλου, η οποία θα μπορούσε να αποτελέσει την βάση ενός πλαισίου πολιτικής αντιπαράθεσης (Karlan, 1992, Lovenduski et al., 1995). Τρίτον, μια δεδομένη διαιρετική τομή θα πρέπει να εκφράζεται μέσα από την οργανωμένη δράση συνδικάτων, όπως επίσης και άλλων φορέων όπως των πολιτικών κομμάτων, της εκκλησίας, ή και άλλων οργανισμών οι οποίοι επενδύουν με την απαραίτητη θεσμική έκφραση στα διάφορα ενδιαφέροντα των ανθρώπων.

Οι κοινωνικές διαιρέσεις δημιουργούν τις συνθήκες εκείνες οι οποίες είναι αναγκαίες προκειμένου να αναπτυχθεί και να καλλιεργηθεί ένα σταθερό σύστημα αντιθέσεων. Το ίδιο συμβαίνει και με την ένταξη των κοινωνικών και πολιτισμικών περιβαλλόντων στο υπάρχον σύστημα, ένταξη η οποία συμβάλλει στη δημιουργία των απαραίτητων προϋποθέσεων ώστε να αναπτυχθεί ένα σταθερό σύστημα κομμάτων με τα οποία ευθυγραμμίζονται και τα οποία ακολουθούν οι ψηφοφόροι. Όπως επισημαίνουν οι συγγραφείς, οι παραπάνω συνθήκες είναι μεν αναγκαίες, ωστόσο δεν είναι επαρκείς ώστε να μετατραπούν οι κοινωνικές διαιρέσεις σε συγκεκριμένες κομματικές δομές. Δηλαδή, υποστηρίζουν οι Lipset & Rokkan, τα κόμματα αναδεικνύονται από τις κοινωνικές αυτές σχέσεις, ωστόσο αυτές οι κοινωνικές σχέσεις, δεν μετατρέπονται οπωσδήποτε σε πολιτικά κόμματα. Για να συμβεί αυτή η μετατροπή, είναι απαραίτητη η συνδρομή και η προϋπόθεση ενός συνόλου πολιτικών και θεσμικών προαπαιτούμενων, τα οποία οι Lipset & Rokkan στην ανάλυσή τους αναφέρουν ως τα τέσσερα «σκαλοπάτια». Ειδικότερα πρόκειται για τον κοινοβουλευτικό ανταγωνισμό, την θεμελίωση σε δημοκρατικές βάσεις του πολιτικού συστήματος, το ισχύον σε συγκεκριμένη κοινωνική και ιστορική συγκυρία εκλογικό σύστημα καθώς και ο τρόπος λήψης των πολιτικών και κυβερνητικών αποφάσεων.

Οι Lipset & Rokkan, εξετάζουν συγκριτικά κάποιες δημοκρατίες της κεντρικής Ευρώπης και διαπιστώνουν ότι οι υφιστάμενες κατά περίπτωση κοινωνικές διαιρετικές τομές, γίνονται πιο βαθιές στην περίπτωση κατά την οποία οι διαδικασίες λήψης πολιτικών αποφάσεων είναι συναινετικές. Στην περίπτωση που οι συναινετικές ή οι ανταγωνιστικές πρακτικές οι οποίες αναπτύσσονται, εντείνουν ή περιορίζουν τις κοινωνικές διαιρετικές τομές, τότε αν αναλυθεί η αφετηρία αυτών των πρακτικών, θα οδηγηθούμε αναπόφευκτα στην ανίχνευση ενός συγκρουσιακού μοντέλου, στην αφετηρία του οποίου βρίσκεται ένα συγκρουσιακό κοινωνικό και δομικό υπόβαθρο, εν τούτοις υπεύθυνο για την ένταση της ισχύος τους, είναι ένα πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο. Συνεχίζοντας, υποστηρίζουν πως αν και έχουν εμφανιστεί νέες διαιρετικές κοινωνικές τομές στην μεταβιομηχανική εποχή, οι κοινωνικές σχέσεις (social cleavages) αποτελούν ένα αναλυτικό εργαλείο το οποίο είναι ακόμη ισχυρό, καθώς οι σχέσεις αυτές επιβιώνουν ακόμη με τον ίδιο τρόπο όπως επιβιώνουν οι ταξικές και οι θρησκευτικές σχέσεις. Σύμφωνα με τους συγγραφείς οι διαιρετικές τομές σε επίπεδο κοινωνικής τάξης και θρησκευτικών πεποιθήσεων είναι ακόμη ισχυρές στην μεταβιομηχανική εποχή. Βασικό παραμένει το ερώτημα, αν και οι ψηφοφόροι είναι επίσης ευθυγραμμισμένοι με τα πολιτικά κόμματα στα οποία αντιστοιχούν οι εν λόγω σχέσεις.

Ένα ακόμη ερώτημα που τίθεται, είναι αν μια ταξική ή μια θρησκευτική διαίρεση, μπορεί και σήμερα να διαδραματίσει οδηγητικό ρόλο, ώστε να μπορεί να ευθυγραμμίσει τους ψηφοφόρους και να τους προσανατολίσει σε συγκεκριμένα πολιτικά κόμματα, κι αν η ευθυγράμμιση, μπορεί να αφορά τα παραδοσιακά κόμματα ή μήπως οι ψηφοφόροι δεν ευθυγραμμίζονται πλέον με τα παραδοσιακά αυτά κόμματα αλλά με τα νέα κόμματα που εμφανίζονται στο πολιτικό σκηνικό. Εν κατακλείδι, παραμένει υπό διερεύνηση αν η διαπίστωση των Lipset & Rokkan ότι τα κυρίαρχα κομματικά συστήματα της δεκαετίας του 1960, που αντικατόπτριζαν μια ήδη προϋπάρχουσα δομή κοινωνικών σχέσεων και αντιθέσεων, μπορεί να αποτελέσει αναλυτικό εργαλείο για την διεξαγωγή της έρευνας της εκλογικής συμπεριφοράς σήμερα. Οι Lipset και Rokkan (1967) υποστηρίζουν ότι τα είδη των διαιρετικών τομών παραδοσιακά, καθώς και οι

επιμέρους παράμετροι οι οποίες συνθέτουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται ο κομματικός ανταγωνισμός, καθορίζονται από την παραπληρωματική διαδραστική σχέση τεσσάρων βασικών ιστορικών σημαντικά διαιρετικών τομών όπως:

Κέντρο – Περιφέρεια (Centre- Periphery)

Εκκλησία-Κράτος (Church-State)

Αγροτικό-Αστικό/Υπαιθρος-Πόλη (Rural-Urban)

Εργάτες/Εργοδότες-Ταξικό (Class cleavage)

Όπως αναφέρουν (1967) η τομή μεταξύ κέντρου και περιφέρειας, αναδύθηκε ως μια κοινωνική τομή σε μια ιστορική περίοδο, στην οποία αφενός τα σύνορα, αφετέρου δε η πολιτική εξουσία των δυτικών κρατών ήταν υπό διαμόρφωση, δηλαδή η τομή αυτή αναδύθηκε κατά την διαδικασία σύστασης του έθνους-κράτους. Στην διαδικασία αυτή από την μια πλευρά υπήρχε το κέντρο του πολιτικού συστήματος των δυτικών δημοκρατιών, δηλαδή όσων επεδίωκαν την ανάδυση και σταθεροποίηση μιας κυρίαρχης κουλτούρας, καθώς και την θέσπιση ενός σταθερού νομικού πλαισίου το οποίο θα ρύθμιζε τις κοινωνικές σχέσεις και τις αγορές. Στην αντίθετη πλευρά, κατατάσσονταν οι άνθρωποι της περιφέρειας, δηλαδή αυτοί οι οποίοι επεδίωκαν να διατηρήσουν την αυτονομία και την ανεξαρτησία τους. Στην αντίθεση αυτή κέντρου/περιφέρειας, συναντάμε μια αντίσταση από εθνικές και γλωσσικές μειονότητες, οι οποίες δεν επιθυμούσαν να ενσωματωθούν σε ένα νεοπαγές «ξένο κράτος». Ανάμεσα σε αυτές τις ομάδες κατατάσσουν περιπτωσιολογικά τις μειονότητες της Ιβηρικής χερσονήσου. Εκτός όμως από αυτές τις περιπτώσεις, υπάρχουν και άλλες, που συναντάμε ιστορικά διάφορες θρησκευτικές μειονοτικές ομάδες οι οποίες επέδειξαν σθεναρή αντίσταση, σε αξίες, πρακτικές και ήθη τα οποία εισήγαγε η περιοχή του κέντρου. Ένα σχετικό παράδειγμα το οποίο αναφέρουν οι Lipset και Rokkan είναι η απόσχιση της Ιρλανδίας από το Ηνωμένο Βασίλειο ή άλλες περιπτώσεις όπου μειονοτικές ομάδες διατήρησαν μια μερική γλωσσική αυτονομία όπως η περίπτωση της φλαμανδικής και γαλλόφωνης κοινότητας του Βελγίου. Η τομή κέντρου και περιφέρειας σε ορισμένες χώρες εξακολουθεί να είναι ακόμη και σήμερα ευδιάκριτη αν και όχι σημαίνουσα πλέον σε μεγάλο βαθμό, καθώς εκτός

από την εκλογική και πολιτική συμπεριφορά, επηρεάζει και σε επίπεδο πολιτισμικό, γλωσσικό και εθιμικό.

Εκτός από τους παραπάνω, άλλοι συγγραφείς έχουν προτείνει μια νέα μορφή διαίρεσης. Για παράδειγμα οι Artelaris και Tsibras (2016) υποστηρίζουν ότι τα μέτρα λιτότητας και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που η Ελλάδα έπρεπε να αναλάβει από το 2010 σε αντάλλαγμα για την οικονομική βοήθεια την οποία έλαβε, αποτέλεσαν μια διαίρεση στο ελληνικό πολιτικό σύστημα, σε εκλογικά στρατόπεδα προ-λιτότητας και αντι-λιτότητας. Η συγκεκριμένη διαίρεση έφτασε στην κορύφωσή της τον Ιούλιο του 2015, στην διενέργεια του δημοψηφίσματος που έγινε στην Ελλάδα, με θέμα την αποδοχή ή όχι των μέτρων λιτότητας που οι πιστωτές της Ελλάδας επέβαλλαν. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι προέκυψαν γεωγραφικά πρότυπα κατά την διενέργεια του δημοψηφίσματος όσον αφορά στα αποτελέσματα, τα οποία διαφοροποιήθηκαν ανάλογα με το μέγεθος και την έκταση των οικονομικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης. Οι συγγραφείς χρησιμοποιούν την θεωρία της οικονομικής ψήφου ως σημείο αναφοράς και με την χρήση οικονομετρικών μεθόδων, παρέχουν νέες πληροφορίες για την λεγόμενη γεωγραφία της οικονομικής ψήφου.

1.6. Θεωρία χωρικής ψήφου (Spatial Voting Theory)

Η ιδέα των χωρικών μοντέλων που αντικατοπτρίζουν τον ανταγωνισμό των κομμάτων αναφέρθηκε πρώτη φορά χρονολογικά από τον Hotelling (1929) και τον Smithies (1941) όπου χρησιμοποίησαν το χώρο (space) για να περιγράψουν το ότι οι επιχειρήσεις πρέπει να γειτνιάζουν, να βρίσκονται ουσιαστικά σε κοντινή απόσταση. Η θεωρία αυτή υιοθετήθηκε στη συνέχεια από τον Downs στο βιβλίο του *Economic Theory of Democracy* (1957) και από τον Black στο *The Theory of Committees and Elections* (1958), όπου ανέδειξαν τις δύο πιο σημαντικές θεωρητικές συνεισφορές στη σύγχρονη πολιτική επιστήμη.

Τα θεωρητικά μοντέλα της χωρικής ψήφου (spatial voting) υπήρξαν σημαντικό

κομμάτι της έρευνας για τη συμπεριφορά των εκλογέων και υποψηφίων στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα. Η χωρική ψήφος ουσιαστικά βασίζεται στην ιδέα ότι οι υποψήφιοι και οι ψηφοφόροι κατέχουν θέσεις στον ιδεολογικό “χώρο” της πολιτικής (policy space) και ότι αυτές οι θέσεις καθορίζουν τις προτιμήσεις των ψηφοφόρων.

Εκείνη την εποχή, δύο διαφορετικές κατηγορίες χωρικών μοντέλων προέκυψαν: τα μοντέλα εγγύτητας (proximity models), (Downs, 1957, Grofman, 1985) που θεωρούν ότι οι ψηφοφόροι προτιμούν υποψηφίους των οποίων οι πολιτικές θέσεις είναι πιο κοντά στις δικές τους, ενώ τα μοντέλα κατεύθυνσης (directional models), (Matthews, 1979, Rabinowitz & MacDonald, 1989) θεωρούν ότι οι ψηφοφόροι ενδιαφέρονται πρωταρχικά για το αν οι υποψήφιοι τάσσονται στο ίδιο στρατόπεδο σχετικά με ένα ζήτημα, όπως αυτοί.

Η έρευνα των Tomz και Van Houweling (2008) έδειξε ότι περίπου το 85.1% των υποκειμένων τους ήταν ψηφοφόροι εγγύτητας και το 14.7% ήταν ψηφοφόροι κατεύθυνσης. Αυτό το μοντέλο όμως δεν κάνει καμία πρόβλεψη για την συχνότητα των προτιμήσεων των ψηφοφόρων. Έτσι, χρησιμοποιώντας μια παρόμοια τεχνική με τους Tomz και Van Houweling (2008), ο Claasen (2009) βρήκε ότι υπάρχει μεταβολή στην κατανομή της ψήφου εγγύτητας ή κατεύθυνσης, η οποία εξαρτάται από το υπό εξέταση θέμα. Ο Claasen κατέληξε στο επαληθεύσιμο συμπέρασμα ότι, εάν παρατηρήσουμε μεγαλύτερη ιδεολογική ακρότητα πάνω σε ένα θέμα, τότε θα πρέπει επίσης να παρατηρήσουμε μεγαλύτερη συχνότητα ψήφου κατεύθυνσης σε αυτό το θέμα. Για παράδειγμα, το αυξημένο επίπεδο ιδεολογικής ακρότητας στο θέμα των αμβλώσεων συμβαδίζει με την αυξημένη συχνότητα της ψήφου κατεύθυνσης.

1.7. Το κοινωνιολογικό μοντέλο στην Ευρώπη – Η διάκριση Αριστερά/Δεξιά

Σε χώρες οι οποίες παραδοσιακά διαθέτουν ισχυρή δικομματική παράδοση, όπως είναι η περίπτωση των Η.Π.Α. και η Βρετανία, η έννοια της κομματικής ταύτισης

των ψηφοφόρων, αποτελεί τη βάση για την ερμηνεία της εκλογικής τους συμπεριφοράς. Ωστόσο σε άλλες χώρες όπως η Γερμανία και η Γαλλία, στις οποίες δεν ήταν κυρίαρχο το δικομματικό σύστημα, για την ερμηνεία της εκλογικής συμπεριφοράς, λαμβάνεται υπόψη η παραταξιακή ταύτιση και ιδιαίτερα η ταύτιση Αριστερά/Δεξιά. Στις χώρες αυτές, αφενός η κομματική ταύτιση, αφετέρου δε η παραταξιακή ταύτιση αποτελούν συμπληρωματικές έννοιες, όπου αλληλοσυμπληρώνονται και η μια εμπεριέχεται στην άλλη.

Η έννοια της ταύτισης της εκλογικής συμπεριφοράς με την διάκριση Αριστεράς/Δεξιάς, αποτέλεσε ήδη από την δεκαετία του 1960, αντικείμενο έρευνας δύο Γάλλων ερευνητών του Jean-Pierre Thomas και του Guy Michelat. Οι δύο ερευνητές ξεκινούν από το δεδομένο ότι οι Γάλλοι στην πλειοψηφία τους, αντιλαμβάνονται την πολιτική με όρους «αριστεράς» και «δεξιάς». Υπό αυτή την έννοια οι Γάλλοι αυτοτοποθετούνται στα δύο αυτά συστήματα, ενώ παράλληλα αντλούν από αυτά ένα συνακόλουθο για κάθε περίπτωση αξιακό σύστημα, το οποίο αποτελείται από συγκεκριμένες ιδεολογίες, πιστεύω, αντιλήψεις και κοσμοθεωρίες.

Μάλιστα από τις αρχές της δεκαετίας του 1960, στις σχετικές έρευνες εκλογικής συμπεριφοράς άρχισε να εισάγεται μια σχετική κλίμακα από το 1 έως το 7, με το 1 να ταυτίζεται με το αριστερό άκρο της κλίμακας, ενώ το 7 με το αντίστοιχο δεξιό άκρο. Η παραταξιακή ταύτιση Αριστερά/Δεξιά, όπως και στην περίπτωση της κομματικής ταύτισης, συνδέεται με ένα πλαίσιο κοινωνικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών των εκλογέων όπως η κοινωνική τάξη, το επίπεδο μόρφωσης, η θρησκεία κ.ά., καθώς επίσης και με άλλες παραμέτρους όπως ο βαθμός πολιτικοποίησης (Βούλγαρης, 1990). Συχνά βέβαια, η τοποθέτηση στη μεσαία θέση της κλίμακας εκφράζει, με κάπως πιο μετριοπαθή τρόπο, την αδυναμία ή ακόμα και την άρνηση επιλογής ανάμεσα στους δύο πολιτικούς χώρους, παρά τις υπαρκτές διαφορές που εμπεριέχουν και μεταξύ τους οι τρεις θέσεις και της μιας και της άλλης πλευράς (Βερναρδάκης, 2005). Πάντως, σε γενικές γραμμές, η εξέλιξη της αυτοτοποθέτησης σε αριστερά και δεξιά, σε χώρες όπως η Γαλλία, δείχνει ότι υπάρχουν κάποια βασικά και μόνιμα και χαρακτηριστικά, τα οποία

διαμορφώνονται σε βάθος χρόνου και τα οποία μπορούν να συμπυκνωθούν ως εξής:

Η τοποθέτηση στην αριστερά είναι σχεδόν πάντοτε κυρίαρχη και τοποθετείται στα τελευταία είκοσι χρόνια κατά μέσον όρο στο 37% της γαλλικής κοινωνίας.

Οι πολίτες που αυτοτοποθετούνται στη δεξιά φθάνουν περίπου το 30%.

Οι πολίτες που αυτοτοποθετούνται στο μέσον της κλίμακας είναι περίπου 27%, ωστόσο μόνον το 10% εξ'αυτών είναι πραγματικοί κεντρώοι, δηλαδή «πολιτικοποιημένοι κεντρώοι» (Marcel & Witkowski D., 2005).

1.8. Θρήσκευμα, κοινωνική τάξη ως μεταβλητές στην εκλογική ανάλυση

Μελέτες επιπλέον, διακρίνουν, την προσωπική υποκειμενική και την κοινωνική συλλογική λειτουργία του θρησκέυματος (Roof, 1979). Η πρώτη άποψη αντιμετωπίζει τις θρησκευτικές ομάδες με βεμπεριανούς όρους όπου οι εκκλησίες, αντιμετωπίζονται ως διαμεσολαβητές της θείας χάριτος. Το κατάλληλο μέτρο για τη συμμετοχή στην θρησκεία σε αυτή την περίπτωση, είναι ο βαθμός στον οποίο το άτομο αντιλαμβάνεται τη θρησκευτική ομάδα και τις λατρευτικές εκδηλώσεις (Lenski, 1963). Σε κάποιες έρευνες, ο συνεργατισμός, εμπειρικά αντιπροσωπεύεται από τις θρησκευτικές αξίες, τη δημόσια λατρεία, και τη συμμετοχή σε θρησκευτικές οργανώσεις. Ο άλλος τρόπος της θρησκευτικής συμμετοχής, ο κοινοτισμός, αναγνωρίζει ότι οι θρησκευτικές ομάδες εξυπηρετούν επίσης τις ανάγκες των ατόμων για την δημιουργία της κοινωνικής τους ταυτότητας, την αλληλεπίδραση και την βοήθεια (Bellin, 2008). Μερικές φορές γνωστή ως «λαϊκή» θρησκεία, η θρησκεία διακρίνεται από την τυπική θρησκευτικότητα της ορθόδοξης πίστης και της οργανωμένης λατρείας, και στον κοινοτισμό παίρνει τη μορφή αυτού που θα μπορούσε να ονομαστεί μια φυλετική μορφή θρησκείας, όπου η φιλία αποτελεί τον κύριο σύνδεσμο μεταξύ του ατόμου και της θρησκείας. Ο θρησκευτικός κοινοτισμός, χαρακτηρίζεται από την συμμετοχή των ομόθρησκων στο οικείο κοινωνικό δίκτυο, το οποίο επίσης τροφοδοτεί και τις πολιτικές τους πεποιθήσεις (Boll, 2002). Οι δύο αυτές μορφές θρησκευτικότητας αντιστοιχούν σε δύο διαφορετικούς τύπους εκλογικής

συμπεριφοράς, έναν ο οποίος σχετίζεται με τα “συμφέροντα” της ομάδας και έναν άλλο, ο οποίος σχετίζεται με το “ήθος” της ομάδας. Στον πιο κοινό τύπο της “θρησκευτικής” ψήφου, τα πολιτικά κόμματα, αντιπροσωπεύουν τα “συμφέροντα” των θρησκευτικών ομάδων. Ειδικότερα, τα φιλελεύθερα κόμματα του δέκατου ένατου αιώνα στην Ευρώπη, αμφισβήτησαν τις διώξεις που υπέστησαν οι διαφωνούσες μειονότητες σε θρησκευτικό επίπεδο, και επέτρεψαν στις θρησκευτικές αυτές μειονότητες να έχουν πλήρη συμμετοχή στη διαδικασία των πολιτικών αποφάσεων. Επίσης, δημιουργήθηκαν για να προωθήσουν τα συμφέροντα των πιστών τα οποία απειλούνταν από την απώλεια των προνομίων, τα περισσότερα έχοντας συνήθως και κρατική στήριξη για θρησκευτική εκπαίδευση (Beyme, 1985). Έτσι είτε εκπροσωπούσαν τις θρησκευτικές μειονότητες, είτε την κρατούσα θρησκεία, τα κόμματα αυτά, ενσωμάτωναν βάσει ενδιαφέροντος θρησκευτικά κινήματα. Ο άλλος τύπος θρησκευτικά εμπνευσμένης ψήφου, γνωστός ευρέως ως «ήθος», αντλεί από τις εθνοπολιτισμικές προσεγγίσεις, κυρίως στην αμερικανική πολιτική (Hammond, 1974). Σε αυτήν την διαμόρφωση, τα πολιτικά κόμματα αντιπροσωπεύουν κάτι ευρύτερο από τα απλά συμφέροντα μιας θρησκευτικής ομάδας: είναι φορείς της πολιτιστικής κοσμοθεωρίας της θρησκευτικής κοινότητας. Η προσέγγιση αυτή αναγνωρίζει ότι η πολιτική σύγκρουση συνεπάγεται στην δημιουργία ενός forum σχετικά με τον τρόπο ζωής που οι κυβερνήσεις μπορούν και θα έπρεπε να προωθούν (Kleppner, 1979).

Ο κύριος στόχος της πολιτικής δραστηριότητας δεν είναι η ιδιοτέλεια ή η ανάκτηση μιας χαμένης κατάστασης, αλλά η δημόσια επικύρωση ενός τρόπου ζωής. Το μοντέλο αυτό φαίνεται να ταιριάζει στις χριστιανικές περιοχές της μεταπολεμικής Σκανδιναβίας (Madeley, 1977), καθώς και στην πολιτική κινητοποίηση των ευαγγελιστών χριστιανών στις αμερικανικές εκλογές (Wald Owen, 1989, Wilcox, 1992). Σε τρία άρθρα της, η Nonna Mayer, το 1992, προχωρά σε μια συνεκτική σύνθεση και παρουσίαση των θεωρητικών προβληματισμών, που έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί στο ζήτημα της εκλογικής συμπεριφοράς και τη σχέση της με τις μεταβλητές του θρησκευόμενου και της κοινωνικής τάξης. Αν και τα άρθρα έχουν γραφεί σε διαφορετικό χρονικό πλαίσιο και συγκυρία, παρόλα

αυτά παρουσιάζουν και αναλύουν ικανοποιητικά τα εν λόγω ζητήματα (Mayer, 1992). Στα «Μοντέλα ανάλυσης της εκλογικής συμπεριφοράς» η Mayer παρουσιάζει με κριτικό και ταυτόχρονα αναλυτικό τρόπο, τα θεωρητικά ρεύματα που αναπτύχθηκαν ιστορικά και τις συνακόλουθες τάσεις, στην εκλογική κοινωνιολογία. Σημείο εκκίνησής της είναι τα οικολογικά μοντέλα της εκλογικής γεωγραφίας, της ανάλυσης συνθηκών και της ποσοτικής οικολογίας ενώ φθάνει στα κοινωνικά και ψυχολογικά μοντέλα του Lazarsfeld (κοινωνικός ντετερμινισμός) καθώς και στα μοντέλα του Μίσιγκαν για την κομματική ταύτιση, μέχρι και στα μοντέλα της ορθολογικής επιλογής (Mayer, 1992).

Η Mayer, υποστηρίζει ότι η μελέτη της σύγχρονης εκλογικής συμπεριφοράς αποτελεί μια κατά βάση πολυσύνθετη διαδικασία, για την υλοποίηση της οποίας απαιτείται μια συστηματική σύνθεση του συνόλου των διατυπωμένων θεωρητικών μοντέλων εκλογικής κοινωνιολογίας, τα οποία διατυπώθηκαν ιστορικά, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες σε κοινωνικό επίπεδο, σε επίπεδο παραδόσεων καθώς και στις ιστορικές κατά περίπτωση συγκυρίες, οι οποίες αποτελούν σημαντική παράμετρο της ανάλυσης (Mayer, 1992). Σύμφωνα με την ανάλυση της Mayer, για την ιστορία της εκλογικής συμπεριφοράς, τα διάφορα θεωρητικά ρεύματα, διατυπώνονταν κάθε φορά, που οι συνθήκες σε κοινωνικό, ταξικό, ιδεολογικό και πολιτισμικό επίπεδο, άλλαζαν ριζικά και τα παραδοσιακά σχήματα και εργαλεία ανάλυσης, δεν ήταν αποτελεσματικά ώστε να εξηγήσουν, τις διαδικασίες της εκλογικής συμπεριφοράς και των πολιτικών επιλογών. Για παράδειγμα, το μοντέλο της Σχολής του Μίσιγκαν, συμπλήρωσε το μοντέλο του Lazarsfeld, ενώ το μοντέλο της ορθολογικής επιλογής, αμφισβήτησε το υπόδειγμα της «κομματικής ταύτισης» (Mayer, 1992). Στο άρθρο της, «Τι απομένει από τις βαριές μεταβλητές;» (1977) η Mayer, εμβαθύνοντας στην ανάλυσή της, ανανεώνει τους προβληματισμούς της, σχετικά με το αν οι παραδοσιακές παράμετροι της εκλογικής συμπεριφοράς, και ειδικότερα η κοινωνική τάξη και το θρήσκευμα, οι οποίες συνιστούν απότοκους των διαιρετικών τομών, στη βάση των οποίων προέκυψαν τα σύγχρονα κομματικά συστήματα, εξακολουθούν να συνιστούν παράγοντες προσδιορισμού της εκλογικής συμπεριφοράς, στις σύγχρονες δημοκρατίες (Mayer, 1977).

Η Mayer, υποστηρίζει ότι οι δύο αυτές παράμετροι, εξακολουθούν να λειτουργούν σε μεγάλο βαθμό προσδιοριστικά στην εκλογική συμπεριφορά, παρόλα αυτά, με τον απόλυτο τρόπο, που λειτουργούσαν στις προηγούμενες δεκαετίες. Οι αλλαγές, που συντελέστηκαν στην οικονομική και κοινωνική δομή, έχουν μεταβάλλει σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό, τον τρόπο με τον οποίο επιδρούν στην εκλογική συμπεριφορά, ενώ παράλληλα άρχισαν να εμφανίζονται και ένα σύνολο δομικών, εσωτερικών αντιφάσεων στις εν λόγω παραμέτρους εκλογικής συμπεριφοράς. Επίσης, στο τρίτο άρθρο της με τίτλο «Οι μεταμορφώσεις της ταξικής ψήφου» (2004), η Mayer, αναλύει το ζήτημα της λεγόμενης «ταξικής ψήφου». Διαφωνεί δε με άλλους ερευνητές, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η ταξική ψήφος έχει εξαλειφθεί ως παράγοντας προσδιορισμού της εκλογικής συμπεριφοράς, στα σύγχρονα κομματικά συστήματα (Mayer, 2004). Η Mayer υποστηρίζει ότι η ταξική ψήφος συνεχίζει να αποτελεί προσδιοριστικό παράγοντα της ψήφου, αλλά έχει απλώς μεταμορφωθεί, με αποτέλεσμα να μην αφορά πλέον, κατά κύριο λόγο, τα κόμματα της αριστεράς, αλλά εκφράζεται περισσότερο μέσω νέων κομματικών σχηματισμών, όπως είναι η άκρα δεξιά στην Ευρώπη, ή ακόμη και μέσω εκλογικών συμπεριφορών αντιπολιτικής υφής όπως για παράδειγμα η αποχή από την εκλογική διαδικασία. Παράλληλα, στις σύγχρονες κοινωνίες, διαμορφώνονται νέα πλαίσια ταξικών σχέσεων στην πολιτική αντιπροσώπευση, όπως για παράδειγμα η εκπροσώπηση των υπαλλήλων του δημόσιου τομέα στα κόμματα της αριστεράς, και παράλληλα η δυσπιστία των υπαλλήλων του ιδιωτικού τομέα απέναντι στα κόμματα της αριστεράς (Mayer, 2004).

Και τα τρία κείμενα της Mayer, αν και έχουν γραφεί σε διαφορετικές χρονικές συγκυρίες και συνθήκες, χαρακτηρίζονται από μια συνοχή μεταξύ τους. Το μεν πρώτο, συμπορεύεται οριζόντια με τις προηγούμενες θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με την ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς, ενώ το δεύτερο και το τρίτο τέμνουν κάθετα, εμβαθύνοντας σε συγκεκριμένα ζητήματα και διευρύνοντας τους προβληματισμούς σχετικά με την σύγχρονη πολιτική συμπεριφορά (Knutsen, 2004). Συνακόλουθα και τα τρία κείμενα εντάσσονται στο ίδιο μοτίβο ανάλυσης

της πολιτικής και εκλογικής συμπεριφοράς, συνδέοντας τις φάσεις της ανάπτυξης της, με το συγκείμενο κάθε εποχής και κάθε συγκεκριμένης χώρας, σε κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο, αναδεικνύοντας τις βασικές συνεισφορές κάθε θεωρητικού ρεύματος για την ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς. Κείμενα απ' τα οποία ανέδειξαν ανάλογα με την εποχή που διατυπώθηκαν, σημαντικούς πυλώνες διαμόρφωσης της εκλογικής συμπεριφοράς όπως οι οικονομικές συγκυρίες, η κοινωνική και ταξική διαστρωμάτωση, το ισχύον κομματικό σύστημα, οι κοινωνικές διαιρετικές τομές, η στατιστική ανάλυση, καθώς και η κοινωνική και εμπειρική έρευνα (Knutsen, 2004).

Το σημαντικό στην ανάλυση της Nonna Mayer, είναι ότι παρουσιάζοντας τα θεωρητικά ρεύματα και τις τάσεις στην ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς, επεξεργάζεται και αναλύει παράλληλα τις συντελεσθείσες αλλαγές σε ταξικό επίπεδο στις σύγχρονες κοινωνίες, στις συνακόλουθες ιδεολογικές μετατοπίσεις που αυτή επιφέρει, καθώς και στις μεταμορφώσεις και μετατοπίσεις της πολιτικής εκπροσώπησης (Knutsen, 2004). Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο που προκύπτει από την συστηματική ανάλυση της Nonna Mayer, είναι ότι το κάθε νέο θεωρητικό ή ερευνητικό υπόδειγμα στο πεδίο της εκλογικής συμπεριφοράς και ανάλυσης, συνδέεται με μια συναφή αλλαγή της μορφής του ίδιου του κομματικού φαινομένου, ως προς τη δομή και το περιεχόμενό του. Δηλαδή, καμία μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς δεν μπορεί να σταθεί αυτόνομα, χωρίς την διασύνδεσή της με κάποια θεωρία για τα πολιτικά κόμματα (Knutsen, 2004). Για παράδειγμα, το υπόδειγμα του Lazarsfeld («κοινωνιολογικό» υπόδειγμα), όπως και το υπόδειγμα της «κομματικής ταύτισης», συνδέονται με μια μορφή κομματικού φαινομένου, στο οποίο κυριαρχούν κόμματα τα οποία χαρακτηρίζονται από τις ανταγωνιστικές μεταξύ τους σχέσεις εκπροσώπησης και τα οποία παράλληλα, διαθέτουν διακριτά πολιτικά προγράμματα, τα οποία είναι ανταγωνιστικά μεταξύ τους. Αντίστοιχα, τα υποδείγματα της ορθολογικής επιλογής παραπέμπουν σε μορφές κομμάτων, τα οποία δεν έχουν μεταξύ τους καθαρές διαχωριστικές γραμμές αλλά συγκλίνουν αρκετά σε ιδεολογικό και κοινωνικό επίπεδο, πράγμα που εξάλλου αποτυπώνεται στις προγραμματικές τους εξαγγελίες και προγράμματα πολιτικής. Κάθε τύπος κομματικού φαινομένου και κομμάτων από

τους παραπάνω δύο, συνδέεται και παραπέμπει σε διαφορετική ιστορική περίοδο, όπως επίσης και διαφορετική μορφή πολιτικού συστήματος και κράτους, σε διαφορετικό μοντέλο κοινωνικών αντιθέσεων και διαιρετικών τομών, καθώς επίσης και σε διαφορετικές σχέσεις πολιτικής και οικονομίας. Έτσι, το πεδίο μελέτης της εκλογικής συμπεριφοράς δεν περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο στα εργαλεία κοινωνικής έρευνας και εμπειρικής μελέτης, αλλά αντίθετα συμπεριλαμβάνει अपαρέγκλιτα και την μελέτη του κομματικού και του κρατικού φαινομένου (Knutsen, 2004).

1.9. Ορθολογική επιλογή και «καταναλωτικό μοντέλο»

Ο Simon (1960) ως απόφαση θεωρεί μια σύνθετη και εξαιρετικά πολύπλοκη διαδικασία η οποία στοχεύει στην επιλογή μεταξύ υφιστάμενων εναλλακτικών επιλογών, οι οποίες είναι σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό πρόσφορες, ώστε να υλοποιηθούν ορισμένοι στόχοι. Συγκεκριμένα, ο Simon χρησιμοποίησε τον όρο απόφαση ή επιλογή, προκειμένου να περιγράψει μια διαδικασία, σύμφωνα με την οποία ανάμεσα σε ένα σύνολο πιθανών εναλλακτικών λύσεων για την επίτευξη ενός στόχου επιλέγεται τελικώς εκείνη η λύση η οποία και τελικά υλοποιείται.

Είναι προφανές ότι η απόφαση νοούμενη ως επιλογή μεταξύ περισσότερων εναλλακτικών λύσεων, μπορεί να αξιολογηθεί λογικά και αποκτά νόημα, στο μέτρο που είναι προσανατολισμένη προς την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων. Συνεπώς, αν απουσιάζει το κριτήριο του σκοπού, στην περίπτωση αυτή η δράση, δεν έχει κάποιο λογικό περιεχόμενο και δεν μπορεί στα πλαίσια της διοικητικής δομής να αποκτήσει νόημα, καθώς η διοικητική δράση, προσανατολίζεται μόνο από την σκοπιμότητα, η οποία αποτελεί προϋπόθεση της λογικής της, αλλά επίσης και κριτήριο της αξιολόγησής της. Ορθολογική συνεπώς, είναι η απόφαση η οποία οδηγεί, στην επιλογή εκείνης της εναλλακτικής πρότασης η οποία αποτελεί την εγγύηση για την αποτελεσματικότερη επίτευξη των στόχων σε σύγκριση με τις υπόλοιπες υφιστάμενες εναλλακτικές επιλογές στις δεδομένες πάντα συνθήκες.

Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα κάποιας επιλογής δεν είναι ανεξάρτητη και θα πρέπει να διερευνάται σε σχέση με τις συνέπειές της, καθώς επίσης και με τους διαθέσιμους πόρους, τους οποίους έχει στη διάθεσή του αυτός που λαβαίνει μια απόφαση. Αυτή η διερεύνηση δεν είναι εύκολη και αναλόγως με την πολυπλοκότητα του προβλήματος και της απόφασης αυξάνονται οι εναλλακτικές λύσεις και καθίσταται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, δυσχερής η εκτίμηση των συνεπειών και προϋποθέσεων των εναλλακτικών λύσεων (Niemi, 2001). Έτσι σε τέτοιες περιπτώσεις, προκύπτει η ανάγκη για τη χρήση μιας θεωρίας απόφασης ή προτύπου (μοντέλου) που να διευκολύνει το υποκείμενο στο να απλουστεύσει την πολυπλοκότητα με την οποία βρίσκεται αντιμέτωπο.

Το ορθολογικό πρότυπο απόφασης, το οποίο ο Lindblom (1979) θεωρεί μάλιστα ως «συνοπτικό και ιδανικό», προτείνει μια ακολουθία σταδίων στη διαδικασία της (ορθολογικής) απόφασης, τα οποία στάδια, συμβάλλουν στο να βελτιστοποιηθεί η απόφαση και να μεγιστοποιηθεί η επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών του υποκειμένου.

Οι φάσεις αυτές είναι οι ακόλουθες (Wildavsky, 1962):

Αποτύπωση του προβλήματος. Στη φάση αυτή καταγράφεται και εννοιοποιείται η κατάσταση η οποία είναι προβληματική και χρήζει λήψης απόφασης για τη λύση της, καθώς και οι κυριότερες συνιστώσες της.

Αναζήτηση των εναλλακτικών λύσεων για το συγκεκριμένο πρόβλημα. Στο στάδιο αυτό επιχειρείται η χαρτογράφηση στο εκτενέστερο δυνατό επίπεδο, των πιθανών λύσεων του προβλήματος στη βάση όλων των υφιστάμενων διαθέσιμων πόρων, όπως είναι οι μέθοδοι και τεχνικές τις οποίες έχει στη διάθεσή του, το αποφασίζον υποκείμενο.

Επιλογή σκοπού, αξίας και εναλλακτικής λύσης. Στο στάδιο αυτό μέσα από το σύνολο των διαθέσιμων λύσεων, όπως αυτές έχουν προκύψει μέσα από την διαδικασία καταγραφής και χαρτογράφησης, επιλέγονται οι βέλτιστες με τη χρήση διαφόρων κριτηρίων, δηλαδή την αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα, καθώς επίσης και με τη χρήση τεχνικών όπως ανάλυση κόστους – ωφέλειας και

ταξινόμηση στόχων.

Εκτέλεση και υλοποίηση της πρότασης η οποία επιλέχθηκε μέσα από την διαδικασία επιλογής μεταξύ εναλλακτικών προτάσεων.

Αξιολόγηση, έλεγχος, απολογισμός ανατροφοδότηση πληροφοριών, και διορθώσεις. Πρόκειται για το καταληκτικό στάδιο της ορθολογικής απόφασης, στο οποίο διερευνάται και εντοπίζεται τυχόν απόκλιση μεταξύ επιδιωκόμενων στόχων και αποτελεσμάτων, καθώς και ο βαθμός ή το μέτρο απόκλισης. Επιπλέον εξετάζονται τα αίτια των αποκλίσεων, και το αν πράγματι επιλύθηκε το πρόβλημα, το βαθμό μεγιστοποίησης του επιδιωκόμενου οφέλους και της αντίστοιχης ελαχιστοποίησης του σχετικού κόστους, καθώς επίσης και οι πιθανές συνέπειες αυτής της λύσης και των επιλογών που υιοθετήθηκαν, σε βραχυπρόθεσμο όσο και μακροπρόθεσμο επίπεδο.

Το "καταναλωτικό μοντέλο" αποτελεί μια προσπάθεια σύνθεσης του κοινωνιολογικού μοντέλου με αυτό της ορθολογικής επιλογής. Με βάση το εν λόγω μοντέλο ανάλυσης, η εκλογική συμπεριφορά και η απόφαση της ψήφου μοιάζει πολύ με την απόφαση για αγορά ενός προϊόντος. Όπως και ο καταναλωτής έτσι και ο ψηφοφόρος τοποθετείται απέναντι σε ό,τι του προσφέρεται και ειδικότερα ως προς τα πολιτικά προγράμματα και τους υποψηφίους.

Ωστόσο, είναι επηρεασμένος από τις παλιές αγοραστικές συνήθειές του, οι οποίες εξομοιώνονται με τις προηγούμενες εκλογικές του προτιμήσεις, σε ορισμένα κόμματα (κομματική ταύτιση). Παρόλα αυτά, κάθε φορά που καλείται να ψηφίσει έχει μια ευκαιρία να αλλάξει συνήθειες (αγοραστικές) καθώς τα προκύπτοντα οφέλη καθώς και οι συνθήκες δεν είναι ποτέ ίδιες. Σε μια διαχρονική μελέτη ο Himmelweit και οι συνεργάτες του (1985), μελέτησαν την ίδια ομάδα 178 ανδρών από τη στιγμή που ψήφισαν για πρώτη φορά, 1959 σε ηλικία 21 ετών μέχρι την έκτη ψήφο τους τον Οκτώβριο του 1974. Η γενικότητα των ευρημάτων τους εξετάστηκε περαιτέρω μέσω πρόσθετων στοιχείων τα οποία, προέρχονταν από έξι ξεχωριστές βρετανικές εκλογικές έρευνες (μεταξύ 1970 και 1983), στις οποίες συμμετείχαν πάνω από 15.000 άνδρες και γυναίκες. Από αυτήν την έρευνα, η

Himmelweit προέβαλε αυτό που ονομάζεται «μοντέλο καταναλωτή της επιλογής ψήφου», (Himmelweit, Humphreys, Jaeger & Katz, 1981). Πρότεινε ότι κατά την ψηφοφορία, ισχύουν οι ίδιες αρχές όπως και στην αγορά καταναλωτικών αγαθών. Η Himmelweit δεν ήθελε να πει, ότι ο ψηφοφόρος θεωρεί τα κόμματα, ως τις κορυφαίες μάρκες του απορρυπαντικού, οι οποίες διακρίνονται μόνο από τη συσκευασία τους. Περισσότερο ο ψηφοφόρος αναζητά, την καλύτερη εφαρμογή μεταξύ των απόψεων και προτιμήσεών του και των προγραμμάτων των κομμάτων. Κατά τη λήψη της απόφασης των ψηφοφόρων, βασικός σύνδεσμος και παράγοντας εκλογικής συμπεριφοράς, αποτελούν το σύνολο των πεποιθήσεων που οι ψηφοφόροι ενστερνίζονται και κατέχουν, σε σχέση με τις πολιτικές των κομμάτων σε συγκεκριμένα ζητήματα. Έτσι, για να αποφασίσει πως θα ψηφίσει, δεν είναι αρκετό για παράδειγμα, ένα πολιτικό πρόγραμμα το οποίο είναι απλώς υπέρ της αύξησης των δαπανών για την υγεία. Αντίθετα οι ψηφοφόροι, πρέπει να γνωρίζουν ποιο κόμμα είναι πιο πιθανό να εφαρμόσει μια τέτοια πολιτική. Ο Hirschman (1970) μελετώντας τη συμπεριφορά των καταναλωτών, των μελών των οργανώσεων και των κομμάτων διέκρινε τρεις τύπους συμπεριφοράς: την αποχώρηση (exit), τη διαφωνία (voice) και την αφοσίωση (loyalty).

Επιπλέον, οι Himmelweit et al. (1981) διέκριναν ανάμεσα σε αυτό που ονομάζεται συμπεριφορική στροφή και συμπεριφορικό ταίριασμα. Το συμπεριφορικό ταίριασμα, μετρήθηκε συγκρίνοντας τις συμπεριφορές των ψηφοφόρων με το μέσο προφίλ των στάσεων που υιοθετούνται από τους ψηφοφόρους των Συντηρητικών, Εργατικών και των Φιλελεύθερων κομμάτων αντίστοιχα: όσο πιο κοντά βρίσκονται αυτές οι στάσεις, τόσο πιο κοντά στο συμπεριφορικό ταίριασμα συγκλίνει. Η συμπεριφορική στροφή μετρήθηκε σε διαμήκη δείγμα, συγκρίνοντας εκλογικές συμπεριφορές ανάμεσα σε διαδοχικές εκλογές: όσο μεγαλύτερη είναι η διαφορά, τόσο μεγαλύτερη είναι η μεταστροφή των αντιλήψεων. Ένας τρίτος παράγοντας της ιστορίας της εκλογικής συμπεριφοράς, περιλάμβανε επίσης, το πως είχε ψηφίσει το δείγμα των ερευνητών στις προηγούμενες εκλογές από το 1959, ως την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας. Με βάση αυτά τα τρία στοιχεία, η ανάλυση έδειξε ότι οι ψήφοι του δείγματος θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν από υψηλό βαθμό ακρίβειας. Το συμπεριφορικό ταίριασμα, ήταν ο πιο ισχυρός

παράγοντας, ενώ ακολουθούνταν από τον παράγοντα της συμπεριφορικής στροφής. Στο πλαίσιο αυτό, τα ευρήματα των ερευνητών, σε αντίθεση με την παραδοσιακή άποψη στην πολιτική επιστήμη, είναι ότι οι ψήφοι των ανθρώπων επηρεάζονται πρωτίστως από μακροχρόνια υποστήριξη σε συγκεκριμένα πολιτικά κόμματα. Η έννοια της μετατόπισης της συμπεριφοράς έχει ιδιαίτερη σημασία, διότι υποδηλώνει τον αιτιώδη σύνδεσμο για την εκλογική συμπεριφορά: οι ψηφοφόροι που άλλαξαν τις απόψεις τους, δεν κράτησαν απλώς κρυφές αυτές τις στάσεις τους, αλλά ήταν πιο πιθανό να ψηφίσουν ένα διαφορετικό κόμμα την επόμενη φορά. Έτσι, σύμφωνα με το μοντέλο των καταναλωτών, η πολιτική στάση είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας στην κατανόηση του πως οι άνθρωποι ψηφίζουν. Η κομματική πολιτική ταυτότητα - όπως προκύπτει και μετράται από την παράμετρο της εκλογικής συμπεριφοράς από συνήθεια - έχει σύμφωνα με τους μελετητές, μόνο περιθωριακή σημασία. Προκειμένου να έχει αναλυτική και προγνωστική αξία, ένα μοντέλο εκλογικής συμπεριφοράς, πρέπει να εφαρμοστεί σε διάφορα ιστορικά πλαίσια. Οι Himmelweit et al. (1981) ισχυρίστηκαν ότι το μοντέλο έκανε ακριβώς αυτό, επιτρέποντας στη λειτουργία και στο ρόλο των διαφόρων παραμέτρων ώστε να μπορεί να εφαρμοστεί σε διαφορετικές εκλογές και ιστορικές συνθήκες. Κάθε γύρος εκλογών μπορεί να παρομοιαστεί με μια νέα εμπορική εκστρατεία, στην οποία νέα αλλά και ήδη γνωστά προϊόντα είναι σε προσφορά. Έτσι, όχι μόνο μπορεί ο ρόλος των θεμάτων να διαφέρει από εκλογές σε εκλογές, αλλά το ίδιο και η σημασία της προηγούμενης εκλογικής συνήθειας ή κομματικής ταύτισης μπορούν να ποικίλλουν ανάλογα με την προτίμηση του κόμματος. Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι, η συμμετοχή των πολιτικών κομμάτων έχει μειωθεί σημαντικά στη σύγχρονη εποχή. Αν αυτό αντανακλά μια μείωση της κομματικής ταύτισης, το μοντέλο της κατανάλωσης θα εξακολουθεί να φαίνεται ιδιαίτερα χρήσιμο για την κατανόηση της εκλογικής συμπεριφοράς στις σύγχρονες κοινωνίες.

1.10. Η ταξική στρωματοποίηση των σύγχρονων κοινωνιών σε περισσότερο κεντρικές επιλογές

Στις βασικές θεωρίες της εκλογικής συμπεριφοράς, οι προτιμήσεις των

ψηφοφόρων υποτίθεται ότι είναι εξωγενείς και σταθερές, ενώ τα κόμματα είναι αντανakλαστικά υποκινητές της εκλογικής συμπεριφοράς των ψηφοφόρων, επιλέγοντας στρατηγικές πλατφόρμες πολιτικής και προγράμματα που μεγιστοποιούν την πολιτικές κλίσεις των ψηφοφόρων. Τα πρόωρα γεωγραφικά μοντέλα ανάλυσης της εκλογικής συμπεριφοράς, δομήθηκαν πάνω στην ιδέα ότι οι ψηφοφόροι επιλέγουν πολιτικά κόμματα που υποστηρίζουν τις πολιτικές που βρίσκονται πιο κοντά στις δικές τους προτιμήσεις και αντίστοιχα, τα κόμματα δημιουργούν πολιτικά προγράμματα και πλατφόρμες πολιτικής που μπορούν να εξυπηρετήσουν το μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ψηφοφόρων. Υπό ορισμένες συνθήκες, οι αριστερές-δεξιές προτιμήσεις των ψηφοφόρων και οι προηγούμενες εκλογικές προτιμήσεις τους, συγκλίνουν γύρω από μια διάμεση επιλογή και έτσι υιοθετούν κεντρώες κομματικές επιλογές (Downs, 1957).

Πιο πρόσφατα μοντέλα της κατεύθυνσης της εκλογικής συμπεριφοράς από την άλλη πλευρά, υποστηρίζουν ότι οι ψηφοφόροι έχουν γενικά ασαφείς προτιμήσεις πολιτικής, και ότι οι επιλογές τους καθορίζονται από την κατεύθυνση και την ένταση των υποσχέσεων ενός κόμματος που οδηγούν σε ιδεολογική απόκλιση, παρά σύγκλιση, μεταξύ των κομμάτων (Rabinowitz & Macdonald, 1989, Iversen, 1994). Και στα δυο μοντέλα ανάλυσης εκλογικής συμπεριφοράς όμως, ο μηχανισμός σχηματισμού της εκλογικής απόφασης, είναι ο ίδιος: τα κόμματα υποστηρίζουν πολιτικές που τους επιτρέπουν να προσελκύσουν το μεγαλύτερο τμήμα των ψηφοφόρων (Stokes, 1999). Για τον δέκατο ένατο και ένα μεγάλο μέρος του εικοστού αιώνα, η κύρια ιδεολογική τομή στον εκλογικό ανταγωνισμό σχηματίστηκε κατά μήκος της οικονομικής διάστασης αριστεράς-δεξιάς. Τα σοσιαλιστικά κόμματα προχώρησαν σε συμμαχίες με τα εργατικά συνδικάτα και στα πολιτικά τους προγράμματα, τόνισαν ιδιαίτερα τα συμφέροντα των εργαζομένων, τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας και την οικονομική ανασφάλεια. Τα συντηρητικά κόμματα, από την άλλη πλευρά, διατήρησαν ισχυρούς δεσμούς με τους ιδιοκτήτες του κεφαλαίου και στα πολιτικά τους προγράμματα, υποστήριξαν την ανάπτυξη των επιχειρήσεων και των επενδύσεων κεφαλαίων. Ενώ ο ιδεολογικός διαχωρισμός μεταξύ των δύο ομάδων δεν ήταν έντονος και γρήγορος, παρ' όλα αυτά, πολυάριθμες μελέτες έχουν διαπιστώσει εμπειρικά τη σύγκλιση

των κομμάτων σε κεντρώες θέσεις και συνεπώς και τις αντίστοιχες εκλογικές προτιμήσεις των εκλογέων, οι οποίες επίσης κατευθύνονται σε κεντρώες επιλογές (Hibbs, 1977, Alesina & Rosenthal, 1995).

Ήδη από το 1938, εμφανίζεται για πρώτη φορά στο έργο του H. Macmillan, το θεωρητικό υπόβαθρο της πολιτικής του μεσαίου χώρου. Στο έργο του «The Middle Way», ο Macmillan υιοθετεί «ένα μοντέλο κρατικά σχεδιασμένου καπιταλισμού, ένα μεικτό κατά κύριο λόγο σύστημα οικονομίας, που συνδυάζει την ατομική ιδιοκτησία και τον κρατικό παρεμβατισμό» (Μακρής, 2008). Στη συνέχεια, το 1957 ο Downs, στο έργο του «An Economic Theory of Democracy», έδωσε μια θεωρητική εκδοχή του μεσαίου χώρου, χαρακτηρίζοντάς την, ως έναν ενδιάμεσο χώρο εκλογικής συμπεριφοράς και προτιμήσεων των εκλογέων, προς την οποία τα κόμματα διακυβέρνησης, συγκλίνουν. «Κατά τη γραφική παράσταση προκύπτει κατά προσέγγιση μια καμπύλη κατανομής με καμπανοειδή μορφή, αν η κλίμακα τοποθετηθεί στην οριζόντια συνισταμένη και η συχνότητα με την οποία συναντώνται οι εκάστοτε θέσεις αυτού του άξονα μεταξύ των ψηφοφόρων στην κάθετη. Οι περισσότεροι ψηφοφόροι βρίσκονται στη μέση του πολιτικού και ιδεολογικού φάσματος, προς τα αριστερά και προς τα δεξιά οι συχνότητες μειώνονται, ενώ στα δύο άκρα πλησιάζουν ασυμπτωματικά την οριζόντια συνισταμένη. Σε μια μονοκόρυφη κατανομή των προτιμήσεων ο ανταγωνισμός μεταξύ δύο κομμάτων ωθεί και τα δύο, σε ότι αφορά στις πολιτικές τους, να επιδιώξουν μια θέση στον οριζόντιο άξονα όσο το δυνατόν πιο κοντά στην κορυφή της καμπύλης, γιατί μόνο σε αυτή την περιοχή δίνονται οι καλύτερες ευκαιρίες μεγιστοποίησης του αριθμού των ψήφων» (Schmidt, 2004: pp. 242-243).

Αναφορικά δε με τις πολιτικές στρατηγικές των κομμάτων και την προσαρμογή τους στα νέα δεδομένα της σύγκλισης, δημοφιλές είναι το πρόγραμμα του Τρίτου Δρόμου, όπως διατυπώθηκε το 1998, από τον Giddens, και στη συνέχεια έγινε γνωστό από το υπόδειγμα της πολιτικής που ακολούθησε στη Μεγάλη Βρετανία ο Τόνι Μπλερ και το Εργατικό Κόμμα. Ο Giddens υποστηρίζει ότι ο Τρίτος Δρόμος «...αποτελεί ένα πλαίσιο σκέψης και χάραξης πολιτικής, το οποίο επιζητεί την

προσαρμογή της σοσιαλδημοκρατίας σε έναν κόσμο που έχει αλλάξει ριζικά τα τελευταία είκοσι-τριάντα χρόνια. Πρόκειται για έναν τρίτο δρόμο, γιατί αποπειράται να υπερβεί τόσο την παλαιού τύπου σοσιαλδημοκρατία όσο και τον νεοφιλελευθερισμό.» (Giddens, 1998: p. 45). Τα βασικότερα σημεία του πολιτικού προγράμματος του Τρίτου Δρόμου, είναι κατά κύριο λόγο η προσπάθεια αναδιάρθρωσης του κράτους και η νέου τύπου μεικτή οικονομία, η οποία, βασίζεται στην συνεργασία ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, και εκμεταλλεύεται το πεδίο των αγορών, η οποία καθοδηγείται ωστόσο από το δημόσιο συμφέρον. Παράλληλα το πρόγραμμα του Τρίτου Δρόμου, υποστηρίζει ότι θα πρέπει το κράτος πρόνοιας να αντικατασταθεί από ένα κοινωνικό κράτος που θα βασίζεται σε επενδύσεις ανθρώπινου κεφαλαίου καθώς και στην ανάπτυξη μιας συμμετοχικής κουλτούρας των πολιτών στο πεδίο της κοινωνικής οικονομίας. Η πολιτική του Τρίτου Δρόμου υιοθετήθηκε και εφαρμόστηκε από πολλά ευρωπαϊκά κόμματα, τόσο της Κεντροαριστεράς όσο και της Κεντροδεξιάς. Το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα πολιτικού κόμματος, το οποίο μέσω της πολιτικής του Τρίτου Δρόμου άλλαξε ριζικά το προφίλ του ήταν το κόμμα του Τόνι Μπλερ, Νέο Εργατικό Κόμμα (New Labour Party), στη Βρετανία. Ο Μπλερ, υιοθετώντας τη στρατηγική του Τρίτου Δρόμου, κατόρθωσε να βγάλει το Εργατικό Κόμμα από το πολιτικό τέλμα στο οποίο είχε περιπέσει, όντας πάνω από 20 χρόνια εκτός εξουσίας. Ήδη από την στιγμή που ο Μπλερ ανέλαβε την αρχηγία του Εργατικού Κόμματος, προσπάθησε να εφαρμόσει την πολιτική στρατηγική του Τρίτου Δρόμου, όπως εξάλλου έκανε και ο Κλίντον. Μάλιστα, η προσπάθεια του Τόνι Μπλερ για ριζική αλλαγή της εικόνας του Εργατικού Κόμματος, και της υιοθέτησης μεσαίων θέσεων, η οποία καταγράφηκε και στο καταστατικό του κόμματός του, σύμφωνα με το οποίο, προβλεπόταν η ευρείας έκτασης κρατικοποιήσεις, έγινε η αιτία να συγκρουστεί με την αριστερή πτέρυγα του κόμματός του.

Ένα ακόμη παράδειγμα από το χώρο της Κεντροδεξιάς στην Ευρώπη, είναι το ισπανικό Λαϊκό Κόμμα, υπο την αρχηγία του Χοσέ Μαρία Αθνάρ. Ο Αθνάρ, όταν ανέλαβε την αρχηγία του κόμματός του, θέλησε να αποκόψει άμεσα τη σύνδεση με το φραγκικό παρελθόν. Παράλληλα, ο Αθνάρ, ανανέωσε το στελεχικό δυναμικό

του Λαϊκού Κόμματος, τοποθετώντας νέους πολιτικούς, οι οποίοι διέθεταν μετριοπαθές προφίλ και εκφράζονταν με ήπιους τόνους. Αν και το κόμμα του, έχασε τις εκλογές και το 1989 και το 1993, δεν παρέλειπε σε κάθε ευκαιρία, να αναφέρεται στο κόμμα του και να το προσδιορίζει ως κόμμα του κεντρώου χώρου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Δελαστίκ (2000) ο Χοσε Μαρία Αθνάρ υιοθέτησε «...κατ' ουσίαν αναλλοίωτη την πολιτική που είχαν εφαρμόσει επι 14 συναπτά έτη οι σοσιαλιστές. Μια πολιτική τόσο νεοφιλελεύθερη, που είχε επιφέρει τόσο έντονη συντηρητικοποίηση της ισπανικής κοινωνίας, ώστε κανείς να μην ενοχλείται από το γεγονός ότι το κόμμα του Αθνάρ είναι το μεταλλαγμένο κόμμα της λαϊκής βάσης του καθεστώτος του Φράνκο». Τέλος, ως παραδείγματα κομμάτων που ακολούθησαν τον μεσαίο χώρο, προκειμένου να αντλήσουν ψήφους από την εκλογική δεξαμενή, ήταν η περίπτωση του Κλίντον στις ΗΠΑ, του Σρέντερ στη Γερμανία, του Ζοσπέν στη Γαλλία.

1.11. Οικονομική ψήφος (Economic Voting)

Το κεντρικό μήνυμα της ογκώδους βιβλιογραφίας σχετικά με τη λεγόμενη "οικονομική ψήφο" είναι απλό: εάν η οικονομία πάει καλά, οι πολίτες τείνουν να ψηφίσουν τον υφιστάμενο πολιτικό φορέα, ενώ αντίθετα, αν η οικονομία δεν πηγαίνει ικανοποιητικά, οι ψηφοφόροι θα ψηφίσουν κόμματα που ανήκουν στην αντιπολίτευση. Αυτή η θέση, αγνοεί έναν εναλλακτικό μηχανισμό μέσω του οποίου οι ψηφοφόροι μπορούν να εκφράσουν τη γνώμη τους: δηλαδή, να συμμετάσχουν στην εκλογική διαδικασία ή να απέχουν. Διάφοροι μελετητές έχουν ως εκ τούτου, επικρίνει την παράλειψη αυτή και υποστηρίζουν ότι η βιβλιογραφία για την οικονομική ψήφο χάνει σημαντική από τη δυναμική της (Lacy & Burden, 1999, Taylor, 2000, Stevens, 2006).

Η σύνδεση μεταξύ της οικονομίας και των εκλογών υπήρξε ένα από τα πιο σημαντικά ερευνητικά ζητήματα στην ατζέντα των πολιτικών επιστημών κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριών δεκαετιών. Από τις αρχικές μελέτες και την σημαντική συμβολή του Fiorina (1981), εκατοντάδες μελέτες μέχρι σήμερα έχουν εξετάσει την οικονομική ψήφο από την μικρο και την μακρο-οπτική, σε χώρες σε

όλες τις περιοχές του κόσμου και από ποικίλες οπτικές γωνίες, π.χ. από τη σκοπιά της πολιτικής οικονομίας, της πολιτικής συμπεριφοράς, και της πολιτικής ψυχολογίας (Lewis-Beck & Stegmaier, 2000, Duch & Stevenson, 2008). Λόγω των σημαντικών επιπτώσεων της σοβαρής παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης, η οικονομική ψήφος έχει λάβει και πάλι αυξημένη προσοχή κατά τα τελευταία έτη (Scotto, 2012).

Έτσι, ενώ η θεωρία και τα αντίστοιχα ερευνητικά προγράμματα, έχουν επικριθεί κατά καιρούς (Paldam, 1991, Cheibub & Przeworski, 1999, Anderson, 2007, van der Brug et al., 2007, Evans & Pickup, 2010), έχουν λάβει υπόψη τις προκλήσεις και προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που είχαν επισημανθεί. Μια σημαντική εξέλιξη υπήρξε η αύξηση της ποσότητας και της ποιότητας των μελετών που εξετάζουν την οικονομική ψήφο σε ένα συγκριτικό πλαίσιο. Κατά συνέπεια, η θεωρία είναι αρκετά καλά κατανοητή στο να εξηγεί κάτω από ποιες οικονομικές συνθήκες επηρεάζονται οι επιλογές ψήφου των πολιτών και με ποιο τρόπο. Έτσι η υπόθεση της «καθαρότητας της ευθύνης» (Powell & Whitten, 1993) έχει λάβει ευρεία υποστήριξη. Σύμφωνα με την εν λόγω υπόθεση, όταν πολλά μέρη μοιράζονται εκτελεστικές ή και νομοθετικές εξουσίες, οι ψηφοφόροι έχουν δυσκολίες εντοπισμού, ποιος είναι υπεύθυνος για την (εσφαλμένη) διαχείριση, και υπάρχει λιγότερη εφαρμογή της οικονομικής ψήφου (Anderson, 2000, Nadeau et al., 2002, Duch & Stevenson, 2008).

Ενώ η υπόθεση της "καθαρότητας της ευθύνης" επικεντρώνεται στην ικανότητα των πολιτών να προσδιορίσουν ποιον να ψηφίσουν ενάντια στην περίπτωση της οικονομική κακοδιαχείρισης, μια άλλη υπόθεση, αυτή της "διαθεσιμότητας εναλλακτικών λύσεων" για τη διαφωνία τονίζει ότι προκειμένου η οικονομική ψήφος να είναι υψηλή, οι ψηφοφόροι πρέπει επίσης να έχουν κάποιον άλλο πολιτικό φορέα, να ψηφίσουν (Lewis-Beck, 1988, Anderson & Hecht, 2012). Η υπόθεση αυτή υπογραμμίζει ότι οι πολίτες θα φύγουν και θα πάνε να υποστηρίξουν το κυβερνών κόμμα μόνο όταν έχουν κάπου να πάνε για να εκφράσουν τη δυσαρέσκειά τους (Anderson, 2007).

Άλλοι μελετητές της οικονομικής ψήφου έχουν εντοπίσει μια σειρά από επιπλέον παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την ισχύ της οικονομικής ψήφου, όπως η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση (Anderson, 2006, Queralt, 2012), η οικονομική διαφάνεια (Hellwig & Samuels, 2007, Duch & Stevenson, 2010, Anderson & Hecht, 2012), ή η κατάσταση της οικονομίας σε συγκρίσιμες χώρες (Kayser & Peress, 2012).

Από την σκοπιά της γεωγραφίας της οικονομικής ψήφου αναλύθηκε και η περίπτωση του δημοψηφίσματος (Ιούλιος 2015) στην Ελλάδα, όπου επικράτησε το «όχι» στην λιτότητα. Η μελέτη των Αρτελάρη Π. και Τσίμπρα Γ. (Artelaris P. & Tsirbas Y., 2016) κατέδειξε τη μεταβολή και διάσπαση ολόκληρου του εκλογικού σώματος σε δύο στρατόπεδα, το ένα κατά της λιτότητας και το άλλο υπέρ αυτής. Αναδείχθηκαν δύο πολύ ενδιαφέρουσες μεταβλητές που επέδρασαν στο αποτέλεσμα του Ελληνικού Δημοψηφίσματος ήταν η φτώχεια, η ανεργία και η απώλεια των τραπεζικών καταθέσεων, δηλαδή η εκλογική συμπεριφορά διαμορφώθηκε από την μεταβαλλόμενη οικονομική γεωγραφία της χώρας. «Ενθαρρύνθηκαν» κατά κάποιον τρόπο οι ριψοκίνδυνες εκλογικές συμπεριφορές, κυρίως στις περιοχές της Ελλάδας, που επλήγησαν περισσότερο από την οικονομική κρίση.

Η ολοκληρωτική κατάρρευση του δικομματικού συστήματος Ν.Δ. και ΠΑ.ΣΟ.Κ. μετά από τέσσερις δεκαετίες, η ανάδειξη σε κόμμα εξουσίας του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. ενός μικρού αριστερού κόμματος με ρητορική κατά της λιτότητας, η κυβερνητική συνεργασία του με τους ΑΝ.ΕΛ. καθιστούν την σύγχρονη Ελλάδα μια ξεχωριστή περίπτωση μελέτης για την εκτίμηση της οικονομικής ψήφου λόγω της μεγάλης ανισόμετρης καπιταλιστικής ανάπτυξης και της υποβάθμισης της ευθύνης των διοικητικών δομών εξουσίας να χαράξουν πλέον οικονομικές πολιτικές.

1.12. Θεματική ψήφος (Issue Voting)

Στην δεκαετία του 1960, ερευνητές της εκλογικής συμπεριφοράς παρατηρούν πως

η ένταση των διαιρετικών τομών μειώνεται στον ευρωπαϊκό χώρο (Franklin, et al., 1992). Τα ανωτέρω μοντέλα εκλογικής συμπεριφοράς αντιλαμβάνονταν τους ψηφοφόρους ως "σταθερούς" στις τοποθετήσεις τους και συνδεδεμένους με συγκεκριμένα πολιτικά κόμματα μέσω των κοινωνικών διαιρέσεων ή των χαρακτηριστικών τους (Lipset & Rokkan, 1967). Ο εκσυγχρονισμός τόσο σε κοινωνικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο μετέβαλλε το εκλογικό τοπίο με αποτέλεσμα οι παραδοσιακοί δεσμοί ψηφοφόρων-κομμάτων να εξασθενούν. Ως αποτέλεσμα της μεταβολής παρατηρήθηκε η άνοδος στα ποσοστά μεταβλητότητας στις περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης (Dalton & Wattenberg, 2000). Η διαδικασία της μεταστροφής της εκλογικής συμπεριφοράς είχε ως αποτέλεσμα την ανάδυση της ψήφου που κατευθύνεται προς τα πολιτικά ζητήματα (Dalton, 1996).

Ως επικρατούσα τάση στο πεδίο του ανταγωνισμού των κομμάτων καταγράφεται η απομάκρυνση των ψηφοφόρων από τα πολιτικά κόμματα και η αποδυνάμωση της προϋπάρχουσας κομματικής πίστης. Οι ψηφοφόροι στρέφουν το ενδιαφέρον τους περισσότερο στα θέματα από τα οποία συνήθως απορέει προσωπικό όφελος, Η ανάδειξη της θεματικής ψήφου αποτυπώνεται στο σχήμα «θέματα-κόμματα-ψηφοφόροι», ερμηνεύοντας τους προεκλογικούς ανταγωνισμούς που υφίστανται σε ένα πολιτικό σύστημα. Ο εκλογικός ανταγωνισμός διαμορφώνεται από τις συνιστώσες των θεμάτων, των κομμάτων και των ψηφοφόρων. Τα θέματα αναφέρονται στα ζητήματα που αφορούν τους πολίτες και με γνώμονα την θεματολογία των ζητημάτων σχηματίζεται ο πολιτικός λόγος καθώς και οι θέσεις των κομμάτων αλλά και των πολιτικών προσώπων. Επικρατούν δύο τάσεις θεμάτων: α)τα διαρκώς αυξανόμενα θέματα σύνθετης και πολύπλοκης μορφής και β)με την αποευθυγράμμιση των ψηφοφόρων παρατηρήθηκε και η αποευθυγράμμιση των θεμάτων. Η πρώτη διάκριση των θεμάτων έγινε από τον Stokes (1963) σε θέματα «ισχύος» και σε θέματα «θέσης». Στα θέματα ισχύος το ζήτημα που τίθεται είναι, ποιος κομματικός φορέας φέρεται ως καταλληλότερος για να εφαρμόσει την πολιτική που θα δώσει τη λύση. Σε ό,τι αφορά στα θέματα θέσης, τα ζητήματα αναφορικά με την πλέον κατάλληλη λύση των οποίων το εκλογικό σώμα είναι διασπασμένο, προηγείται η έννοια της κομματικής ταύτισης

στην εκλογική συμπεριφορά των ψηφοφόρων. Τα θέματα που επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την εκλογική συμπεριφορά δεν προστίθενται στις κομματικές διαιρέσεις.

Στα κόμματα επικρατεί η ανάγκη να κοινοποιούν τα προεκλογικά τους διακυβεύματα, όπου σύμφωνα με τον Budge ονομάζεται «θεωρία της έμφασης στον κομματικό ανταγωνισμό» (saliency theory of party competition), (Budge, 1993, pp. 704-709). Τα κόμματα ανταγωνίζονται κυρίως με βάση θέματα πολιτικής κατά την διάρκεια μιας προεκλογικής εκστρατείας. Διαμορφώνουν αντζέντες εκστρατείας τονίζοντας τις προσδοκίες του συγκεκριμένου μοντέλου προκειμένου να κερδίσουν την εμπιστοσύνη των πολιτών και να αποφύγουν να δώσουν το πλεονεκτήμα στο αντίπαλο κόμμα. Επίσης παρατηρείται και η «θεματική σύνδεση» (issue linkage), που αναφέρεται στην περίπτωση όπου τα κόμματα προσθέτουν στην συνολική τους στάση τις θεματικές τους προτάσεις, στο πλαίσιο του κομματικού ανταγωνισμού (De Vries, 2010, p. 3)

Ως προς την διαμόρφωση των θεμάτων είναι πολύ σημαντική η επίδραση των Μ.Μ.Ε., μέσα από τα οποία δίνεται η δυνατότητα της διάρκειας και της εγκυρότητας. Η εξάπλωση του διαδικτύου προώθησε την ανάπτυξη των πολιτικών θέσεων αλλά και του διαλόγου με τους πολίτες μέσω των social media. Ο ρόλος των θεμάτων λαμβάνει κάθε μέρα μεγαλύτερη βαρύτητα στη διαμόρφωση πολιτικών τάσεων. Συνεπώς χωρίς την ανάδειξη των θεμάτων από τα Μ.Μ.Ε, το διαδίκτυο και τα social media οι ψηφοφόροι δεν θα ενημερωνόντουσαν για τα θέματα. Να σημειωθεί ότι ο τρόπος ανάδειξης ενός θέματος έχει σημαντική επίδραση στην αξιολόγηση του κομματικού φορέα που χειρίστηκε το θέμα από τους ψηφοφόρους.

Οι ψηφοφόροι σύμφωνα με τα θέματα που γνωρίζουν καλά, αξιολογούν τις θέσεις των πολιτικών κομμάτων πάνω σε αυτά, διαφορετικά από τα θέματα που προκύπτουν κατά την προεκλογική περίοδο. Η εμπειρία που έχουν αποκτήσει σε ένα συγκεκριμένο θέμα δίνει την δυνατότητα στους ψηφοφόρους να έχουν μια πολύπλευρη άποψη από ψηφοφόρους είτε της ίδιας εκλογικής επιλογής είτε

διαφορετικής. Επίσης, οι ψηφοφόροι διαμορφώνουν την εκλογική επιλογή τους με γνώμονα τις παρελθοντικές επιδόσεις των κομμάτων, τη θέση που κράτησαν σε ένα συγκεκριμένο ζήτημα τα κόμματα ή ο τρόπος που το αντιμετώπισαν και το πιστώθηκαν/χρεώθηκαν. Αυτή η εκλογική προτίμηση ονομάζεται αναδρομική ψήφος (Fiorina, 1981).

1.13. Διάκριση βασικών μοντέλων εκλογικής συμπεριφοράς

ΜΟΝΤΕΛΑ ΕΚΛ/ΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ	ΑΜΙΓΩΣ ΧΩΡΙΚΑ	ΑΜΙΓΩΣ ΑΧΩΡΙΚΑ	ΑΧΩΡΙΚΑ ΜΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΝΣΩΜ/ΣΗΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
Εκλογική γεωγραφία (André Siegfried)*	✓		
Το μικροκοινωνιολογικό μοντέλο (Σχολή Columbia)			✓
Το κοινωνικό-ψυχολογικό μοντέλο (Σχολή Michigan)		✓	
Το μακροκοινωνιολογικό υπόδειγμα (διαιρετικές τομές - social cleavage)			✓
Θεωρία χωρικής ψήφου (Spatial Voting Theory)		✓	
Μοντέλο της ορθολογικής επιλογής (rational choice theory).			✓
Οικονομική ψήφος (economic voting)			✓
Θεματική ψήφος (issue voting)			✓

Πίνακας 1.: ίδια κατασκευή

*Το μοντέλο της εκλογικής γεωγραφίας του André Siegfried παρουσιάζεται στο Κεφάλαιο 2.2

Στον παραπάνω πίνακα συνοψίζονται τα βασικά μοντέλα εκλογικής συμπεριφοράς. Σύμφωνα με την θεωρία που αναπτύχθηκε, είναι εμφανής η

διάκριση σε χωρικά, αχωρικά και σε αχωρικά μοντέλα με στοιχεία που ενσωματώνουν την χωρική διάσταση (π.χ. μεταβλητές). Ενδεικτικά οι δύο από τις τέσσερις βασικές διαιρετικές τομές των Lipset & Rokkan (1967) αναφέρονται στις χωρικές διαστάσεις: κέντρο - περιφέρεια, αστικό – αγροτικό. Η αστικοποίηση είναι πιθανό να αποτελεί ένα προεκλογικό διακύβευμα που εντάσσεται στο μοντέλο της θεματικής ψήφου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

2.1. Εκλογική γεωγραφία, έννοια και περιεχόμενο

Εκλογική γεωγραφία είναι η επιστήμη μελέτης και ανάλυσης των γεωγραφικών μοντέλων στο πεδίο των μοντέλων εκλογικής συμπεριφοράς. Η βασική αρχή στην οποία στηρίζεται η εκλογική γεωγραφία είναι ότι η εκλογική συμπεριφορά μπορεί και πρέπει να αναλυθεί με βάση τα κοινωνικά/πολιτισμικά χαρακτηριστικά τα οποία παρουσιάζουν οι ψηφοφόροι στις επιμέρους γεωγραφικές ενότητες. Πρόκειται ουσιαστικά για την ανάλυση της αλληλεπίδρασης του χώρου, του τόπου και των εκλογικών διαδικασιών, η οποία προσπαθεί να απαντήσει στο ερώτημα «γιατί συγκεκριμένα κόμματα προσελκύουν περισσότερη εκλογική υποστήριξη σε ορισμένα μέρη απ' ότι σε άλλα;»

Υπό αυτή την έννοια, η εκλογική γεωγραφία είναι μια γεωγραφική προσέγγιση στα ζητήματα της δημοκρατίας και των εκλογών, στα οποία τα πρότυπα πολιτικής συμπεριφοράς των πολιτών και η ποικιλομορφία τους μπορούν να αναζητηθούν στο πλαίσιο των στάσεων και των απαιτήσεων των δομών που τα διέπουν. Υπάρχουν διαφορετικοί ορισμοί για την εκλογική γεωγραφία και φαίνεται ότι ο λόγος γι' αυτό, είναι το γεγονός ότι υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις των εκλογών σε διάφορες χώρες. Η εκλογική γεωγραφία, ως ο παλαιότερος τομέας της πολιτικής γεωγραφίας, αναλύει την αλληλεπίδραση ανάμεσα στο χώρο, τον τόπο και τις εκλογικές διαδικασίες (Pattie, 2006). Σύμφωνα με τον Horn (1999), η εκλογική γεωγραφία αποτελεί ένα υποσύνολο της πολιτικής γεωγραφίας και

επικεντρώνεται στο κατά γεωγραφικές περιοχές πλαίσιο, το οποίο σχετίζεται με τους εκλεγέντες στα τρία επίπεδα των τοπικών, περιφερειακών και εθνικών εκλογών. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, οι μεθοριακές περιοχές έχουν ισχυρή επιρροή στη σύνθεση και τη λειτουργία των πολιτικών θεσμών και της κυβέρνησης (Horn, 1999).

Σύμφωνα με τον Mayhew (2009), η εκλογική γεωγραφία είναι η γεωγραφική ανάλυση των εκλογών και η μελέτη των χωρικών μοντέλων ψηφοφορίας σε σχέση με τη δύναμη, την κοινωνιολογική επιρροή και τους τοπικούς παράγοντες σε σχέση με τις εκλογές. Η εκλογική γεωγραφία είναι ένα υποπεδίο της πολιτικής γεωγραφίας που μελετά τα χωρικά πρότυπα της ψήφου και της εκπροσώπησης των περιοχών της μελέτης της. Σύμφωνα με τις παραδοχές της εκλογικής γεωγραφίας, υπάρχει υψηλός βαθμός συσχέτισης μεταξύ των πολιτιστικών, κοινωνικών και οικονομικών δομών δηλαδή των χωρικών προτύπων και των προτύπων εκδηλώσεων της κοινότητας, που δίνει την ταυτότητα και πολιτική λειτουργία όπως αυτή προκύπτει μέσα από τις εκλογές. Η πολιτική αναγνώριση του χώρου, η χωρική διάσταση των εκλογών, η χαρτογράφηση της εκλογικής συμπεριφοράς, η χωρική κατανομή της εξουσίας, η επίδραση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραγόντων στην εκλογική συμπεριφορά, αποτελούν παράγοντες οι οποίοι είναι εμφανείς στο περιβάλλον. Από την άποψη αυτή, είναι σημαντική η μελέτη και η λειτουργία ισχύος καθώς και η παρακολούθηση του περιεχομένου και των σχέσεων του χώρου. Οποιαδήποτε, αλληλεπίδραση μεταξύ των τριών στοιχείων δηλαδή των εκλογών, της εκλογικής δύναμης και του χώρου, αντανάκλαται στην πολιτική συμπεριφορά των ψηφοφόρων, προβλέποντας τη συμμετοχή και τα αποτελέσματα των εκλογών.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, μέσω της κυριαρχίας της θετικιστικής προσέγγισης στις ανθρωπιστικές επιστήμες, η επίδραση των ποσοτικών μεθόδων σε θέματα που σχετίζονται με την εκλογική γεωγραφία προσέλκυσε την προσοχή και το ενδιαφέρον αρκετών μελετητών. Τις τελευταίες δεκαετίες, λόγω και της αυξανόμενης ανησυχίας σχετικά με το ρόλο των κυβερνήσεων στην πολιτική γεωγραφία έχει οδηγήσει πολλούς ερευνητές να εκφράσουν το ενδιαφέρον τους

για τη μελέτη των εκλογών. Στο πλαίσιο αυτού του προτύπου, πολλές από αυτές τις μελέτες έχουν αναλύσει τη χωρική κατανομή των δεδομένων και τα αποτελέσματα της ψηφοφορίας. Σε αυτές τις έρευνες, χρησιμοποιήθηκαν στατιστικές μέθοδοι για να προσδιοριστεί η συσχέτιση μεταξύ της ψηφοφορίας και άλλων περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών (Johnston & Pattie, 2003). Η εκλογική γεωγραφία ως υποσύνολο της πολιτικής γεωγραφίας μελετά τη χωρική δύναμη κατανομής της ψήφου, μέσω της αλληλεπίδρασης μεταξύ τριών στοιχείων της εκλογής, της ισχύος και του χώρου. Πολλά από τα μοντέλα στην πολιτική επιστήμη και την κοινωνιολογία επικεντρώνονται στην παράμετρο "ποιος" στην εκλογική διαδικασία. Η εκλογική γεωγραφία ωστόσο, εκτός από το ποιος, εξετάζει και το "που" ζει ένα άτομο και ποιο είναι το συγκείμενο περιβάλλον του. Έτσι με αυτό τον τρόπο, ο ρόλος του τόπου και οι χωρικές διαφορές στην κατανόηση και στην ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς, είναι για την εκλογική γεωγραφία σημαντικός.

Η προσέγγιση του τόπου αποτελεί σύμφωνα με την εκλογική γεωγραφία τον συνδυασμό στοιχείων όπως η εθνικότητα, η τάξη ή το κοινωνικό - οικονομικό και γεωγραφικό περιβάλλον που μπορούν να επηρεάσουν το αποτέλεσμα των εκλογών. Η εκλογική γεωγραφία, υποστηρίζει για παράδειγμα ότι οι θρησκευτικές, οι υλικές και οι κοινωνικές εμπειρίες μπορούν να ασκήσουν καθοριστική επίδραση στην εκλογική συμπεριφορά του εκλογικού σώματος (Hodge & Staeheli, 1992). Επομένως, το να εστιάσει ο ερευνητής σε έναν μόνο παράγοντα της εκλογικής συμπεριφοράς, δεν μπορεί να τον βοηθήσει να επανεξετάσει τα αποτελέσματα των εκλογών, ούτε την πολυμορφία και το χωρικό πρότυπο των εκλογών. Οι εκλογικοί γεωγράφοι, επιδιώκουν να εξετάζουν όλες τις αιτίες της εκλογικής συμπεριφοράς από κοινού, αλλά με διαφορετικούς τρόπους και σε διαφορετικούς τόπους που είναι ιστορικά και πολιτισμικά διακριτοί και να αναλύουν τις πολιτικές επιλογές του εκλογικού σώματος, μέσα από τη σύνθεση των εκπροσώπων σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο (Johnston & Taylor, 1990).

Η εκλογική γεωγραφία, είναι σημαντική επειδή προσθέτει μια νέα διάσταση στη

μελέτη των εκλογών. Οι επιστήμονες της εκλογικής γεωγραφίας, τονίζουν ειδικά την αναγκαιότητα της μελέτης της χωρικής αλληλεπίδρασης στη μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς. Σε γεωγραφικές μελέτες, η χωρική διαφοροποίηση αντανακλάται στη βάση των εξής τριών ερωτημάτων:

Ποιοι παράγοντες συμβάλλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση του εκλογικού γεωγραφικού χάρτη;

Ποιες είναι οι συνέπειες αυτής της διαμόρφωσης;

Πώς αυτά τα σχέδια θα μπορούσαν να αλλάξουν για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων; (Pattie, 2011).

Εξηγώντας πώς η γεωγραφία σχετίζεται με τα κόμματα και την εκλογική συμπεριφορά η εκλογική γεωγραφία, περιλαμβάνει την ανάλυση μιας ποικιλίας παραγόντων, οι οποίοι αλληλεπιδρούν με δυνητικά πολύπλοκους τρόπους: η υποκείμενη κοινωνική γεωγραφία της υποστήριξης ενός κόμματος, ή οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των πολιτών και εκλογέων οι οποίοι ζουν στις ίδιες περιοχές. Επίσης, μελετά τις επιπτώσεις της οικονομικής γεωγραφίας στην δημοτικότητα των κυβερνήσεων, καθώς και τις γεωγραφικά στοχευμένες εκλογικές εκστρατείες, ως γεωγραφικό αποτέλεσμα του εκλογικού συστήματος (Johnston et al., 1988).

Το βασικό ερώτημα της εκλογικής γεωγραφίας είναι: μήπως οι άνθρωποι συμπεριφέρονται και σκέφτονται με βάση τις κοινωνικές ομάδες που ανήκουν, τα ευρύτερα περιβάλλοντα εντός των οποίων ζουν και δραστηριοποιούνται, διαμορφώνοντας τις επιλογές τους με βάση την χωρικά δομημένη εμπειρία τους;

2.2. Η εκλογική γεωγραφία στο έργο του André Siegfried

Ως έννοια, η εκλογική γεωγραφία, εισήχθη το 1913, με το έργο του André Siegfried, «Tableau Politique de la France del' Ouest sous la Illeme Republique» (Πολιτικός Χάρτης της Δυτικής Γαλλίας κατά την Γ' Δημοκρατία). Αντίθετα το κοινωνιολογικό μοντέλο, εγκαινιάστηκε με την ανάπτυξη των δειγματοληπτικών ερευνών κοινής γνώμης από τη δεκαετία του 1940 και εντεύθεν, ώστε με τη

χρήση τους, έγινε εφικτό να συνδεθούν τα ατομικά χαρακτηριστικά με την εκλογική συμπεριφορά (Wildenmann, 1998).

Ο André Siegfried (1875-1959), Γάλλος ακαδημαϊκός, πολιτικό-γεωγράφος και συγγραφέας στην προσπάθειά του να αναλύσει την εκλογική συμπεριφορά, έλαβε υπόψη τις διαιρέσεις όπως αυτές προκύπτουν από τις χωρικές διαφοροποιήσεις και την κοινωνική δομή της κάθε περιοχής (Mayer, 2005). Το πεδίο εφαρμογής της μεθόδου του Siegfried καθώς και του σχετικού ελέγχου εγκυρότητάς της, αποτέλεσε η περιοχή της Βανδέας στη Γαλλία, ενώ ο χρόνος διερεύνησης ήταν η Γ' Γαλλική Δημοκρατία (1871-1901). Η αναλυτική αυτή μέθοδος βασίζεται στη χωρική συσχέτιση των γεωγραφικά οργανωμένων κοινωνικών δομών και της κατανομής των ψήφων (Mayer et al., 2005).

Ο Siegfried δομεί το χωρικό, ερμηνευτικό του σχήμα στη βάση της μορφολογίας του εδάφους ενώ προσθέτει και στοιχεία όπως ο τύπος κατοικίας, η μορφή της ιδιοκτησίας, η διείσδυση και ο βαθμός επιρροής της θρησκείας καθώς και η κοινωνική δομή. Οι πέντε αυτοί παράγοντες στο σχήμα του Siegfried τελούν σε αλληλεξάρτηση μεταξύ τους, επηρεάζοντας κατ' αλληλουχία και διαδοχικά ο ένας τον άλλον. Το μοντέλο του είναι ένα πολυπαραγοντικής μορφής και δομής μοντέλο, το οποίο αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στη μελέτη των υλικών δομών μιας συγκεκριμένης υπό ανάλυση κοινωνίας, δηλαδή των συντεταγμένων με γεωγραφικό, δημογραφικό και κοινωνικό προσανατολισμό. Υπό αυτή την έννοια, το ερμηνευτικό σχήμα του Siegfried δεν αποτελεί ένα κλειστό, δογματικό σύστημα, αλλά ένα δυναμικό σχήμα το οποίο είναι ευέλικτο και μπορεί να προσαρμόζεται στις εκάστοτε συνθήκες, δηλαδή στις ιδιαιτερότητες ενός συγκεκριμένου κοινωνικού σχηματισμού και μιας συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου (Brennan & Lomasky, 1993).

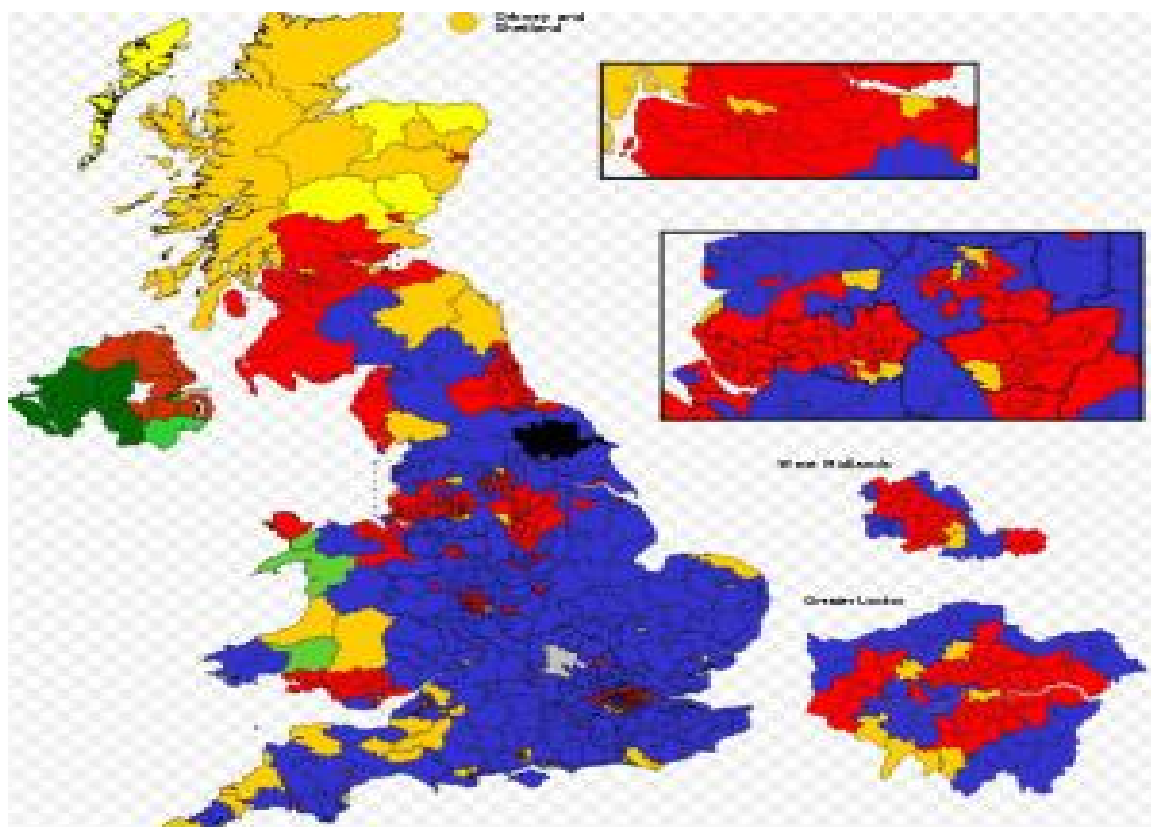
Το οικολογικό σχήμα του Siegfried (μορφολογία του εδάφους, τύπος κατοικίας, μορφή ιδιοκτησίας, διείσδυση/επιρροή θρησκεύματος, κοινωνική δομή) παραπέμπει στον πρώτο τύπο ανάλυσης που διερευνά τα γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτισμικά, ιστορικά δεδομένα ενός συγκεκριμένου χώρου. Το 1950 ο W. S. Robinson σε άρθρο του κάνει λόγο για το «οικολογικό σφάλμα» (ecological

fallacy), που αφορούσε ουσιαστικά την χρησιμοποίηση του συντελεστή συσχέτισης στην οικολογική ανάλυση και υπογράμμιζε τα σφάλματα που είναι δυνατόν να δημιουργηθούν με τη μεταφορά των συμπερασμάτων από τις γεωγραφικές ενότητες ή τις κοινωνικές ομάδες (μακροεπίπεδο) στις ατομικές επιλογές (μικροεπίπεδο), (Robinson, 1950). Ουσιαστικά πρόκειται για τη λαθεμένη θεμελίωση συμπερασμάτων που αφορούν μεμονωμένα άτομα ενώ στην πραγματικότητα έχουν παρατηρηθεί ομάδες ατόμων.

Ο Siegfried διερευνά την εκλογική συμπεριφορά, με βάση τον τοπικό προσδιορισμό των εκλογέων σε σχέση με την ανάλυση σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο της δομής της συγκεκριμένης περιοχής, δηλαδή της συγκεκριμένης χωρικής ενότητας. Κατά κύριο λόγο, η μέθοδος εδράζεται στο χωρικό συσχετισμό των κοινωνικών δομών που είναι γεωγραφικά οργανωμένες και της συγκεκριμένης κατανομής των ψήφων (Mayer et al., 2005). Τα χαρακτηριστικά μιας περιοχής όπως η χρήση γης αν για παράδειγμα είναι βιομηχανική ή αστική ζώνη, η ποιότητα κατοικιών, το καθεστώς ιδιοκτησίας και οι αξίες ακινήτων, θεωρούνται ως βασικοί δείκτες των κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών των κατοίκων της συγκεκριμένης περιοχής. Περαιτέρω τα συγκεκριμένα αυτά χαρακτηριστικά συσχετίζονται με τα εκλογικά δεδομένα, ώστε με αυτό τον τρόπο να αναδειχθούν συγκεκριμένες πτυχές της εκλογικής συμπεριφοράς (Brennan & Lomasky, 1993). Το μοντέλο της εκλογικής συμπεριφοράς με κριτήριο το χώρο και τη γεωγραφία, αποτελεί αναλυτικό εργαλείο και στις σύγχρονες έρευνες εκλογικής συμπεριφοράς. Έτσι για παράδειγμα στην έρευνα της, η Ledlie (2015), υποστήριξε ότι η εκλογική συμπεριφορά στο Ηνωμένο Βασίλειο σήμερα, επηρεάζεται από ένα ευρύ φάσμα παραγόντων, μεταξύ των οποίων σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η γεωγραφία. Ειδικότερα η συγγραφέας επισημαίνει ότι όσον αφορά στις γενικές εκλογές, υπάρχει ένα σαφές χάσμα μεταξύ των συμπεριφορών ψήφου στη Βόρεια και Νότια Βρετανία. Τον διαχωρισμό αυτό, Borrá/Νότου, αποδίδει η συγγραφέας, στο βιομηχανικό παρελθόν του Ηνωμένου Βασιλείου, όταν η βαριά βιομηχανία (όπως η χαλυβουργία) καθώς και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις συγκεντρώθηκαν στην κεντρική Σκωτία, τη Βόρεια Αγγλία και την Ουαλία. Έτσι, η Σκωτία, η Ουαλία

και η Βόρεια Αγγλία τείνουν να ευνοούν τους Εργατικούς στις γενικές εκλογές, ενώ το υπόλοιπο της Αγγλίας τείνει να ψηφίζει τους Συντηρητικούς. Η υποστήριξη στους Φιλελεύθερους Δημοκρατικούς είναι διάσπαρτη σε όλη τη χώρα. Αυτό καταδεικνύεται με σαφήνεια στις γενικές εκλογές του 2010, όπου η υποστήριξη του κόμματος των Εργατικών, ήταν ισχυρή σε αυτά τα μέρη, καθώς το κόμμα αυτό υποστηρίζει παραδοσιακά τα δικαιώματα των εργαζομένων (Εικόνα 1).

ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΒΟΡΡΑ-ΝΟΤΟΥ ΣΤΙΣ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΗΝΩΜΕΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟ 2010

Εικόνα 1. Πηγή: <http://cognitionetc.wordpress.com>

Επίσης σε μια μελέτη τους οι Lewis-Beck και Nadeau (2015) μελετώντας τα αποτελέσματα από τις γαλλικές προεδρικές εκλογές, επισημαίνουν ότι η εκλογική συμπεριφορά όπως προκύπτει από την ανάλυση, παρέχει μια σαφή ένδειξη προς

την κατανόησή τους. Οι συγγραφείς αναπτύσσουν μια θεωρία των γαλλικών προεδρικών εκλογών, χρησιμοποιώντας ένα μοντέλο της πολιτικής συμπεριφοράς. Ειδικότερα, η θεωρία τους εξηγεί τις προεδρικές εκλογές στη Γαλλία, ως συνάρτηση μακροπρόθεσμων δυνάμεων (για παράδειγμα των κοινωνικών παραγόντων και των παράγοντων που σχετίζονται με την ιδεολογική ταύτιση), καθώς επίσης και βραχυπρόθεσμων δυνάμεων (για παράδειγμα, θέματα της προεκλογικής εκστρατείας, όπως ο γεωγραφικός χώρος, η μετανάστευση, η οικονομία και η Ευρώπη). Η θεωρία τους αναπτύσσεται μέσα από τη μελέτη και την έρευνα των προεδρικών εκλογών των πέντε πρόσφατων εκλογών του διαστήματος από το 1988 έως το 2012.

2.3. Εκλογικές περιφέρειες

Το σύστημα των εκλογικών περιφερειών συνιστά μια περίπτωση ενσωμάτωσης του χώρου στην εκλογική συμπεριφορά. Μάλιστα υπάρχει μια συνεχώς αυξανόμενη διαιρετική τομή αστικών και αγροτικών περιοχών σε όλο τον κόσμο. Πρόκειται για μια εξέλιξη, η οποία συχνά επισημαίνεται ακόμα και ως κίνδυνος για την δημοκρατία εν γένει. Έτσι, η υπερμεγέθης επιρροή των ψηφοφόρων από αγροτικές περιοχές, μπορεί να φαίνεται σαν ένα μοναδικό χαρακτηριστικό αμερικανικού πολιτικού συστήματος. Ωστόσο, μια παρόμοια ιστορία επαναλαμβάνεται σε πολλά μέρη σε όλο τον κόσμο. Σε περισσότερες από 20 χώρες, από την Αργεντινή, τη Μαλαισία, την Ιαπωνία κλπ., η διάρθρωση των εκλογικών συστημάτων δίνει στους ψηφοφόρους από αγροτικές περιοχές δυσανάλογη δύναμη, σε σχέση με τις αστικές κοινωνίες (Emonte, 2017).

Στην παρακάτω εικόνα 2, οπτικοποιείται το αποτέλεσμα των εθνικών εκλογών του Σεπτεμβρίου του 2015 στην Ελλάδα ανά νομό, σε επίπεδο NUTS 3 (γεωγραφική υποδιαίρεση της ευρωπαϊκής επικράτειας). Για την Ελλάδα χρησιμοποιούνται και τα τρία πρώτα επίπεδα NUTS 1,2,3 (σε επίπεδο NUTS 1 δεν υπάρχει αντίστοιχη διοικητική διαίρεση), (<http://ec.europa.eu>, 2012). Στην Ελλάδα σε επίπεδο NUTS 2 υφίστανται 13 περιφέρειες και σε επίπεδο NUTS 3, 51 νομοί (Πίνακας 2).

Υποδιαίρεση NUTS (Ελλάδα)

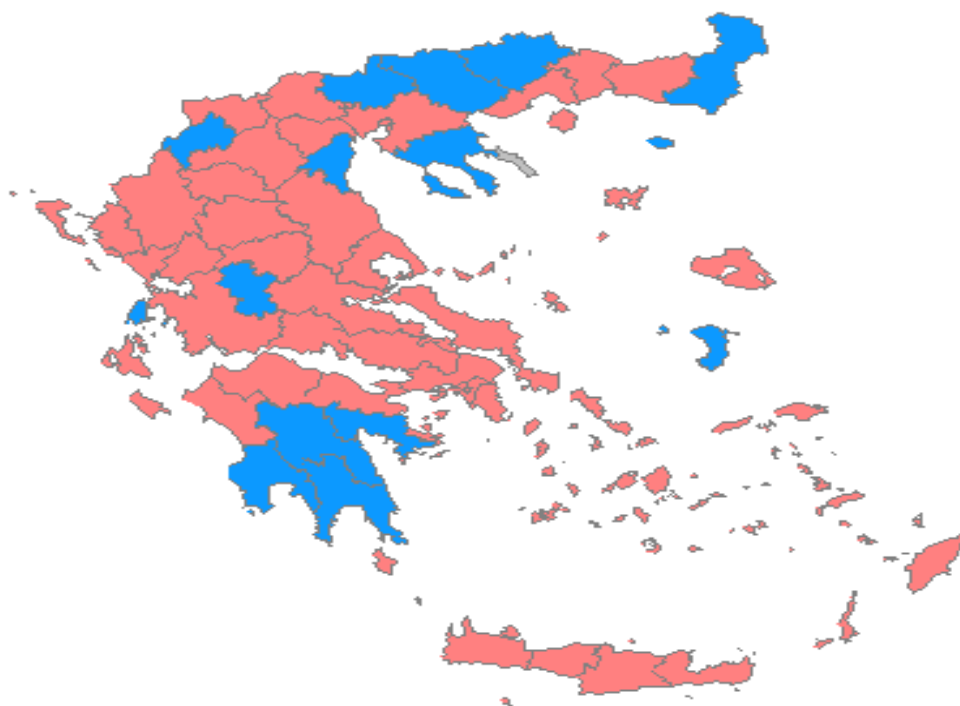
EL

LEVEL	Subdivision	NUM.
NUTS 1	Geographical group	4
NUTS 2	Regions	13
NUTS 3	Prefectures	51

Πίνακας 2.:ιδία κατασκευή

Στην οπτικοποίηση των αποτελεσμάτων των εθνικών εκλογών στην Ελλάδα τον Σεπτέμβριο του 2015, παρατηρείται η πολιτική γεωγραφική διαίρεση.

ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2015 (ΕΛΛΑΔΑ) - ΟΠΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΑΝΑ ΝΟΜΟ, (L.NUTS 3)

Εικόνα 2. Πηγή: <http://ypes.gr>

Μια ενδεικτική περίπτωση για τις εκλογικές περιφέρειες και πως αποτελούν

παράδειγμα ενσωμάτωσης του χώρου, αποτελεί η περίπτωση της Γερμανίας και του γερμανικού εκλογικού συστήματος, το οποίο προβλέπει δύο διακριτά επίπεδα κατανομής των εδρών του Ομοσπονδιακού Κοινοβουλίου. Από τη μία, το επίπεδο των κρατιδίων στα οποία χωρίζεται η επικράτεια, κι από την άλλη, το επίπεδο των μονοεδρικών εκλογικών περιφερειών στις οποίες είναι χωρισμένα τα κρατίδια. Στο πρώτο επίπεδο, το επίπεδο των κρατιδίων, η κατανομή των εδρών υλοποιείται στη βάση μιας κλειστής λίστας η οποία είναι διαμορφωμένη για κάθε επιμέρους κρατίδιο. Στο δεύτερο επίπεδο, γίνεται η κατανομή των λεγόμενων άμεσων εδρών, οι οποίες προκύπτουν μετά από τον διαχωρισμό των των δεκαέξι κρατιδίων σε μονοεδρικές περιφέρειες (Johnston, 1994). Με βάση το γερμανικό εκλογικό νόμο, η εθνική επικράτεια διαιρείται σε εκλογικές περιφέρειες στη βάση κάποιων αρχών. Σύμφωνα με αυτές τις αρχές, τα σύνορα των ομόσπονδων κρατιδίων παραμένουν όπως έχουν κι επίσης ο αριθμός των εκλογικών περιφερειών οι οποίες σχηματίζονται στα κρατίδια, θα πρέπει να είναι ανάλογος με τον πληθυσμό κάθε κρατιδίου. Η αναλογία αυτή, επιτυγχάνεται μέσω της διαίρεσης του πληθυσμού του συνόλου της επικράτειας με τον αριθμό των μονοεδρικών εκλογικών περιφερειών οι οποίες πρέπει να σχηματιστούν. Ο αριθμός ο οποίος προκύπτει, απεικονίζει το εκλογικό μέτρο για την διαίρεση του πληθυσμού κάθε κρατιδίου σε εκλογικές περιφέρειες. Η συγκεκριμένη αυτή διαδικασία, επαναλαμβάνεται για το σύνολο των ομόσπονδων κρατιδίων, τα οποία χωρίζονται σε τόσες περιφέρειες όσοι είναι και οι προκύπτοντες ακέραιοι αριθμοί. Αν περισσεύουν εκλογικές έδρες, στην περίπτωση αυτή, οι έδρες αυτές, μοιράζονται στα κρατίδια τα οποία έχουν το μεγαλύτερο υπόλοιπο από την διαίρεση έως ότου να συμπληρωθεί ο απαιτούμενος αριθμός τους. Ίδια διαδικασία, ακολουθείται και στην πρώτη κατανομή των βουλευτικών εδρών ανάμεσα στα κόμματα (Johnston, 1994).

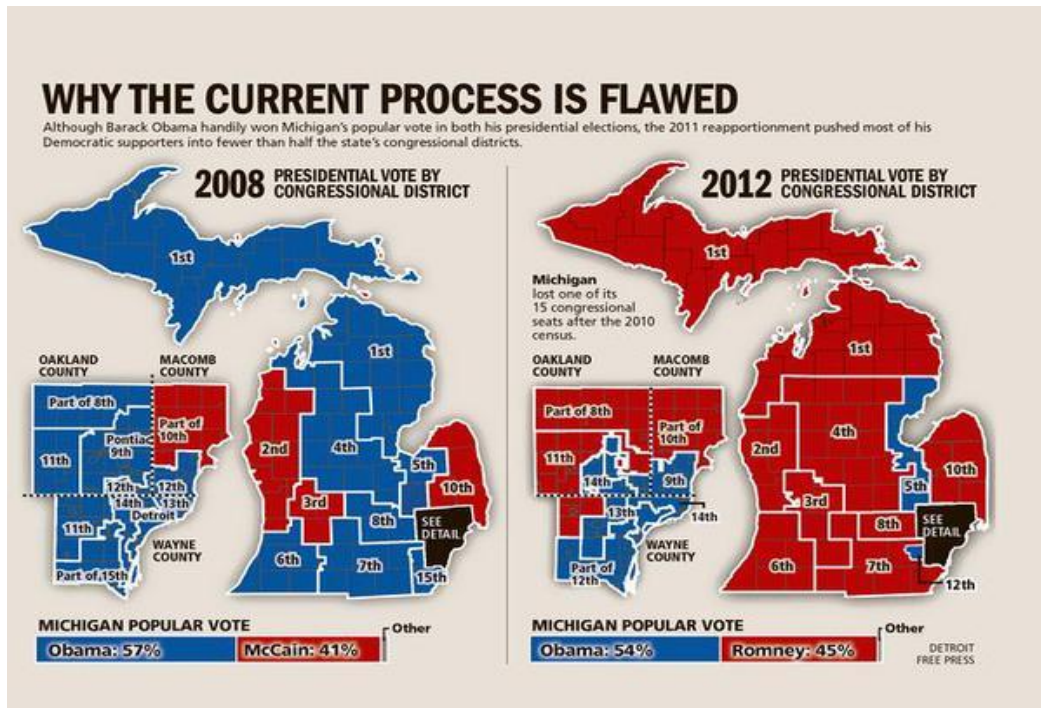
2.4. Μεροληπτική εκλογική διαίρεση (Gerrymandering)

Η μεροληπτική εκλογική διαίρεση ή Gerrymandering αφορά στην επαναχάραξη μιας εκλογικής περιφέρειας για έναν συγκεκριμένο υποψήφιο ή κόμμα. Ουσιαστικά πρόκειται για την επαναδιαίρεση (μιας εδαφικής μονάδας) σε

εκλογικές περιφέρειες, με τέτοιο τρόπο ώστε να δοθεί σε ένα πολιτικό κόμμα η εκλογική πλειοψηφία σε ένα μεγάλο αριθμό περιοχών, ενώ επικεντρώνεται στην κατανομή της δύναμης της ψήφου της αντιπολίτευσης σε όσο το δυνατόν λιγότερες συνοικίες. Έχει αναγνωριστεί ως ένα είδος αμερικανικής μορφής πολιτικής τέχνης από το 1812. Ο όρος προέρχεται από την επαναχάραξη των περιφερειών των ΗΠΑ στη Μασαχουσέτη το 1812, όταν ήταν κυβερνήτης ο Elbridge Gerry (Erickson, 1972). Ο σκοπός του Gerrymandering είναι να μεγιστοποιηθεί ο αριθμός των εκλογικών εδρών που κερδίζει το πολιτικό κόμμα που είναι επιφορτισμένο με την επαναχάραξη της εκλογικής περιφέρειας σε μια περιοχή ώστε να δημιουργηθούν ασφαλείς έδρες για το κόμμα αυτό. Παρά την γενικευμένη πεποίθηση, ότι το Gerrymandering μπορεί να αλλάξει σημαντικά τα εκλογικά αποτελέσματα, οι επιλογές των κομματικών πολιτειακών κυβερνήσεων είναι πολύ περιορισμένες και έχουν τα μειονεκτήματά τους. Κατ' αρχάς, θα πρέπει να σημειωθεί ότι σε μια ενοποιημένη κρατική κυβέρνηση, η απαραίτητη προϋπόθεση για ένα κομματικό Gerrymandering, εμφανίζεται λιγότερο συχνά από ότι σε μια διαιρεμένη κυβέρνηση. Επιπλέον, σε κράτη με μόνο μια περιοχή τύπου Κογκρέσου, το Gerrymandering είναι προφανώς αδύνατο, και ομοίως, κράτη με περισσότερες από μια περιοχές, αλλά ωστόσο λίγες περιοχές Κογκρέσου, δεν ενθαρρύνουν επίσης το Gerrymandering. Έτσι, ο πραγματικός αριθμός των κρατών, όπου το κομματικό Gerrymandering είναι εφικτό, είναι αρκετά περιορισμένος (Seabrook, 2010).

Στην εικόνα 3, είναι διακριτή η επαναχάραξη της πολιτείας του Μίσιγκαν προς όφελος του ρεπουμπλικανικού κόμματος, αφαιρώντας εκλογική δύναμη από τους δημοκρατικούς στις αμερικανικές προεδρικές εκλογές του 2012.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΕΔΡΙΚΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ ΑΜΕΡΙΚΗΣ 2008 - 2012 – ΜΕΡΟΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ

Εικόνα 3. Πηγή: <http://republicansexposed.org>

Με τον νομοθέτη στην αμερικανική ήπειρο να είναι υπεύθυνος για την επαναχάραξη των περιφερειών, το κόμμα στην εξουσία προσπαθεί αναπόφευκτα να χειραγωγήσει τις περιοχές για τη δημιουργία ενός ευνοϊκότερου χάρτη για το κόμμα τους σε μελλοντικές εκλογές. Ο Matt Grossmann, καθηγητής πολιτικών επιστημών στο Michigan State University δήλωσε: «προσπαθούν να εκλεγούν περισσότεροι από το ένα κόμμα και λιγότεροι από το άλλο» (σε δική μου μετάφραση), (<http://news.jrn.msu.edu>, 2015).

Με την εφαρμογή του Gerrymandering τα πολιτικά κόμματα μπορούν συχνά να κερδίζουν μια σειρά από θέσεις που είναι δυσανάλογη σε σχέση με το σύνολο των ψήφων τους. Ένα άλλο αποτέλεσμα του Gerrymandering είναι αυτό που αναφέρεται ως συνοικίες πλειοψηφία-μειοψηφία. Αυτό συμβαίνει όταν μια συνοικία επαναχαράσσεται ειδικά για να συμπεριλάβει κάποια φυλή ή εθνοτικές ομάδες, συννηθέστερα Αφρο-Αμερικανοί. Ιστορικά, συνοικίες πλειοψηφία-μειοψηφία είχαν σχεδιαστεί για την αύξηση της εκπροσώπησης των μειονοτήτων

σε εκλογές. Η πολιτεία του Μίσιγκαν είναι ένα παράδειγμα της επιτυχίας αυτών των προσπαθειών για την αύξηση της εκπροσώπησης των μειονοτήτων. Οι Αφρο-Αμερικανοί αποτελούν το 14% του πληθυσμού και η εκπροσώπηση στο Κογκρέσο αντανακλά το ποσοστό αυτό (<http://news.jrn.msu.edu>, 2015).

2.5. Άνιση εκλογική κατανομή στο χώρο (Malapportionment)

Σε ένα ευρύτερο επίπεδο, μπορούμε να περιγράψουμε τα εκλογικά συστήματα είτε ως απόλυτα επιμερισμένα είτε ως άνισα κατανεμημένα στο χώρο (malapportioned). Σε ένα τέλεια επιμερισμένο εκλογικό σύστημα, καμία ψήφος κανενός πολίτη δεν ζυγίζει περισσότερο από ενός άλλου. Η ισραηλινή Knesset (Βουλή), αποτελεί το χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός τέτοιου συστήματος. Η Knesset, είναι το εθνικό νομοθετικό σώμα του Ισραήλ. Δεδομένου ότι πρόκειται για την νομοθετική εξουσία της ισραηλινής κυβέρνησης, η Knesset ψηφίζει όλους τους νόμους, εκλέγει τον Πρόεδρο και τον Πρωθυπουργό (αν και ο τελευταίος διορίζεται πανηγυρικά από τον Πρόεδρο), εγκρίνει το υπουργικό συμβούλιο, και επιβλέπει το έργο της κυβέρνησης. Τα 120 μέλη της εκλέγονται σε μια ενιαία, εθνική μεγάλη περιφέρεια. Τέσσερα άλλα μέλη κατανέμονται στην Ολλανδία, το Περού, τη Ναμίμπια και τη Σιέρα Λεόνε. Σε ένα Malapportioned σύστημα, αντίθετα, οι ψήφοι ορισμένων πολιτών ζυγίζουν περισσότερο από τις ψήφους των άλλων πολιτών.

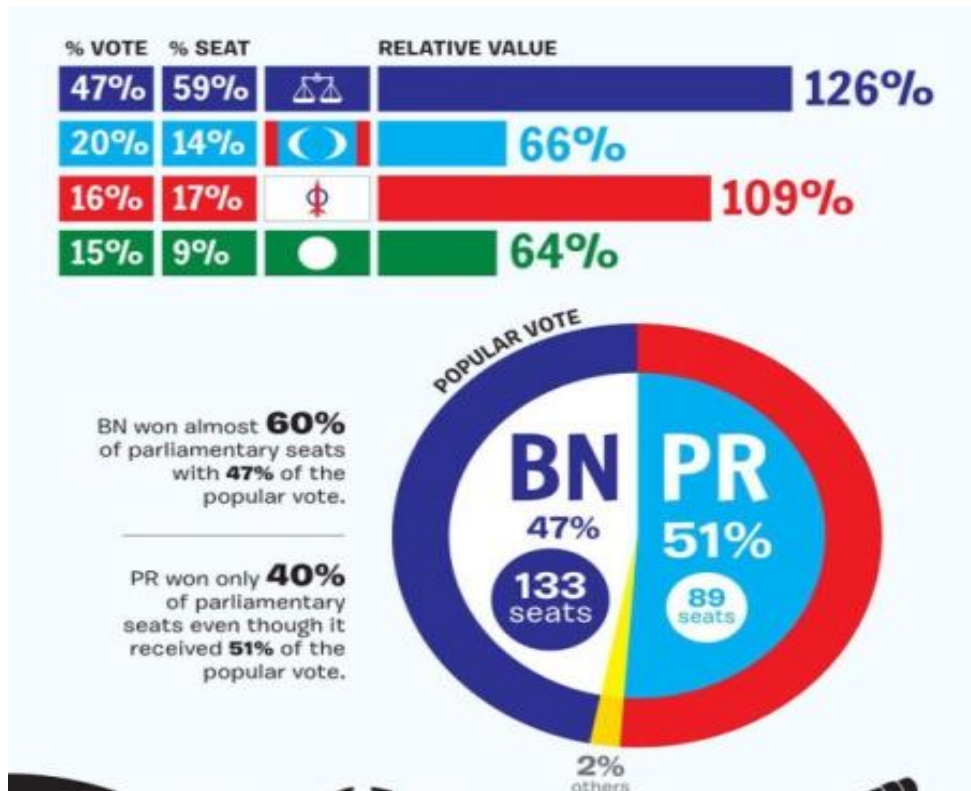
Οι συγκριτικές εκλογικές μελέτες, έχουν σε μεγάλο βαθμό παραγνωρίσει ένα θεμελιώδες χαρακτηριστικό των περισσότερων εκλογικών συστημάτων, σύστημα του κόσμου: την άνιση εκλογική κατανομή στο χώρο (Malapportionment). Τα αποτελέσματα της άνισης εκλογικής κατανομής στο χώρο, Malapportionment, προκύπτουν όταν η εξουσία λήψης αποφάσεων δεν κατανέμεται ομοιόμορφα σε όλο το πληθυσμό. Αυτή η βιβλιογραφία έχει παραμελήσει και παραγνωρίσει σε μεγάλο βαθμό ένα θεμελιώδες χαρακτηριστικό πολλών από τα εκλογικά συστήματα του κόσμου: το Malapportionment, ή τη διαφορά δηλαδή μεταξύ των κοινοβουλευτικών θέσεων και του εκλογικού πληθυσμού. Η διαφορά αυτή έχει

σημαντικές πολιτικές διακλαδώσεις. Από τη σκοπιά της δημοκρατικής θεωρίας, για παράδειγμα, το Malapportionment παραβιάζει την αρχή «ένα άτομο, μία ψήφος» η οποία, σύμφωνα με τον Dahl, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημοκρατική διακυβέρνηση (Dahl, 1991).

Οι Taagepera και Shugart (1989), θεωρούν το Malapportionment ως «παθολογία» του εκλογικού συστήματος ενώ οι Gudgin και Taylor (1979), καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι μπορεί να είναι ακόμα και ηθικά μη επιτρεπτό ως σύστημα και πως λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις ισχυρές κανονιστικές απαιτήσεις σχετικά με αυτό, αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι έχει δοθεί λίγη προσοχή σε αυτό θέμα. (Gudgin & Taylor, 1979). Εκτός από τα παραπάνω κανονιστικά ζητήματα, η άνιση εκλογική κατανομή έχει σημαντικές συνέπειες και στη χάραξη πολιτικής. Πρόσφατες εργασίες όσον αφορά στις περιπτώσεις, των Ηνωμένων Πολιτειών, της Βραζιλίας, της Ρωσίας, της Αργεντινής, της Ιαπωνίας και του Μεξικό δείχνουν ότι διαμορφώνει ένα σημαντικό πλαίσιο λήψης αποφάσεων του πολιτικού στελεχιακού δυναμικού και του νομοθετικού σώματος, με τρόπους που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στις επιλογές πολιτικής των ψηφοφόρων και στους συνασπισμούς των κομμάτων (McCubbins M. & Schwartz, 1988).

Στην εικόνα 4, εμφανίζονται τα τελικά αποτελέσματα των εκλογών στην Μαλαισία, τον Μάιο του 2013. Εξαιτίας της εμφάνισης της άνισης εκλογικής κατανομής στο χώρο, παρατηρείται η εκλογική νίκη του κυβερνητικού συνασπισμού BN με 133 έδρες και ποσοστό 47%, έναντι του κόμματος PR με 89 έδρες και ποσοστό 51%. Για τον σχηματισμό κυβέρνησης στην Μαλαισία απαιτείται η συλλογή τουλάχιστον 112 εδρών.

ΤΕΛΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΘΝΙΚΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ ΜΑΛΑΙΣΙΑΣ 2013

Εικόνα 4. Πηγή: <http://fabm.wordpress.com>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΜΟΝΤΕΛΩΝ ΕΚΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΜΕ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΧΩΡΟ

3.1. Η εκλογική συμπεριφορά μέσα από τη διάσταση του χώρου

Η πρώτη χρονολογικά και αρκετά αξιοπερίεργη επιστημονική έρευνα διεξήχθει από τον Νορβηγό Hansen (1899), ο οποίος συσχέτισε την κατανομή ανάμεσα στην «Αριστερά» και την «Δεξιά» στη χώρα της Νορβηγίας με κριτήριο την φυλετική

προέλευση των κατοίκων, που εκφραζόταν από διάφορες ανθρωπολογικές μετρήσεις (χρώμα μαλλιών, σχήμα κρανίου κτλ.), (Rokkan, 1969).

Όπως επισημαίνει ο Prescott (1958) η μελέτη ενός φαινομένου εκλογικής συμπεριφοράς με κριτήριο τη γεωγραφία και το χώρο, έγινε από τον Krebheil, ο οποίος εξέτασε τη σημασία των γεωγραφικών επιρροών στις Βρετανικές Βουλευτικές εκλογές οι οποίες διεξήχθησαν μεταξύ 1884 και 1911.

Ο Krebheil μελέτησε τη σχέση μεταξύ επαγγέλματος και εκλογικής συμπεριφοράς, οδηγούμενος στο συμπέρασμα ότι οι φτωχές και αγροτικές περιοχές έδειχναν την εκλογική τους προτίμηση κυρίως σε φιλελεύθερα κόμματα. Αντίθετα οι πλούσιες αγροτικές περιοχές διαχρονικά ψήφιζαν συντηρητικά κόμματα. Μια ακόμη μελέτη, αφορούσε στις αμερικανικές προεδρικές εκλογές οι οποίες διεξήχθησαν μεταξύ του 1876 και του 1928, διάστημα στο οποίο κατασκευάστηκαν οι πρώτοι εκλογικοί χάρτες, οι οποίοι καταδείκνυαν τη διαιρετική τομή μεταξύ ρεπουμπλικάνων και δημοκρατικών.

Μια ιδιαίτερως ενδιαφέρουσα και σημαντική μελέτη είναι η περίπτωση της Βόρειας Ιρλανδίας που ερευνήθηκε από τον Johnston (1979). Από το 1920, έτος κατά το οποίο τόσο η νότιος, όσο και η κεντρική Ιρλανδία ανεξαρτητοποιήθηκαν, οι εκλογές στη βόρεια Ιρλανδία, απεικονίζουν τις εκλογικές προτιμήσεις των κατοίκων της, οι οποίοι ψήφισαν είτε κόμματα τα οποία ήταν υπέρ της ανεξαρτησίας, είτε κόμματα τα οποία τάσσονταν υπέρ της διατήρησης της ένωσης της Ιρλανδίας με την Βρετανία. Οι περιοχές οι οποίες ήταν υπέρ της διατήρησης της ένωσης της Ιρλανδίας με την Βρετανία (Governmental Seat), εντοπίζονται κατά κύριο λόγο στις κεντρικές περιοχές της Ιρλανδίας, οι οποίες ήταν και οι πιο πλούσιες και εύφορες. Επρόκειτο για περιοχές οι οποίες ήταν αποικίες των Βρετανών, και υπό αυτή την έννοια οι απόγονοί τους ήταν και αυτοί οι οποίοι δήλωναν ότι τάσσονταν κατά της ανεξαρτησίας της Ιρλανδίας από την Βρετανία. Αντίθετα, οι περιοχές οι οποίες τάσσονταν υπέρ της ανεξαρτησίας της Ιρλανδίας (Opposition seat) κατά κύριο λόγο βρίσκονταν σε αγροτικές άγονες περιφέρειες

κυρίως στα ανατολικά και στα δυτικά της βόρειας Ιρλανδίας.

Από τους πρώτους ερευνητές ο οποίος συνέδεσε την εκλογική γεωγραφία με μεθόδους ποσοτικής χωρικής ανάλυσης, ήταν ο Johnston (1979) ενώ το 1996 ο Agnew μέσα από σχετικές μελέτες του στις οποίες εισήγαγε όρους εκλογικής γεωγραφίας, οδηγήθηκε στο συμπέρασμα, ότι η απλή χαρτογράφηση της κατανομής των ψήφων και η ερμηνεία στη συνέχεια των εκλογικών αποτελεσμάτων με τη χρήση αποκλειστικά μη χωρικών παραγόντων, ήταν λανθασμένη. Ο Agnew υποστήριξε ότι μια ολοκληρωμένη μελέτη εκλογικής συμπεριφοράς με ενσωματωμένη γεωγραφική μελέτη, όφειλε να ενώσει το κενό το οποίο υπήρχε μεταξύ χωρικών και κοινωνικών παραγόντων. Ο Agnew, χρησιμοποίησε ως μελέτη περίπτωσης την περίπτωση της Ιταλίας και τα εκλογικά αποτελέσματα που καταγράφηκαν στην περίοδο από το 1947 έως το 1994, λαμβάνοντας υπόψη του χωρικούς γεωγραφικούς παράγοντες οι οποίοι συνέβαλαν στα εκλογικά αποτελέσματα και στην διαμόρφωση του εκλογικού τοπίου.

Η βασική παραδοχή του Agnew είναι ότι «τα εδαφικά κράτη δημιουργούνται έξω από το χώρο» δεν είναι λιγότερο αλήθεια σήμερα από ό,τι ήταν όταν το βιβλίο του, *Place and politics*, που γράφτηκε το 1987. Ωστόσο, τα γεγονότα στα τέλη της δεκαετίας του 1980, και του 1990 και στις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα, οδήγησαν σε μια θεμελιώδη αναπροσαρμογή της σημασίας της έννοιας του «τόπου». Έτσι ο ορισμός και η έννοια του τόπου καθώς και η σχέση του τόπου στην εδαφική κατάσταση των κρατών άλλαξε τα τελευταία 20 χρόνια. Το τέλος του ψυχρού πολέμου οδήγησε σε θεμελιώδεις αλλαγές στον παγκόσμιο πολιτικό χάρτη καθώς προέκυψαν νέα κράτη και άλλα εξαφανίστηκαν. Επίσης, οι συγκρούσεις σε πολλά μέρη του κόσμου στη δεκαετία του 1990 περιστράφηκαν γύρω από την ένταση μεταξύ των εδαφικά οριζόμενων κρατών και του τόπου όπου βασίζονται εθνικές και εθνοτικές ομάδες.

Αυτές οι εξελίξεις μας αναγκάζουν να επανεξετάσουμε τι είναι η έννοια του

χώρου. Για τον Agnew, ο τόπος, δεν είναι μόνο η τοποθεσία, δηλαδή μια εδαφική χωρικότητα για την ανάπτυξη της δραστηριότητας ή της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, αλλά ένα μέρος για την αναπαραγωγή και το μετασχηματισμό των κοινωνικών σχέσεων. Έως και τα μέσα του 1950 η εκλογική γεωγραφία αναπτύχθηκε σε σημαντικό βαθμό και υπήρξαν αρκετές περιπτώσεις όπως για παράδειγμα στην Γαλλία, η οποία ήταν πολυκομματική ή στην Αφρική όπου ένα πλήθος κρατών ανεξαρτητοποιήθηκαν. Παρόλα αυτά, η εκλογική γεωγραφία έως την δεκαετία του 1950, περιοριζόταν απλώς στην παρουσίαση των εκλογικών αποτελεσμάτων κυρίως δίχως να υπάρχει σημαντική σύνδεση των εκλογικών αποτελεσμάτων με τον γεωγραφικό χώρο.

Αργότερα, στην δεκαετία του 1960, ο Kevin Cox (1969) σε μελέτες του, χρησιμοποιώντας την εκλογική γεωγραφία στην εκλογική του ανάλυση όπως και στοιχεία της πολιτικής επιστήμης, οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι ο τόπος στον οποίο διαμένει ένας άνθρωπος, μπορεί να επηρεάσει την εκλογική του συμπεριφορά σε πολύ μεγάλο βαθμό. Ο Cox υπήρξε ένας πραγματικά γόνιμος και παραγωγικός εκφραστής της πολιτικής γεωγραφίας, συμβάλλοντας όλα αυτά τα χρόνια σε μια σειρά συζητήσεων, με ιδιαίτερη έμφαση στην αστική διακυβέρνηση. Ο Cox, ξεκίνησε το επιστημονικό του έργο με μια σειρά δημοσιεύσεων, σχετικά με την γεωγραφία των εκλογών. Η επιστημονική εργασία του Cox, μέσα από μια σειρά άρθρων και εγγράφων έχει αντέξει στη δοκιμασία του χρόνου εξαιρετικά καλά. Το άρθρο του «*Η απόφαση ψήφου σε χωρικό πλαίσιο*» (1969) εξετάζει τους παράγοντες που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε χωρικές μεταβολές στο εκλογικό αποτέλεσμα. Η θεωρία του Cox, είναι ενσωματωμένη μέσα σε μια θεωρία της επικοινωνίας και της ροής πληροφοριών. Οι ψηφοφόροι λαμβάνουν πληροφορίες μέσα σε ένα δίκτυο μέσω του οποίου περνά η πολιτική πληροφόρηση. Αυτοί είναι και οι δύο οι κύριοι κόμβοι του δικτύου (αποστολή, λήψη και επεξεργασία πληροφοριών μέσα από συζητήσεις και αλληλεπιδράσεις), και επίσης (μαζί με τα θεσμικά όργανα, όπως τα πολιτικά κόμματα, τα μέσα ενημέρωσης και ούτω καθεξής), καθώς και τους δεσμούς που αποτελούν το δίκτυο (Cox, 1969).

Σε πολλές χώρες, τείνει να διαμορφώνεται ένας ακριβής προγνωστικός δείκτης σχετικά με τις εκλογικές τάσεις. Αυτό για παράδειγμα ήταν ιδιαίτερα εμφανές στους χάρτες της εκλογικής γεωγραφίας της ψηφοφορίας για την έξοδο ή παραμονή στο δημοψήφισμα του Ιουνίου, στο Ηνωμένο Βασίλειο σχετικά με την παραμονή ή όχι στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ένα παρόμοιο μοτίβο μπορεί να βρεθεί στην κατανομή των ψήφων στις προεδρικές εκλογές του 2012 στις ΗΠΑ ή στην Γαλλία με την υποστήριξη του Εθνικού Μετώπου της Marine Le Pen στις περιφερειακές εκλογές του 2015. Το ίδιο συνέβη και στις προεδρικές εκλογές των Ηνωμένων Πολιτειών του 2016. Πολλοί πολίτες ζουν σε μέρη όπου ένα μεγάλο μέρος των γειτόνων τους ψηφίζουν με τον ίδιο τρόπο που ψηφίζουν κι αυτοί.

Αυτή η γεωγραφία της παγκόσμιας ψήφου είναι ενδεικτική ενός μεγάλου οικονομικού, κοινωνικού και εκπαιδευτικού χάσματος. Έτσι στις πλούσιες πόλεις, που συγκεντρώνονται κυρίως οι απόφοιτοι πανεπιστημίου, έχουν την τάση να ψηφίζουν στην λογική ενός διεθνούς επιπέδου, και ειδικότερα, να ψηφίζουν συχνά κεντροαριστερούς υποψήφιους ενώ οι μεσαίες και χαμηλότερες τάξεις κυρίως οι εργατικές τάξεις, τείνουν να προσανατολίζονται συχνά στην εθνικιστική δεξιά. Δεν είναι τυχαίο που οι δήμαρχοι της κέντρο-αριστεράς εκλέγονται στη Νέα Υόρκη, το Λονδίνο, το Παρίσι και το Βερολίνο, ενώ μικρότερες, πόλεις τείνουν να προτιμούν πολιτικούς από την δεξιά και την άκρα δεξιά.

Οι περιφερειακές ή τοπικές εκλογικές συμπεριφορές σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι τόσο παλιές όσο και η δημοκρατία. Αυτό που είναι νέο είναι μια αυξανόμενη συσχέτιση της χωρικής, κοινωνικής και πολιτικής πόλωσης. Όπως επισημαίνει ο Enrico Moretti του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας στο Μπέρκλεϊ, η αξιοπρόσεκτη φύση αυτού του νέου χάσματος είναι ολοφάνερη: οι απόφοιτοι πανεπιστημίου αποτελούν το ήμισυ του συνολικού πληθυσμού στις πιο εύπορες μητροπολιτικές περιοχές των ΗΠΑ, αλλά είναι τέσσερις φορές λιγότεροι σε λιγότερο πλούσιες περιοχές. Οι οικονομικές κρίσεις τείνουν να επιδεινώσουν αυτό το πολιτικό χάσμα. Όσοι τυχαίνει να ζουν και να εργάζονται σε παραδοσιακές περιοχές παραγωγής οι οποίες στροβιλίζονται στη δίνη της παγκοσμιοποίησης είναι πολλαπλά χαμένοι: χάνουν τις δουλειές τους, τη

στέγαση, και τις τύχες των παιδιών και των συγγενών τους, στοιχεία πού αλληλοσχετίζονται και έχουν τις επιπτώσεις τους στην εκλογική συμπεριφορά.

Παρά την προοδευτική μείωση της σημασίας της εκλογικής παγκόσμιας γεωγραφίας ως ενός αμιγώς διακριτού ακαδημαϊκού πεδίου και ως πεδίου έρευνας, η δέσμευσή της για τη διερεύνηση της συμπεριφοράς χωρικών προτύπων εκλογικής συμπεριφοράς, έχει παραμείνει σε μεγάλο βαθμό ανέπαφη. Πράγματι, υπάρχει ένα αναζωογονημένο ενδιαφέρον για το εν λόγω αντικείμενο (Warf & Leib, 2011), με την ανάλυση των εκλογικών αποτελεσμάτων στην χωρική-αναλυτική παράδοση να εξακολουθεί να κυριαρχεί και είναι ίσως ο πλέον αναγνωρίσιμος τύπος της ακαδημαϊκής έρευνας της εκλογικής γεωγραφίας (Brown et al., 2005, Johnston et al., 2004, Johnston 2005, Leib & Quinton, 2011). Η βιβλιογραφία αυτή έστω και ενδεικτική επιβεβαιώνει ότι οι στατιστικές μέθοδοι χρησιμοποιούνται συχνά προκειμένου να αποκαλύψουν χωρικά μοτίβα στη συμπεριφορά των ψηφοφόρων και των εκλογικών αποτελεσμάτων. Σημαντική προσπάθεια γίνεται σε μια σειρά μελετών επίσης, ώστε να συνδεθούν και οι συμφραζόμενοι παράγοντες που εξηγούν την μεταβολή σε αυτά τα πρότυπα (Johnston et al., 2001, Johnston & Scott, 1998, Jurjevichand & Plane, 2012).

Η εκλογική γεωγραφία τα τελευταία χρόνια είναι συνυφασμένη αδιαίρετα με την χωρική ανάλυση. Σε πολλές περιπτώσεις κομμάτων απασχολούνται στα πλαίσια αυτά γεωγράφοι, οι οποίοι εργάζονται ώστε να εντοπίσουν τους παράγοντες εκείνους που επηρεάζουν την εκλογική συμπεριφορά των εκλογέων. Μία από τις πρώτες εκλογικές αναλύσεις που έλαβαν υπόψη τους τη γεωγραφία και το χώρο εν γένει, είναι η μελέτη των Kirby και Taylor (1976), στην οποία οι συγγραφείς εξέτασαν τα χωρικά δεδομένα στο δημοψήφισμα του 1975 στο Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο είχε ως αντικείμενο την ένταξη της χώρας ή όχι στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην μελέτη τους αυτή οι συγγραφείς, προσπάθησαν να μοντελοποιήσουν την γεωγραφική διάσταση στην εκλογική συμπεριφορά των εκλογέων του δημοψηφίσματος.

Σε μια άλλη μελέτη του 1995, οι Kohfeld και Sprague, εξέτασαν δυο εκλογικές

αναμετρήσεις, που αφορούσαν εκλογή αξιωματούχων στο Missouri, και στην οποία μελέτη τους χρησιμοποίησαν ένα γεωγραφικό μοντέλο καταλήγοντας στο συμπέρασμα, ότι υπάρχει ισχυρός βαθμός συσχέτισης μεταξύ χωρικής εξάρτησης και εκλογικής συμπεριφοράς. Σε μια ανάλογη μελέτη του το 2009, ο Seabrook έκανε μια χωρική ανάλυση των εκλογικών δεδομένων του, με τη χρήση του δείκτη Moran's, εξετάζοντας την ύπαρξη χωρικής επίδρασης στην εκλογική συμπεριφορά σε προεδρικές εκλογές των Ηνωμένων Πολιτειών. Το 2012, οι Lesage και Dominizquez, επεσήμαναν την αστάθεια η οποία παρουσιάζεται σε μεγάλο αριθμό αναλύσεων εκλογικής συμπεριφοράς. Για το λόγο αυτό, οι συγγραφείς επιχειρηματολογούν σχετικά με τους λόγους για τους οποίους η χωρική συσχέτιση πρέπει να εξετάζεται ως σημαντική παράμετρος της εκλογικής συμπεριφοράς. Σε μια μελέτη τους το 2007, οι Lacombe και Shaughnessy ανέλυσαν την εκλογική συμπεριφορά στις προεδρικές εκλογές του 2004 στις Ηνωμένες Πολιτείες, οδηγούμενοι στο συμπέρασμα ότι ενώ καταβάλλεται προσπάθεια ώστε να αναγνωρισθούν οι παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την εκλογική συμπεριφορά, οι παράγοντες που αναφέρονται σε χωρικά δεδομένα σχεδόν πάντοτε δεν λαμβάνονται υπόψη. Συνεπώς, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η ερμηνεία των εκλογικών αποτελεσμάτων, μόνο με τη χρήση της παλινδρόμησης είναι μεν έγκυρη, ωστόσο, δεν είναι καθόλου επαρκής αν έχουν παραλειφθεί δεδομένα με χωρική συσχέτιση. Οι Jensen et al., το 2013 μελέτησαν τις βουλευτικές εκλογές του Ηνωμένου Βασιλείου του 2010, συμπεραίνοντας ότι το κόμμα των Συντηρητικών, σημείωσε την μεγαλύτερη αύξηση σε αριθμό εδρών από το 1931, ενώ το κόμμα των εργατικών, δεν κατέκτησε την εξουσία μετά από δεκατρία χρόνια. Παράλληλα δε, καταγράφηκε και ο πρώτος συνασπισμός κομμάτων μετά από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

3.3. Το πεδίο της Χωρικής Στατιστικής

Η χωρική ανάλυση αποτελεί τη μελέτη των δεδομένων που κατανέμονται χωρικά, την καταγραφή των χωρικών τους προτύπων, την ερμηνεία των παραγόντων που επηρεάζουν τις τιμές τους, την συσχέτισή τους στο χώρο κ.ά. Η μελέτη της

απόστασης – εγγύτητας ως παράγοντα που επηρεάζει χωρικά αντικείμενα μελέτης ή φαινόμενα τέθηκε στην γεωγραφία από τον Tobler «τα πάντα συνδέονται μεταξύ τους αλλά τα αντικείμενα που γειτνιάζουν συνδέονται περισσότερο» (Tobler, 1970). Η χωρική ανάλυση αποτελεί κατά τον Φώτη ένα σύνολο από ποσοτικές μεθόδους που μελετούν χωρικές οντότητες και φαινόμενα λαμβάνοντας υπόψη την τοπολογική, γεωμετρική, γεωγραφική τους ιδιότητα με στόχο τον χωρικό σχεδιασμό (Φώτης, 2009). Αναφορικά με τα χωρικά πρότυπα αυτά ορίζονται ως «ένα χαρακτηριστικό μηδενικής διάστασης μιας χωρικής κατανομής, που περιγράφει τη θέση στο χώρο ενός συνόλου αντικειμένων σε σχέση με τα άλλα», (Κουτσόπουλος, 2005). Οι ποσοτικές μέθοδοι στη γεωγραφία προσπαθούν να αναλύσουν πρότυπα σημείων, η γεωστατιστική που αναπτύχθηκε σε πιο θετικούς κλάδους όπως στη γεωλογία και το πεδίο της χωρικής οικονομετρίας που αναλύει σύνολα δεδομένων σε καθορισμένες γεωστατιστικές ζώνες – πολύγωνα, λόγω του μαθηματικού φορμαλισμού των προς επίλυση προβλημάτων τους, που παρουσιάζει πολλά κοινά στοιχεία, οδήγησε τα τελευταία 20 χρόνια στην συγχώνευση αυτών των 3 πεδίων και στην ανάπτυξη των μεθόδων που χρησιμοποιούνται κάτω από την ομπρέλα του νέου πεδίου της χωρικής στατιστικής.

Η χωρική στατιστική και ανάλυση των δεδομένων που εξετάζουν την κατανομή, τη δομή, και την εξάρτηση ή αυτοσυσχέτιση των δεδομένων στο χώρο οδήγησε με τη σειρά της στην δημιουργία δεικτών που χρησιμοποιούνται για την ανάλυση διαφόρων συνόλων χωρικών δεδομένων από τη δημογραφία και την οικολογία μέχρι την ανάλυση των εκλογικών αποτελεσμάτων, συμπεριφορών κ.α. Οι όροι που συναντώνται στην βιβλιογραφία (Getis 1991, Fotheringham & Rogerson 1993, Getis & Ord 1996, Anselin 1995, 1998, Fotheringham & Brunsdon 1999) κατά την χρήση τους σε διάφορες ερευνητικές περιοχές είναι: ανάλυση προτύπων σημείων (point-pattern analysis), χωρική αυτοσυσχέτιση (spatial autocorellation), μονομεταβλητή ανάλυση (univariate analysis), ανάλυση χωρικής σχέσης (analysis of spatial association), τοπικοί δείκτες χωρικής σχέσης (local indicators of spatial association), ανάλυση χωρικής εξάρτησης (analysis of spatial dependence) κ.α.

Στη μελέτη αυτή μας απασχολεί κύρια η χωρική αυτοσυσχέτιση και οι δείκτες που έχουν αναπτυχθεί από τον Moran και τον Geary οι οποίοι με τροποποιήσεις χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα στην χωρική στατιστική και ανάλυση. Πλεονέκτημα των δεικτών αυτών είναι το μέτρο της χωρικής εξάρτησης των δεδομένων που αποκαλύπτει την επιπλέον πληροφορία που η παλινδρόμηση μέχρι τώρα δεν μπορούσε να παρέχει στους ερευνητές μέσα από την ανάλυση τους. Τα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (Γ.Σ.Π – G.I.S.) είναι τα λογισμικά τα οποία έχουν σχεδιαστεί για τον χειρισμό, ανάλυση και απεικόνιση χωρικών δεδομένων, επιλύοντας σύνθετα προβλήματα με την ενσωμάτωση των χωρικών δεικτών και άλλων αλγορίθμων που αποτελούν την εργαλειοθήκη αυτών των προγραμμάτων.

3.4. Εθνικοποίηση κομματικού συστήματος: ορισμοί και μετρήσεις

Η εθνικοποίηση της πολιτικής είναι ένα μεγάλο μακροπρόθεσμο πολιτικό φαινόμενο, που σχετίζεται με την ιστορική εξέλιξη σχηματισμού των εθνικών εκλογικών σωμάτων και των κομματικών συστημάτων και συντελείται με την προοδευτική μείωση της εδαφικότητας των πολιτικών διαιρετικών τομών (Caramani, 2004). Τις τελευταίες δεκαετίες, μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας ασχολείται με το ζήτημα της εθνικοποίησης, προτείνοντας διαφορετικούς τρόπους θεώρησης αυτού του φαινομένου και, ως συνέπεια, πολλούς δείκτες μέτρησής του. Όλες αυτές οι μελέτες επικεντρώνονται μόνο στις συστημικές διαδικασίες και ασχολούνται αποκλειστικά με συγκεντρωτικά στοιχεία. Συνεπώς, η εμπειρική ανάλυση σχετικά με τις επιπτώσεις της εθνικοποίησης του κομματικού συστήματος στην μεμονωμένη εκλογική συμπεριφορά δεν έχει αναπτυχθεί.

Η εθνικοποίηση του κομματικού συστήματος, που θεωρείται ως το επίπεδο ομοιογένειας της εκλογικής συμπεριφοράς ανάμεσα στις διαφορετικές εδαφικές

μονάδες μιας χώρας, είναι μία από τις διαστάσεις που μπορεί να αλληλεπιδράσει με ποικίλους καθοριστικούς παράγοντες τις επιλογές των ψηφοφόρων. Η μελέτη της εδαφικής κατανομής των ψήφων στις εκλογές έχει καταστεί ένα σημαντικό πεδίο πολιτικής έρευνας τα τελευταία χρόνια. Οι ποσοτικές μελέτες για την ομοιογένεια των ψήφων και της εκλογικής συμμετοχής χρησιμοποιούν διαφορετικούς δείκτες εδαφικής διακύμανσης, όμως παρά τις σημαντικές προόδους, πολλές από αυτές τις μετρήσεις είναι ευαίσθητες στο μέγεθος και τον αριθμό των πολιτικών κομμάτων ή των εκλογικών περιφερειών.

Η εθνικοποίηση ενός πολιτικού κόμματος είναι υψηλή, εάν η κομματική υποστήριξη κατανέμεται εξίσου σε όλο το έδαφος μιας χώρας. Κατά συνέπεια, ένα πολιτικό κόμμα, που είναι απόλυτα εθνικοποιημένο, θα είναι εξίσου ισχυρό σε όλες τις εδαφικές μονάδες μιας χώρας, ανεξάρτητα από το πώς αυτές χαράσσονται. Συνήθως, για την μέτρηση της κομματικής εθνικοποίησης, οι μελετητές βασίζονται στις εδαφικές μονάδες που καθορίζονται μέσω των διοικητικών συνόρων, όπως οι επαρχίες, οι νομοί, οι δήμοι.

Η πρώτη διάσταση της εθνικοποίησης μελετά τον βαθμό στον οποίο υπάρχει ομοιογενής κατανομή ψήφων σε διαφορετικές περιφέρειες μια δεδομένη χρονική στιγμή. Οι Jones και Mainwaring (2003) υποστηρίζουν ότι ο συντελεστής GINI είναι η καλύτερη εναλλακτική για την μελέτη αυτής της διάστασης. Ένας μικρός συντελεστής GINI συνεπάγεται ότι το κόμμα έχει σταθερή υποστήριξη σε όλη τη χώρα. Οι Rose και Urwin (1975) πρώτοι παρατήρησαν τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει η εθνικοποίηση στο πολιτικό σύστημα. Επισημαίνουν, συγκεκριμένα, ότι τα περιορισμένα γεωγραφικά κόμματα συνήθως συνοδεύονται από αποσχιστικούς στόχους, ενώ τα κόμματα με ευρεία γεωγραφική στήριξη τείνουν να ενσωματώνονται στο κράτος και, έτσι, να παρέχουν ένα βαθμό πολιτικής σταθερότητας, που θα ήταν απύσχα χωρίς αυτά.

Η βιβλιογραφία καταγράφει και άλλες επιπτώσεις. Μεταξύ, αυτών οι Jones και

Mainwaring παρατηρούν, όπως ο Schattschneider (1960), ότι όπου η εθνικοποίηση είναι υψηλή, «οι εθνικοί παράγοντες μπορεί να πιο σημαντικοί στην δημιουργία δεσμών ανάμεσα σε ψηφοφόρους και κόμματα» (2003, 143). Επίσης, εκτιμούν ότι ο βαθμός εθνικοποίησης μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο τα κόμματα στοχεύουν τα δημόσια κονδύλια. Τέλος, θεωρούν ότι τα εθνικοποιημένα κόμματα θα έπρεπε να είναι περισσότερα ενοποιημένα. Όλες αυτές οι πληροφορίες είναι ιδιαιτέρως σημαντικές για την μελέτη της δεύτερης διάστασης της εθνικοποίησης, δηλαδή όταν γίνονται συγκρίσεις των κομμάτων τόσο διαχρονικά όσο και σε εθνικό επίπεδο, επειδή ο βαθμός ομοιομορφίας σε επίπεδο περιοχών αποκαλύπτει τις διαφορές στην οργάνωση και την στρατηγική των κομμάτων.

Μεταξύ των μετρήσεων που εστιάζουν ειδικά στην εθνικοποίηση της ψήφου, διακρίνονται δύο ομάδες: οι μετρήσεις που μελετούν την εθνικοποίηση σε μία και μόνη εκλογική αναμέτρηση και σε εκείνες που βασίζονται στη σύγκριση μεταξύ δύο συνεχόμενων εκλογικών αναμετρήσεων. Οι Jones και Mainwaring (2003, 142) δημιούργησαν τον δείκτη μέτρησης Party Nationalization Score (PNS), που δεν είναι τίποτε άλλο από τον ανεστραμμένο συντελεστή GINI, έναν ευρέως χρησιμοποιούμενο δείκτη ανισότητας μεταξύ των μονάδων. Ο δείκτης PNS κυμαίνεται από το 0 (το κόμμα λαμβάνει το ίδιο μερίδιο ψήφων σε κάθε υπο-εθνική μονάδα) έως το 1 (το κόμμα λαμβάνει το 100% των ψήφων του σε μία υπο-εθνική μονάδα και 0% σε όλες τις υπόλοιπες). Προκειμένου να λάβουν υπόψη το συστημικό επίπεδο της εθνικοποίησης, ανέπτυξαν το Party System Nationalization Score (PSNS), που περιλαμβάνει το άθροισμα του PNS κάθε κόμματος, σταθμισμένο με το εθνικό μερίδιο των ψήφων. Η συμβολή κάθε κόμματος στο PSNS είναι συνεπώς ανάλογο με την εκλογική του δύναμη.

Μολονότι ο παραπάνω δείκτης μέτρησης είναι ανώτερος από τις υπάρχουσες εναλλακτικές και επιτρέπει την σύγκριση ανά τη χώρα και ανά το χρόνο, έχει δύο βασικές αδυναμίες, όπως επισημαίνει ο Bochsler (2010, 157): ο PNS δεν λαμβάνει υπόψη ούτε το μέγεθος των εδαφικών μονάδων (μετρημένο με όρους

ψηφοφόρων), ούτε τον διαφορετικό αριθμό των μονάδων (με δεδομένο ότι όλα τα υπόλοιπα είναι ίσα, εάν ο αριθμός των μονάδων αυξηθεί, ο δείκτης PNS μειώνεται). Προκειμένου να διορθωθούν αυτές οι δύο αδυναμίες, ο Bochslers (2010, 164) ανέπτυξε τον δείκτη *standardized Party Nationalization Score* (sPNS), που δεν είναι ευαίσθητος στο μέγεθος και τον αριθμό των κομμάτων.

3.5. Χωρική αυτοσυσχέτιση και εκλογική συμπεριφορά

Η χωρική ανάλυση, όπως αναφέρθηκε, μπορεί να ερμηνεύσει πολλούς παράγοντες, οι οποίοι σχετίζονται με την εκλογική συμπεριφορά των ψηφοφόρων, τις προτιμήσεις τους, τις εναλλαγές που καταγράφονται σε αυτές και το κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό υπόβαθρο που βρίσκεται πίσω τους. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν πολλές εργασίες που προσπαθούν να καταγράψουν τις μεταβολές, που συμβαίνουν σε «δεξαμενές» ψήφων παραδοσιακών κομμάτων σε σχετικά σταθερά δικομματικά συστήματα, ένα από τα οποία είναι και αυτό των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, συνδέοντας τις αλλαγές αυτές που παρατηρούνται με το πέρας της εκλογικής αναμέτρησης με δημογραφικές μεταβολές που έχουν συντελεστεί στο αντίστοιχο σώμα (Justin Klos, 2008), εστιάζοντας σε τοπικό επίπεδο τις αναλύσεις τους.

Στην μελέτη του για την μετακίνηση των ψηφοφόρων από το ρεπουμπλικανικό κόμμα (Συντηρητικοί) στους δημοκρατικούς στις παραδοσιακά συντηρητικές πόλεις του Πίτσμπουργκ και της Φιλαδέλφεια στην Πενσυλβάνια, ο J. Klos κατέδειξε, παρά τις έρευνες που συνέδεαν την τάση αυτή με μεταβολές κύρια σε ιδεολογικό επίπεδο, την χωρική αυτοσυσχέτιση του σώματος των ψηφοφόρων στις πολιτείες, όπου καταγράφηκαν οι μεγαλύτερες μεταβολές με τις αντίστοιχες δημογραφικές, που έλαβαν χώρα σε αυτές.

Οι παραδοσιακά συντηρητικές κομητείες γύρω από τη Φιλαδέλφεια έγιναν ολοένα και περισσότερο πολιτικά φιλελεύθερες, ενώ συνέβη ακριβώς το αντίστροφο στις αστικές κομητείες του Πίτσμπουργκ, όπου οι ιστορικά φιλελεύθερες κομητείες έγιναν περισσότερο συντηρητικές στην εκλογική

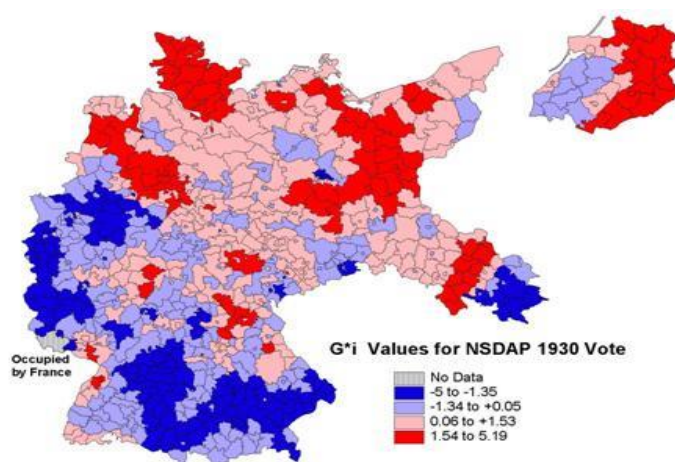
συμπεριφορά τους. Οι χάρτες συσπείρωσης (cluster maps) κατέδειξαν ότι σε περιοχές, όπου αλλάζουν σημαντικά οι δημογραφικές μεταβλητές, υπάρχει αλλαγή της χωρικής αυτοσυσχέτισης στην εκλογική συμπεριφορά. Κυρίως η αύξηση της αστικοποίησης, η αύξηση των μέσων τιμών των σπιτιών και η αύξηση των μέσων εισοδημάτων των νοικοκυριών ήταν υπεύθυνες για τις μεγαλύτερες αλλαγές στην εκλογική συμπεριφορά στις υπό έρευνα περιοχές. Οι συσπειρώσεις των δήμων είχαν παρόμοιες αλλαγές και στις δύο μεταβλητές, εκλογική συμπεριφορά και δημογραφία, την περίοδο 1988 - 2004 (Justin Klos, 2008). Αυτό εξηγείται από τον Πρώτο Νόμο της Γεωγραφίας του Tobler: «Όλα τα πράγματα συνδέονται μεταξύ τους αλλά τα κοντινά συνδέονται περισσότερο απ' ό,τι τα μακρινά» ("Everything is related to everything else, but near things are more related than distant things"), (Tobler, 1970).

Η απαρχή των προσεγγίσεων της χωρικής αυτοσυσχέτισης ως μέθοδο ανάλυσης των εκλογικών διαδικασιών εισάγεται ταυτόχρονα με τη διαπίστωση ότι οι επιδράσεις του χώρου στη ποσοτική γεωγραφία καθορίζουν την εξέλιξη και το αποτέλεσμα των φαινομένων που λαμβάνουν χώρα (Agnew, 1987). Σύμφωνα με τον Pred (Pred, 1983) η αμφίδρομη επίδραση μεταξύ των ατόμων και των υποβάθρων του καθενός είναι αυτά που δημιουργούν κοινωνικά αποτελέσματα – εκβάσεις. Πλούσιος αριθμός ερευνών κατέδειξε έκτοτε ότι «οι άνθρωποι που περπατούν μαζί, ψηφίζουν μαζί», (Pattie and Johnston, 2000) η φράση αυτή από την εργασία των ερευνητών για τις εκλογές στη Βρετανία προσπάθησε να συμπυκνώσει την έννοια της απόστασης ως μια σημαντική παράμετρο σε ένα χωρικό πρόβλημα, γι' αυτό και οι προσωπικές αλληλεπιδράσεις σε κοινωνικά πλαίσια είναι αυτές που μορφοποιούν πολιτικές συμπεριφορές. Ενδιαφέρων παράδειγμα εφαρμογής της θεωρίας πέρα από το πεδίο των εκλογών, είναι αυτό της ερμηνείας πολιτικών φαινομένων των βίαιων συγκρούσεων, οι οποίες χαρακτηρίζουν τις πολιτικές ιστορίες μερικών χώρων αλλά όχι όλων.

Σημαντικά στοιχεία για τη χωρική αυτοσυσχέτιση προσφέρει και η μελέτη του John O'Loughlin (O'Loughlin, 2002) για την εκλογική γεωγραφία στη γερμανική Δημοκρατία της Βαϊμάρης, που οδήγησε στην εξουσία το 1933 το

Εθνικοσοσιαλιστικό Γερμανικό Εργατικό Κόμμα (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, NSDAP), γνωστότερο ως Ναζιστικό Κόμμα. Η έρευνα εξετάζει τον παράγοντα στήριξης των Προτεσταντών ψηφοφόρων στο Ναζιστικό Κόμμα. Η μελέτη κατέδειξε ότι στις εκλογές του 1930 οι περιοχές με μεγάλη Προτεσταντική υποστήριξη (π.χ. ανατολική Πρωσία, Βρανδεμβούργο, Σλέσβιγκ-Χόλσταϊν) για το Ναζιστικό Κόμμα είχαν υψηλή συσπείρωση προσέλευσης των ψηφοφόρων. Ενώ χαμηλή Προτεσταντική υποστήριξη για το Ναζιστικό Κόμμα παρατηρήθηκε κυρίως στις Καθολικές περιοχές στη βιομηχανική Βεστφαλία και Βυρτεμβέργη, κι επίσης στο Βερολίνο (Εικόνα 6), (Ο' Loughlin, 2002, p.232).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΚΛΟΓΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ 1930

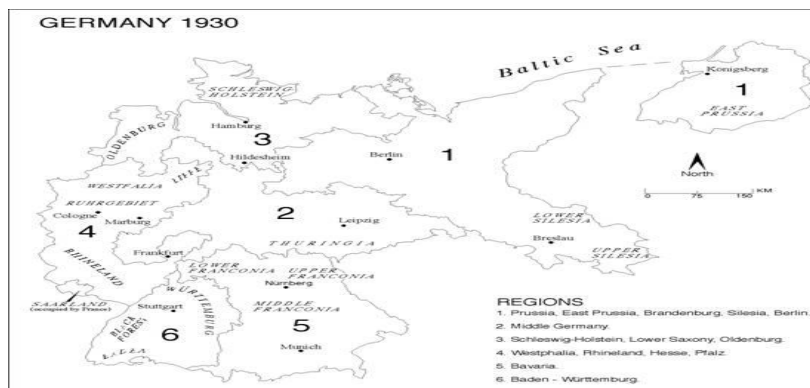

Εικόνα 5. LISA for the NSDAP 1930 VOTE

Στην εικόνα 6 παρατηρούνται οι έξι ιστορικές-πολιτισμικές περιφέρειες της Γερμανίας. Δεν ήταν ολόκληρη η Γερμανία «ευάλωτη» στην ναζιστική «γοητεία». Παρατηρήθηκε ισχυρή αντίσταση στις μεγάλες πόλεις, ειδικά στο Βερολίνο, και στην πλειονότητα των Καθολικών περιοχών, όπου η πολιτική πίστη ήταν ισχυρότατη ανάμεσα στις κοινωνικο-οικονομικές ομάδες και τα κόμματα που εκπροσωπούσαν τα συμφέροντά τους. Η έρευνα του John Ο' Loughlin είναι σημαντική, επειδή εξηγεί έναν πολύπλοκο εκλογικό χάρτη, με πολλές τοπικές

συστάδες-συσπειρώσεις που διαφέρουν από την τάση της περιφέρειας, δηλαδή δεν υπάρχει ένα εθνικοποιημένο εκλογικό σώμα.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΤΟ 1930

Εικόνα 6. Six Historical-Cultural Regions of Weimar Germany

Παρά την επαληθευμένη παράμετρο ανάλυσης των φαινομένων που εκτυλίσσονται στο χώρο ή επηρεάζονται από ένα συνοδό φαινόμενο που φέρει κάποια χωρική σχέση μαζί του, ακόμα στο πεδίο των πολιτικών επιστημών και ιδιαίτερα από μη γεωγράφους ερευνητές εξακολουθεί η τάση της μη χωρικής προσέγγισης. Το σημείο αυτό είναι που διακρίνει τους γεωγράφους οι οποίοι προσεγγίζουν τα δεδομένα τους σε αντίθεση με τους πολιτικούς επιστήμονες δίνοντας περισσότερο έμφαση στη σχολαστική διερεύνηση των δεδομένων προτού προβούν στη μοντελοποίησή τους για την πρόβλεψη των τιμών και τον έλεγχο των υποθέσεων. Στην πολιτική γεωγραφία η ακριβής ανάλυση του πλαισίου – χώρου που λαβαίνουν χώρα τα φαινόμενα και οι αλληλεπιδράσεις, παραμένει το κρίσιμο και κεντρικό ζήτημα της μεθοδολογίας.

3.5. Δείκτες χωρικής αυτοσυσχέτισης

3.5.1. Ο δείκτης Moran's I

Ο ορισμός της χωρικής αυτοσυσχέτισης θυμίζει αρκετά τον ορισμό τον Tobler που

αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα και είναι η συσχέτιση μεταξύ των τιμών μιας μεταβλητής που οφείλεται στην εγγύτητά τους στο χώρο. Ο δείκτης Moran's για τον οποίο έχει γίνει ήδη λόγος είναι από τους παλαιότερους δείκτες που με τροποποιήσεις χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα και εξετάζει την ύπαρξη ή μη χωρικής αυτοσυσχέτισης των δεδομένων μιας μεταβλητής. Ο πρώτος τύπος που δημιουργήθηκε από τον Moran γνωστός και ως Moran's I παρουσιάζεται παρακάτω και αναφέρεται σε μια μεταβλητή X με τιμές x_i για κάθε χωρική οντότητα i .

$$\text{Δείκτης Moran's I} = \frac{n}{2A} \frac{\sum_j^n \sum_j^n w_{ij} (x_i - \bar{x})(x_j - \bar{x})}{\sum_j^n (x_i - \bar{x})^2}$$

Στον δείκτη αυτό:

n είναι οι χωρικές οντότητες,

$\bar{x}$ είναι ο μέσος όρος των τιμών x_i

A είναι ο συνολικός αριθμός συνδέσεων στο σύστημα με βάση τη γειτνίαση

w_{ij} είναι τα βάρη που ορίζονται από την εγγύτητα των παρατηρήσεων

Οι Cliff και Ord πρότειναν τη δικιά τους μαθηματική συνάρτηση βασιζόμενοι στους υπολογισμούς του Moran και είναι αυτός που χρησιμοποιείται σήμερα για τον συγκεκριμένο δείκτη. Ο μαθηματικός τύπος είναι:

$$\text{Δείκτης Moran's I} = \frac{n \sum_i^n \sum_j^n w_{ij} (x_i - \bar{x})(x_j - \bar{x})}{\left(\sum_i^n \sum_j^n w_{ij} \right) \sum_i^n (x_i - \bar{x})^2}$$

Ο τύπος των Cliff και Ord παίρνει τιμές από -1 έως 1 και ερμηνεύεται όπως ο συντελεστής συσχέτισης Pearson, στην ανάλυση του οποίου είναι βασισμένος. Δηλαδή τιμές κοντά στο + 1 υποδηλώνουν ισχυρή χωρική αυτοσυσχέτιση, δηλαδή τιμές με μεγάλη εγγύτητα θα έχουν παρόμοιες μικρές ή μεγάλες τιμές, τιμές

κοντά στο -1 σημαίνουν ισχυρή αρνητική χωρική αυτοσυσχέτιση, δηλαδή στις περιπτώσεις που συναντούμε υψηλές τιμές αυτές θα γειτνιάζουν κοντά σε χαμηλές. Τέλος, τιμές κοντά στο 0 υποδηλώνουν κάθε χωρική αυτοσυσχέτιση και κατά συνέπεια κάποιο χωρικό πρότυπο στις τιμές της μεταβλητής που εξετάζεται. Ο υπολογισμός των βαρών w_{ij} έχει μεγάλη σημασία στην επίλυση της εξίσωσης, ενώ είναι πολλοί οι τρόποι υπολογισμού τους. Υπάρχουν 3 κατηγορίες υπολογισμού των βαρών οι οποίοι συνδέονται με α) βάση τη φυσική γειτνίαση β) με βάση την ευθεία απόσταση και γ) με βάση τον αριθμό των κοντινότερων γειτόνων. Τα βάρη έτσι εκτιμώνται είτε δυαδικά 0 και 1, κανονικοποιημένα, είτε υπολογίζονται με μια συνάρτηση αντίστροφη της απόστασης μεταξύ των χωρικών οντοτήτων. Γενικά η τιμή 0 όπου $w_{ij} = 0$ για τις μη γειτονικές χωρικές οντότητες και τιμή 1 όπου $w_{ij} = 1$ για τις γειτονικές. Ο ορισμός της γειτονιάς μπορεί να αφορά πολύγωνα που συνορεύουν όπως συμβαίνει με την διοικητική διαίρεση, δήμων, δημοτικών ενοτήτων, νομών, περιφερειών κοκ. Στα πλαίσια της χωρικής αυτοσυσχέτισης υπάρχουν 2 ειδών γειτνίασης, αυτή της βασίλισσας και του πύργου. Έτσι αν δύο χωρικές οντότητες έχουν ένα κοινό σύνορο το οποίο έχει μήκος > 0 τότε έχουν γειτνίαση τύπου πύργου, ενώ στην άλλη περίπτωση που μοιράζονται πχ. ένα σημείο και δεν έχω κάποιο κοινό σύνορο έχουμε γειτνίαση τύπου βασίλισσας. Οι περιπτώσεις όπου οι χωρικές οντότητες που μελετώνται βρίσκονται σε απόσταση μεταξύ τους και δεν είναι φυσικοί γείτονες όπως στην περίπτωση των δήμων που ανήκουν σε διαφορετικά νησιά τότε η γειτνίαση ορίζεται από την ευκλείδιά τους απόσταση. Οι περιπτώσεις αυτές αναφέρονται ιδιαίτερα σε σημειακές χωρικές οντότητες όπως η εγκληματικότητα, περιστατικά σημειακά όπου δεν υπάρχουν φυσικοί γείτονες.

Εδώ πρέπει να τονιστούν οι περιπτώσεις όπου σημεία δεν είναι ομοιόμορφα κατανομημένα στο χώρο και είτε παρουσιάζουν μεγάλη πυκνότητα σε μια περιοχή είτε βρίσκονται αραιά σε άλλες και έχουν μεγάλες αποστάσεις μεταξύ τους. Σε τέτοιες μεταβλητές ορίζεται ο αριθμός των κοντινότερων γειτόνων, για κάθε παρατήρηση i υπολογίζονται οι αποστάσεις από όλες τις υπόλοιπες παρατηρήσεις j , αυτές ταξινομούνται από τη μικρότερη προς τη μεγαλύτερη και αφού βρεθεί η κοντινότερη απόσταση ίδια σε σειρά με τον αριθμό των κοντινότερων γειτόνων

(D) τότε το βάρος θα είναι $w_{ij} = 1$ αν η απόσταση της παρατήρησης $d_{ij} \leq D_i$, ενώ αν $d_{ij} \geq D_i$ τότε το βάρος θα είναι 0.

Στις περιπτώσεις υπολογισμού των κανονικοποιημένων βαρών, τα βάρη υπολογίζονται με διαίρεση του κάθε βάρους με το συνολικό άθροισμα των βαρών. Με τον τρόπο αυτό το άθροισμα όλων των βαρών ισούται με 1. Τέλος ο τελευταίος τρόπος υπολογισμού των βαρών γίνεται με βάση μια συνάρτηση αντίστροφη της απόστασης μεταξύ των παρατηρήσεων i και j όπου ο αρνητικός εκθέτης παίρνει τις τιμές 1 ή 2. Η στατιστική σημαντικότητα του δείκτη Moran's I αποτελεί επίσης ένα μεγάλο μέρος του θεωρητικού πλαισίου του δείκτη το οποίο δεν μπορεί να εξαντληθεί στην παρούσα μελέτη. Για πραγματικά σύνολα παρατηρήσεων – δεδομένων συνίσταται ένα αριθμός μεγαλύτερος του 16 τον οποίο θα πρέπει να υπερβαίνουν τουλάχιστον στο διπλάσιο.

3.5.2. Ο τοπικός δείκτης Moran's I

Ο τοπικός δείκτης Moran's I ερμηνεύεται με τον ίδιο τρόπο όπως ο κλασικός και εισήχθηκε από τον Anselin (Anselin, 1995), ο οποίος προτείνει τον ορισμό τοπικών δεικτών χωρικής αυτοσυσχέτισης. Πάλι στον υπολογισμό του δείκτη θετικές τιμές σημαίνουν συγκέντρωση παρόμοιων τιμών μεγάλων ή μικρών και αρνητική τιμή συνεπάγεται γειτνίαση ανόμοιων τιμών. Στον τοπικό δείκτη του Moran's I έχουμε τον τοπικό δείκτη I_i , μιας μεταβλητής X , με τιμές x_i για κάθε χωρική οντότητα i . Η τιμή του m_2 είναι σταθερή για όλα τα I_i μιας μεταβλητής X .

$$\text{Τοπικός δείκτης } I_i = \frac{x_i - \bar{x}}{m_2} \times \sum_{j=1}^k w_{ij} (x_j - \bar{x}) \text{ όπου}$$

$$m_2 = \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \div n$$

3.5.3. Ο δείκτης χωρικής αυτοσυσχέτισης Geary's

Στους δείκτες χωρικής αυτοσυσχέτισης περιλαμβάνεται ακόμη ο δείκτης που εισήγαγε ο Geary και ο οποίος χρησιμοποιείται εξίσου με τους δείκτες Moran's (Geary, 1954). Η διαφορά του έγκειται στην ερμηνεία των τιμών του, καθώς παίρνει πάντα θετικές τιμές ενώ όσο πιο κοντά στο 0 βρίσκονται τόσο μεγαλύτερη είναι η χωρική συσχέτιση της μεταβλητής. Αντίθετα οι τιμές που βρίσκονται στο +1 συνεπάγονται απουσία χωρικής αυτοσυσχέτισης και αυτές που το υπερβαίνουν ερμηνεύονται ως αρνητική χωρική αυτοσυσχέτιση. Ο μαθηματικός τύπος του δείκτη Geary's δίνεται παρακάτω στην πιο σύγχρονή του μορφή:

$$\text{Δείκτης Geary's } c = \frac{(n-1)}{2 \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n w_{ij}} \times \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n w_{ij} (x_i - x_j)^2}{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}$$

Όπου w_{ij} είναι το βάρος για κάθε γείτονα j που είναι σε απόσταση d από κάθε σημείο i .

3.5.4. Ο δείκτης χωρικής αυτοσυσχέτισης Getis G

Οι Getis και Ord εισήγαγαν επίσης όπως αναφέρθηκε διάφορους στατιστικούς δείκτες για την εκτίμηση της χωρικής εξάρτησης (Getis & Ord, 1992). Θα αναφερθούν δύο κύριοι δείκτες οι οποίοι χρησιμοποιούνται ευρέως για το σκοπό αυτό, ο ολικός δείκτης G και οι τοπικοί δείκτες G_i .

$$\begin{aligned} \text{Δείκτης Geti's } G_i(d) &= \frac{\sum_{j=1}^n w_{ij}(d) x_j - \bar{x} \sum_{j=1}^n w_{ij}(d)}{s \sqrt{\frac{(n-1) \sum_{j=1}^n w_{ij}^2(d) - [\sum_{j=1}^n w_{ij}(d)]^2}{n-2}}} \\ \text{Τοπικός δείκτης } G_i^*(d) &= \frac{\sum_{j=1}^n w_{ij}(d) x_j - \bar{x} \sum_{j=1}^n w_{ij}(d)}{s \sqrt{\frac{\sum_{j=1}^n w_{ij}^2(d) - [\sum_{j=1}^n w_{ij}(d)]^2}{n-1}}} \end{aligned}$$

Όπου $j \neq i$

$$\text{Ολικός δείκτης } G = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n w_{ij}(d) x_i x_j}{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n x_i x_j}$$

Όπως και στους προηγούμενους τύπους η απόσταση ορίζεται με τον ίδιο τρόπο, w_{ij} είναι το βάρος για κάθε σημείο j που γειτνιάζει συμπεριλαμβανομένου και του σημείου i σε σχέση με τους πρώτους τύπους που δεν το περιλάμβαναν, και x_i & x_j είναι οι τιμές της μεταβλητής X για τα αντίστοιχα σημεία i και j . Τα βάρη στους τύπους αυτούς λαμβάνουν και άλλες τιμές εκτός του 0 και του 1. Ο ολικός δείκτης δίνει μια ένδειξη ύπαρξης χωρικών προτύπων ενώ για την ανίχνευση των τιμών της μεταβλητής X πρέπει πρώτα να υπολογιστούν οι τοπικοί δείκτες G_i για κάθε σημείο i . Οι θετικές τιμές του δείκτη G_i υποδηλώνουν την ύπαρξη υψηλών τιμών σε απόσταση d από το σημείο και αντίστοιχα συνεπάγεται για μια αρνητική τιμή του δείκτη και την ύπαρξη γειτονιάς με αρνητικές τιμές.

Σημαντική παρατήρηση στην χρήση των δεικτών χωρικής αυτοσυσχέτισης είναι η

μελέτη της γεωγραφίας των υπό μελέτη μεταβλητών. Πολλές φορές τα δεδομένα προς ανάλυση ενσωματώνουν την ύπαρξη και συμπεριφορά άλλων μεταβλητών με αποτέλεσμα οι παρατηρήσεις μεταξύ τους να μην είναι ανεξάρτητες. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν οι περιπτώσεις της εμφάνισης και έξαρσης μιας ασθένειας, της μελέτης της γήρανσης ή της εγκληματικότητας τα οποία αποτελούν συνισταμένες περισσότερων από μίας παραμέτρων τα οποία εξελίσσονται επίσης χωρικά. Στο πεδίο της χωρικής ανάλυσης η χωρική μεταβολή συνοδών φαινομένων στο χώρο αναφέρεται ως χωρική σχέση. Για το λόγο αυτό είναι πολύ σημαντική η μελέτη και η εμπέδωση της χωρικής οργάνωσης μιας μεταβλητής αναφορικά με τις παραμέτρους που την επηρεάζουν. Η απουσία ανεξαρτησίας των παρατηρήσεων οδηγεί με την συνθήκη αυτή παρούσα, στα κλασικά προβλήματα της χωρικής στατιστικής τα οποία είναι γνωστά ως χωρικές επιδράσεις, εννοώντας είτε τις περιπτώσεις της χωρικής εξάρτησης είτε αυτές της χωρικής ανομοιογένειας. Αποτέλεσμα αυτών των προβλημάτων όταν δεν λαμβάνονται υπόψη, είναι η ενσωμάτωση λιγότερης πληροφορίας στην μεταβλητή που μελετάται απ' ότι μπορεί να προσφέρει μια μη χωρική μεταβλητή. Η δημιουργία των βαρών (τα οποία είναι ενσωματωμένα στις συναρτήσεις) αποτέλεσε τη μέθοδο που εισήχθηκε ώστε να ξεπεραστούν προβλήματα χωρικής επίδρασης μέσω της αναγνώρισης των προτύπων των τιμών, των υπό μελέτη μεταβλητών. Η δημιουργία των βαρών προκύπτει από τη δημιουργία του πίνακα χωρικών βαρών W , ο οποίος καταγράφει την κατανομή τη θέση και το σχήμα των πολυγώνων στο χώρο. Η περιοχή μελέτης χωρίζεται σε Z ζώνες οι οποίες αποτελούν τη δεύτερη διάσταση του πίνακα $W \times Z$. Το w_{ij} είναι η μεταβλητή στη θέση i, j του πίνακα W . Έτσι w_{ij} είναι ίσο με 1 αν το πολύγωνο i έχει κοινό σύνορο με το πολύγωνο j και 0 στην αντίθετη περίπτωση. Ακόμη ισούται με 1 αν ο γεωμετρικός μέσος του j είναι ένας από τους πιο κοντινούς του i ή αν η απόστασή του είναι μικρότερη από μια δεδομένη απόσταση. Ο πίνακας των βαρών έχει καταχωρημένα τα βάρη σε γραμμές όπου σε κάθε γραμμή εισάγεται το αποτέλεσμα του πηλίκου του στοιχείου της γραμμής με το συνολικό άθροισμα τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας τις θεωρητικές προσεγγίσεις της εκλογικής συμπεριφοράς μέσα από τη μέθοδο των δημογραφικών, ψυχολογικών και κοινωνιολογικών χαρακτηριστικών των ψηφοφόρων και αυτή της ανάλυσης των χωρικών δεδομένων συμπεραίνεται η ουσιαστική συμβολή και των δύο στην ανάλυση και καταγραφή των κριτηρίων που διαμορφώνουν την εκλογική συμπεριφορά. Τόσο η μελέτη του κοινωνικοοικονομικού υποβάθρου, οι πολιτιστικές και ιστορικές καταβολές, όσο και η ψυχολογία, το θρήσκευμα, οι καταναλωτικές συμπεριφορές, η ταξική διαστρωμάτωση αποτελούν η κάθε μια ξεχωριστά, μια μεταβλητή ερμηνείας του μηχανισμού λήψης αποφάσεων.

Είναι σημαντικό ότι ο Siegfried (1913) εγκαινίασε το μοντέλο της ανθρωπογεωγραφίας, που μελέτησε την εκλογική συμπεριφορά με βάση τον τοπικό προσδιορισμό των ψηφοφόρων μιας συγκεκριμένης χωρικής ενότητας. Η εξέλιξη της ανάλυσης της εκλογικής συμπεριφοράς ανέδειξε αφενός την ανάπτυξη των δειγματοληπτικών ερευνών, αφετέρου την εισαγωγή της στατιστικής επιστήμης στο συγκεκριμένο πεδίο. Στις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στις αμερικανικές προεδρικές εκλογές του 1940, με πρωτεργάτη τον Lazarsfeld (Σχολή του Columbia), παρατηρήθηκε η διαμόρφωση της εκλογικής προτίμησης του ψηφοφόρου εξαιτίας της κοινωνικής του θέσης, της θρησκευτικής του πεποίθησης και του τρόπου διαμονής του.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 οι G.Michelat και P.Thomas όρισαν έπειτα από έρευνες, ως βασικούς πόλους διάκρισης της παραταξιακής ταύτισης τον άξονα Αριστερά/Δεξιά. Η παραταξιακή ταύτιση βασίζεται στα κοινωνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά των πολιτών και ερμηνεύεται σε χώρες που εμφανίζεται ο πολυκομματισμός, όπως Γερμανία και Γαλλία, σε αντίθεση με την κομματική ταύτιση που χρησιμοποιείται σε δικομματικά πολιτικά συστήματα όπως των Η.Π.Α. και της Βρετανίας. Σύμφωνα με την Σχολή του Michigan και την εισαγωγή

της ψυχολογίας στις παραμέτρους που συνδέουν τα χαρακτηριστικά του ψηφοφόρου με την εκλογική συμπεριφορά, η κομματική ταύτιση ερμηνεύεται ως η σταθερή πίστη ενός ψηφοφόρου προς έναν πολιτικό σχηματισμό. Η κλίμακα της κομματικής ταύτισης είναι ανάλογη της ενσωμάτωσης του ψηφοφόρου και της ενασχόλησης με τα κοινά.

Ως απάντηση στην κρίση της έννοιας της κομματικής ταύτισης αναπτύχθηκε το μοντέλο της ορθολογικής επιλογής. Σημαντικό ρόλο στην εδραίωση του νέου μοντέλου έπαιξε η έννοια της θεματικής ψήφου, όπου οι ψηφοφόροι επιλέγουν τι θα ψηφίσουν με γνώμονα τα θέματα που κυριαρχούν στο πολιτικό σκηνικό την στιγμή που διεξάγονται οι εκλογές. Η θεωρία Homo Economicus διακρίνει τον ψηφοφόρο που σκέφτεται και πράττει με κριτήριο τη σχέση κόστος-όφελος. Η νέα θεωρία στο πλαίσιο της πολιτικής έρευνας αναδεικνύει τους κομματικούς σχηματισμούς ως επιχειρήσεις, στις οποίες απευθύνονται οι ψηφοφόροι με απότερο σκοπό να επιλέξουν τον σχηματισμό που θα τους προσφέρει το μεγαλύτερο όφελος, με το μικρότερο κόστος από την πλευρά τους.

Παρά τις τάσεις που παραμένουν μέχρι σήμερα στις κοινωνικές επιστήμες, οι οποίες αφήνουν εκτός των συναρτήσεων υπολογισμών την παράμετρο του χώρου, όλο και περισσότερο εμπεδώνεται ότι τα ατομικά χαρακτηριστικά του εκλογικού σώματος δεν μπορούν να απολυτοποιηθούν ως μεταβλητές ερμηνείας όταν βρίσκονται έξω από τη χωρική τους διάσταση. Η δημιουργία του ενιαίου πλέον πεδίου της χωρικής στατιστικής που διαμορφώνεται από τον Νόμο του Tobler (1970) ότι «τα πάντα συνδέονται μεταξύ τους, αλλά τα αντικείμενα που γειτνιάζουν συνδέονται περισσότερο», σε συνδυασμό με την κυριαρχία της θετικιστικής προσέγγισης στις ανθρωπιστικές επιστήμες την ίδια περίοδο, με την δημιουργία και ανάπτυξη των δεικτών χωρικής αυτοσυσχέτισης, που δίνουν τη δυνατότητα εκτίμησης της χωρικής οργάνωσης των δομών, των προτύπων των κατανομών των τιμών μιας μεταβλητής μαζί με την ανάπτυξη των αντίστοιχων λογισμικών, έχει δώσει στον κλάδο της Γεωγραφίας, της χωρικής οικονομετρίας, της πολιτικής γεωγραφίας, ένα σημαντικό εργαλείο για την χωρική ανάλυση κοινωνικών και μη φαινομένων.

Ο σκοπός της εργασίας ήταν η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ χώρου και εκλογικής συμπεριφοράς. Αναλύθηκαν τα μοντέλα εκλογικής συμπεριφοράς, τα οποία εξελίσσονται και αλληλοσυμπληρώνονται. Σημαντικό εργαλείο για την ανάδειξη της χωρικής διάστασης είναι η εξέταση του βαθμού χωρικής αυτοσυσχέτισης μέσω των δεικτών. Οι δείκτες ως εργαλείο της χωρικής αυτοσυσχέτισης εντάσσονται στην πρόσφατη βιβλιογραφία, χρίζουν όμως περαιτέρω εφαρμογής και ανάλυσης προκειμένου να κριθεί η αξιοπιστία τους.

Στην παρούσα μελέτη επιχειρήθηκε η ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς από κοινωνιολογική σκοπιά σε συνδυασμό με τις χωρικές συνιστώσες που εξυπηρετούν στην υψηλής κλίμακας ερμηνεία των προτύπων που καταγράφονται, καθώς και την αναδρομή στην επιστημονική πρόταση που επιδιώκει να αναδείξει τους παράγοντες που επιδρούν και διαμορφώνουν το εκλογικό σώμα. Σύμφωνα με την βιβλιογραφική επισκόπηση εντοπίστηκαν δύο τύποι ανάλυσης που υπερέχουν, ο ένας της καταγραφής και σύνθεσης των δημογραφικών και πολιτισμικών παραμέτρων και ο άλλος της χωρικής διάστασης των εκλογικών προτύπων, όπως αυτή προκύπτει από την γεωγραφική κατανομή των χαρακτηριστικών των διοικητικών δομών, της δημογραφίας του πληθυσμού και άλλους παράγοντες. Ανεξαρτήτως των μοντέλων που έχουν συσταθεί, το αντικείμενο της ανάλυσης, αφενός των εκλογικών αποτελεσμάτων και αφετέρου της εκλογικής προτίμησης, είναι συνδυαστικό και ασταθές, αντικατοπτρίζοντας την διατάραξη που δύναται να επικρατεί σε ένα σύστημα. Η χωρική ανάλυση και η έρευνα των συγκεκριμένων τάσεων, όχι μεμονωμένα, αλλά σε συνδυασμό με τη χρήση άλλων κοινωνικών δεδομένων από τον ερευνητή, είναι εφικτό να προσφέρει την ευκαιρία όχι της σίγουρης πρόβλεψης αλλά της καλύτερης εμπέδωσης των κανόνων και των αιτιών ενός εκλογικού αποτελέσματος.

Βιβλιογραφία ξενόγλωσση

- Agnew, J.A., (1987). *Place and politics: the geographical mediation of state and society*. Boston and London: Allen and Unwin.
- Alesina, A. & Rosenthal, H., (1995). *Partisan Politics, Divided Government, and the Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Anderson, Cameron D., (2006). "Economic Voting and Multilevel Governance: A Comparative Individual-Level Analysis". *American Journal of Political Science* 50(2): pp. 449–463.
- Anderson, Christopher J., (2000). "Economic Voting and Political Context: A Comparative Perspective". *Electoral Studies* 19: pp. 151–170.
- Anderson, Christopher J., (2007). "The End of Economic Voting, Contingency Dilemmas and the Limits of Democratic Accountability". *Annual Review of Political Science* 10: pp. 271–196.
- Anderson, Christopher J., & Jason D. Hecht., (2012). "Voting When the Economy Goes Bad, Everyone is in Charge, and no one is to Blame: The Case of the 2009 German Election". *Electoral Studies* 31: pp. 5–19.
- Anselin, L., (1995). Local Indicators of Spatial Association—LISA. *Geographical Analysis*, 27, pp. 93–115.
- Anselin, L., (1998). Exploratory spatial data analysis in a geocomputational environment. In P.A. Longley, S.M. Brooks, R. McDonnel & B. Macmillan (Eds), *Geocomputation: A Primer* (pp. 77–94). Chichester: John Wiley & Sons.
- Archer, J. Clark, Fred M. Shelley, & Ellen R. White (1986). *American Electoral Mosaics*. Washington, DC: Association of American Geographers.
- Artelaris P. & Tsirbas Y., (2016). Anti-austerity voting in period of economic crisis: Regional evidence from 2015 Greece's referendum.
- Asher, H.B., (1983). Voting behavior research in the 1980s. An examination of some old and new problem areas. In A.W. Finifter, ed., *Political science. The state of the discipline*. Washington, DC: American Political Science Association.
- Barnes, S. H. & Kaase, M., (1979). *Political action: mass participation in five western democracies*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Beilin, E., (2008). "Faith in Politics. New Trends in the Study of Religion and Politics", *World Politics*, 60: pp. 315-347.
- Berelson, B.R., Lazarsfeld, P.F., & McPhee, W.N., (1954). *Voting: A study of opinion*

- formation in a presidential campaign. Chicago: University of Chicago Press.
- Beyme, Klaus von., (1985). Political Parties in Western Democracies. New York: St. Martin's.
- Blais, A., (2000). To vote or not to vote: The merits and limits of rational choice theory. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Black D., (1958). The Theory of Committees and Elections.
- Boll, B. (2002). "Θρησκεία, πολιτική και εκλογική συμπεριφορά στη Γερμανία. Ιστορικές εμπειρίες, σύγχρονα ερωτήματα και αβεβαιότητες για το μέλλον" στο Θ. Λίποβατς, Ν. Δεμερτζής & Β. Γεωργιάδου (επιμ.), Θρησκείες και Πολιτική στη Νεωτερικότητα. Αθήνα: Κριτική.
- Bochsler, D., (2010). Measuring party nationalisation: A new Gini-based indicator that corrects for the number of units, in "Electoral Studies", vol. 29, pp. 155-168.
- Boudon, R., (1993). Introduction. In P.F. Lazarsfeld, On social research and its language. Chicago: University of Chicago Press.
- Brennan, G. & L. Lomasky, (1993). Democracy & Decision: The Pure Theory of Electoral Preference, Cambridge: Cambridge University Press.
- Brown M, Knopp L., Morrill R., (2005), The culture wars and urban electoral politics: sexuality, race, and class in Tacoma, Washington, Political Geography.
- Budge, I. & Farlie. D. J., (1983). Explaining and Predicting Elections. London: George Allen & Unwin.
- Budge, I., (1993). "Parties, Programs and Policies: A Comparative and Theoretical Perspective". The American Review of Politics, 14: pp. 695-716.
- Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E. & Stokes, D. E., (1960). The American voter New York: Willey.
- Campbell, A., Gurin, G., & Miller, W.E., (1954). The voter decides. Evanston, IL: Row & Peterson.
- Caramani, Daniele, (2004). The Nationalization of Politics. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cheibub, Jose Antonio, & Adam Przeworski., (1999). "Democracy, Elections, and Accountability for Economic Outcomes". In Democracy, Accountability, and Representation, ed. Adam Przeworski, Susan C. Stokes, and Bernard Manin. New York: Cambridge University Press.

- Claasen, Ryan L., (2009). Direction Versus Proximity: Amassing Experimental Evidence American Politics Research 37(2): pp. 227 - 253.
- Converse, P.E., (1964). The nature of belief systems in mass publics. In D.E. Apter (Ed.), Ideology and discontent, pp. 206-261. New York: Free Press.
- Converse, P.E., (1975). Public opinion and voting behavior. In F.I. Greenstein & N.W. Polsby.
- Cox, K.R., (1969). «The voting decision in a spatial context». Progress in Geography, volume 1, pp. 81-117.
- Cox, K.R., (1969): The voting decision in a spatial context. Progress in Geography 1, pp. 81-117.
- Curtice, J., (2002). The state of electoral studies: mid-life crisis or new youth, Electoral Studies (21), pp. 161-168.
- Dahl R., (1971). Polyarchy: Participation and Opposition (New Haven, Conn.: Yale University Press), p. 2.
- Dalton, R.J. & M. P. Wattenberg., (1993). The not so simple act of voting. In A.W. Finifter, ed., Political science. The state of the discipline II. Washington, DC: American Political Science Association.
- Dalton, R. J., (1996). Citizen politics (2nd ed.). Chatham, NJ: Chatham House.
- Dalton, R.J. & M. P. Wattenberg, (2000). Parties Without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies. Oxford: Oxford University Press.
- Denver, D., (1994). Elections and Voting Behaviour in Britain. London: Philip Allen.
- De Vries, K., (2010). Issue Linkage: How Hard Policy Issues Affect Voters' Electoral Choices, paper presented in the Annual Meeting of the American Political Science.
- Downes, A., (1957). An Economic Theory of Democracy, Harper- Solgaard, H.S. (1984), "A Model of Audience Choice of Local Row", NY.
- Duch, Raymond M., & Randolph T. Stevenson., (2008). The Economic Vote. How Political and Economic Institutions Condition Election Results. Cambridge: Cambridge University Press.
- Duch, Raymond M., and Randolph T. Stevenson., (2010). "The Global Economy, Competency, and the Economic Vote". Journal of Politics 72(1): pp. 105–123.
- Emont, J., (2017). The Growing Urban-Rural Divide Around the World, The Atlantic, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/01/electoral-college-trump-argentina-malaysia-japan-clinton/512153/>, date accessed 27/1/2017.

Erikson, R.S., (1972). "Malapportionment, Gerrymandering, and Party Fortunes in Congressional Elections", *The American Political Science Review* 66, No. 4: pp. 1236-1241.

Evans, A .J. Jocelyn, (2004). "Voters & Voting", SAGE Publications.

Evans, Geoffrey, & Mark Pickup., (2010). "Reversing the Causal Arrow: The Political Conditioning of Economic Perceptions in the 2000–2004 U.S. Presidential Election Cycle". *Journal of Politics* 72(4): pp. 1236–1251.

Fiorina, Morris P., (1981). *Retrospective Voting in American National Elections*. New Haven: Yale University Press.

Fotheringham A. S, & Brunsdon, C., (1999). Local Forms of Spatial Analysis. *Geographical Analysis*, 31(4), pp. 340–358.

Fotheringham, A.S., & Rogerson, P.A., (1993). GIS and spatial analytical problems. *International Journal of Geographical Information Systems*, 7(1), pp. 3–19.

Franklin, M., (1992). The Decline of Cleavage Politics. In: M. Franklin, T. Mackie, & H. Valen (eds.), *Electoral Change. Responses to Evolving Social and Attitudinal Structures in Western Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gallagher, Michael, Michael Laver & Peter Mair., (2006). *Representative Government in Modern Europe* (4th edition). New York: McGraw-Hill.

Getis, A., (1991). Spatial interaction and spatial autocorrelation: a cross-product approach. *Environment and Planning A*, 23, pp. 1269–1277.

Getis, A., & Ord, J.K., (1996). Local spatial statistics: an overview. In P. Longley & M. Batty (Eds.), *Spatial Analysis: Modelling in a GIS Environment* (pp. 261–277). New York: John Willey and Sons.

Giddens Anthony, (1998). *Ο Τρίτος Δρόμος, Η ανανέωση της Σοσιαλδημοκρατίας, Πόλις*.

Glasgow, G. & Alvarez, R. M., (2005). Voting behavior and the electoral context of government formation. *Electoral Studies*, 24, pp. 245-264.

Grofman, Bernard., (1985). "The Neglected Role of the Status Quo in Models of Issue Voting". *The Journal of Politics* 47: pp. 230 - 237.

Gudgin Graham & Taylor Peter, (1979). *Seats, Votes, and the Spatial Organisation of Elections* London: Pion Limited.

Hammond, John M., (1974). "Revival Religion and Anti-Slavery Politics." *American Sociological Review* 39: pp. 175-86.

Hellwig, Timothy, & David Samuels, (2007). "Voting in Open Economies: The Electoral Consequences of Globalization". *Comparative Political Studies* 40(3): pp. 283–306.

Himmelweit, H.T., P. Humphreys, M. Jaeger & M. Katz, (1981). *How Voters Decide*, Academic Press.

Hirschman, A.,(1970). *Exit, Voice and Loyalty. Responses to Decline in Firms, Organizations and States*, (Cambridge, Mass., Harvard University Press).

Hodge, D., & Staeheli, L., (1992). Social relations and geographic patterns of urban electoral behavior. *Urban Geography*, 13, pp. 307–333.

Hotelling, H., (1929). Stability in competition. *Economic Journal* 39: pp. 41–57.

Huckfeldt, R. & J. Sprague, (1993). Citizens, contexts, and politics. In A.W. Finifter, ed., *Political science. The state of the discipline II*. Washington, DC: American Political Science Association.

Iversen, T., (1994). The logics of electoral politics: spatial, directional, and mobilizational effects. *Comparative Political Studies*, 272: pp. 155–89.

Johnson, M., Shively, W. P. & Stein, R. M., (2002). Contextual data and the study of elections and voting behavior: connecting individuals to environments. *Electoral Studies*, 21, pp. 219-233.

Johnston R J, Gregory S., (1994). The United Kingdom. In Johnston R J, Claval P (eds) *Geography since the Second World War, an international survey*. London, Croom Helm: pp. 107–31.

Johnston R. , Pattie C. J., Dorling D. F. L. , MacAllister I. , Tunsall H., Rossiter D. J., (2001). Social locations, spatial locations and voting at the 1997 British General Election: evaluating the sources of Conservative support, *Political Geography*.

Johnston R. , Jones K. , Sarker R. , Propper C. , Burgess S. , Bolster A., (2004). Party support and the neighborhood effect: spatial polarization of the British electorate, 1991–2001.

Johnston R., (2005). *Anglo-American Electoral Geography: Same Roots and Same Goals, but Different Means and Ends*, The professional Geographer.

Johnston, R., & Pattie, C., (2003). Representative democracy and electoral geography. In J. Agnew, K. Mitchell, & G. Toal (Eds.), *A companion to political geography* (pp. 337–356). Oxford: Blackwell.

Johnston, R., & Taylor, P. (Eds.), (1990). *Developments in electoral geography*. London: Routledge.

Johnston, R., Pattie, C. J., & Allsopp, J. G., (1988). *A nation dividing, The electoral map of Great Britain 1979–1987*. New York: Longman.

Johnston R. , Pattie C. J., (1998). Composition and context: region and voting in Britain revisited during Labour's 1990s' revival, *Geoforum*.

Jones, Mark P., & Scott Mainwaring, (2003). "The Nationalization of Parties and Party Systems: An Empirical Measure and an Application to the Americas". *Party Politics* 9: pp. 139–66.

Jurjevich J. R., Plane D. A., (2012). Voters on the move: the political effectiveness of migration and its effects on state partisan composition, *Political Geography*.

Kaplan, Gisela, (1992). *Contemporary Western European feminism*. New York: New York University Press.

Kayser, Mark Andreas, & Michael Peress, (2012). "Benchmarking across Borders. Electoral Accountability and the Necessity of Comparison". Working Paper: Hertie School of Governance and University of Rochester.

Kirby M. & Taylor J., (1976). «A geographical analysis of the voting pattern in the EEC referendum 5 June 1975», *Reg. Studies*, volume 10, pp. 183-191.

Kleppner, Paul, (1979). *The Third Electoral System, 1853-1892*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Klos Justin, (2008). Determining spatial correlations between voting behavior and selected demographic variables in a changing electorate, *Middle States Geographer*, 41, pp. 19-26.

Knutsen, O., (2004). "Religious Denomination and Party Choice in Western Europe: A Comparative Longitudinal Study from Eight Countries, 1970-97", *International Political Science Review*, 25 (1): pp. 97-128.

Kohfeld, C.W. & Sprague J., (2001). "Race, Space, and Turnout", *Political Geography*, volume 21, pp. 175-93.

Kornhauser, A. & P. F. Lazarsfeld, (1955). The analysis of consumer actions. In P.F. Lazarsfeld & M. Rosenberg, ed., *The language of social research*. Glencoe, IL: Free Press.

Kuklinski, J.H., Luskin, R.C., & Bolland, J., (1991). Where is the schema, Going beyond the "s" word in political psychology. *American Political Science Review*, 85, pp. 1341-1356.

Lacombe, D. J. & Shaughnessy, T. M., (2007). «Accounting for Spatial Error Correlation in the 2004 Presidential Popular Vote», *Public Finance Review*, volume

35, pp. 480-499.

Lacy, Dean, & Barry C. Burden, (1999). "The Vote-Stealing and Turnout Effects of Ross Perot in the 1992 U.S. Presidential Election". *American Journal of Political Science* 43(1): pp. 233–255.

Lamal, P.A., & Greenspoon, J., (1992). Congressional metacontencies. *Behavior and Social Issues*, 2, pp. 71- 81.

Lau, R.R., & Sears, D. O., (1986). Social cognition and political cognition: The past, the present, and the future. In R.R. Lau & D.O. Sears (Eds.), *Political cognition*, pp. 347-366. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Lazarsfeld, P. F., Berelson, B. & Gaudet, H., (1948). *The people's choice: how the voter makes up his mind in a presidential campaign*. New York: Columbia University Press.

Lazarsfeld, P.F., (1971). Forty years later. Foreword to the English edition. In M. Jahoda, P.F. Lazarsfeld & H. Zeisel, Marienthal. *The sociology of an unemployed community*. Chicago: Aldine.

Ledlie H., (2015). Effects of Geography on Voting Behavior in the UK, <https://prezi.com/1wo0k96zehgx/effects-of-geography-on-voting-behavior-in-the-uk/>.

Lenski, Gerhard, (1963). *The Religious Factor*. Garden City, NY: Doubleday-Anchor.

LeSage J. & Dominguez M., (2012). «The importance of modeling spatial spillovers in public choice analysis», *Public Choice*, Springer, volume 150, pp. 525-545.

Lewis-Beck, Michael S. (1988). *Economics and Elections: The Major Western Democracies*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Lewis-Beck, Michael S. & Mary Stegmaier., (2000). "Economic Determinants and Electoral Outcomes". *Annual Review of Political Science* 3: pp. 183–219.

Lindblom C.E., (1979). *Usable Knowledge: Social Science and Social Problem Solving* with David K. Cohen, Yale University Press.

Lipset & Rokkan S., (1967). *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives*. Toronto: The Free Press.

Lipset & Rokkan, S., (1967). Cleavagen structures, party systems, and voter alignments: an introduction. In S. Lipset & S. Rokkan, *Party systems and voter alignments: cross national perspectives* (pp. 1-64). New York: Free Press.

Lipset, S.M., Lazarsfeld, P.F., Barton, A.H., & Linz, J.J., (1954). *The psychology of*

voting: An analysis of political behavior. In G. Lindzey (Ed.), Handbook of social psychology: Vol. II, pp. 1124-1175. Reading, MA: Addison-Wesley.

Lovenduski, Joni, & Pippa Norris, (1995). Political recruitment: Gender, race and class in British parliament. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Madeley, John T. S., (1977). "Scandinavian Christian Democracy: Throwback or Portent," British Journal of Political Science 5: pp. 267-86.

Marcel, S. – Witkowski, D., (2005). «Η διάκριση Αριστερά/Δεξιά», στο Βερναρδάκης, Χρ. (επιμ.), Η κοινή γνώμη στην Ελλάδα 2004, Αθήνα: Σαββάλας, pp. 164-198.

Matthews, Steven A., (1979). "A Simple Direction Model of Electoral Competition." Public Choice 34: pp. 141-156.

Mayer Nonna, Perrineau Pascal., (1992). Les comportements politiques, Armand Colin.

Mayer Nonna, Boy Daniel., (1997). "L'électeur a ses raisons", Presses de Sciences Po.

Mayer Nonna, Cautrès Bruno., (2004). "Le nouveau désordre électoral", Presses de Sciences Po.

Mayer N., Perrineau P., Boy D., et al., (2005). Εκλογική Συμπεριφορά. Ιστορικές Διαδρομές και Μοντέλα Ανάλυσης, Αθήνα: Σαββάλας.

McCubbins M. & Schwartz T., (1988). "Congress, the Courts, and Public Policy: Consequences of the One Man, One Vote Rule", American Journal of Political Science, 32, pp. 388–415.

Nadeau, Richard, Richard G. Niemi, & Antoine Yoshinaka, (2002). "A Cross-National Analysis of Economic Voting: Taking Account of the Political Context". Electoral Studies 21: pp. 403–423.

Niemi, R. G. & Weisberg, H. F., (2001). Controversies in voting behavior (4th ed.). Washington, DC: Congressional Quarterly Press.

Niemi, R.G. & H.F. Weisberg, eds., (1984). Controversies in voting behavior. 2nd ed. Washington, DC: Congressional Quarterly Press.

O'Loughlin, John, (2002). "The electoral geography of Weimar Germany: Exploratory Spatial Data Analysis (ESDA) of Protestant support for the Nazi Party", Political Analysis 10 (3): pp. 217-243.

Paldam, Martin, (1991). "How Robust is the Vote Function, A Study of Seventeen Nations over Four Decades". In Economics and Politics. The Calculus of Support,

ed. Helmut Norpoth, Michael S. Lewis-Beck, and Jean-Dominique Lafay. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Pattie, Charles, (2011). Electoral Geography for: Encyclopaedia of Human geography.P2 Published by Gitashenasi.

Pattie, C. & Johnston, R., (2000). "People who talk together vote together": An exploration of contextual effects in Great Britain. *Annals of the Association of American Geographers*, 90, pp. 41-66.

Popkin, S.L., (1994). *The reasoning voter. Communication and persuasion in presidential campaigns*. 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press.

Powell, G. Bingham Jr., & Guy D. Whitten, (1993). "A Cross-National Analysis of Economic Voting: Taking Account of the Political Context". *American Journal of Political Science* 37: pp. 391–414.

Prescott, J. R. Victor., (1959). "The Function and Methods of Electoral Geography". *Annals of the Association of American Geographers* 49.3, pp. 296–304.

Pred., A., (1983). Structuration and place: on the becoming of sense and place and structure of feeling. *Journal for the Theory of Social Behavior*, 13, pp. 45-68.

Queralt, Didac, (2012). "Economic Voting in Multi-Tiered Polities". *Electoral Studies* 31: pp. 107–119.

Rabinowitz, G. & Macdonald, S. E., (1989). A directional theory of issue voting. *American Political Science Review*, 83: pp. 93–121.

Ricci, D.M., (1984). *The tragedy of political science. Politics, scholarship, and democracy*. New Haven: Yale University Press.

Robinson S. W., (1950). "Ecological Correlations and Behavior of Individuals", *American Sociological Review*, Vol. 15, No 3, pp. 351-357.

Rogerson, P.A., (2006). «Statistical Methods for Geography», London: Sage Chapter, 2nd edition.

Rokkan S., (1969). "Introduction", στο Stein Rokkan, Jean Meyriat (eds), *International Guide to Electoral Statistics*, Paris – Le Haye.

Roof, Wade Clark, (1979). "Concepts and Indicators of Religious Commitment: A Critical Review." In *The Religious Dimension: New Directions in Quantitative Research*, ed. Robert Wuthnow. New York: Academic.

Rose, Richard, & Derek W. Urwin, (1975). *Regional Differentiation and Political Unity in Western Nations*. London: Sage Publications.

- Schattschneider, E. E., (1960). *The Semisovereign People: A Realist's View of Democracy in America*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Schmidt M. G., (2004). *Θεωρίες της Δημοκρατίας, Σαββάλας, Αθήνα*.
- Scotto, Thomas J., (2012). "Conclusion: Thinking about Models of Economic Voting in Hard Times". *Electoral Studies* 31(3): pp. 529–531.
- Seabrook N., (2009). «The Obama Effect: Patterns of Geographic Clustering in the 2004 and 2008 Presidential Elections», *The Forum*, volume 7.
- Seabrook, N.R., (2010). "The Limits of Partisan Gerrymandering: Looking Ahead to the 2010 Congressional Redistricting Cycle", pp. 4-5.
- Secor, Anna J., (2004). "Feminizing Electoral Geography", In *Mapping Women, Making Politics: Feminist Perspectives on Political Geography*. Edited by Lynn A. Staeheli, Eleonore Kofman, and Linda J. Peake, pp. 261–272. Abingdon, UK: Routledge.
- Siegfried A., (1913). *Tableau politique de la France de l'Ouest sous la IIIe République* (Paris: Armand Colin, reprinted by Imprimerie nationale, 2005).
- Sills, D.L., (1979). Lazarsfeld, Paul F. In D.L. Sills, ed., *International encyclopedia of the social sciences*. Vol. 18. New York: MacMillan & Free Press.
- Simon, H.A., (1960). *The new science of management decision*, New York, Harper and Row.
- Smithies, Arthur, (1941). "Optimum Location in Spatial Competition", *Journal of Political Economy* 49, pp. 423–39.
- Sniderman, P. M., Brody, R. A. & Tetlock, P. E., (1991). *Reasoning and choice: explorations in political psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sprague, J., (1982). Is there a micro theory consistent with contextual analysis, In E. Ostrom, ed., *Strategies of political inquiry*. Beverly Hills: Sage.
- Stevens, Daniel, (2006). "Mobilization, Demobilization and the Economy in American Elections". *British Journal of Political Science* 37: pp. 165–186.
- Stokes, D., (1963). "Spatial Models of Party Competition", *American Political Science Review*, 57 , pp. 368-77.
- Taagepera Rein & Shugart Matthew Soberg, (1989). *Seats and Votes: The Effects and Determinants of Electoral Systems*. New Haven: Yale University Press.
- Tatar, M. I., (2013). "From Partisanship to Abstention: Changing Types of Electoral Behavior in a New Democracy." *Journal of Identity and Migration Studies* 7(1).

- Taylor, Michael A., (2000). "Channeling Frustrations: Institutions, Economic Fluctuations, and Political Behavior". *European Journal of Political Research* 38: pp. 95–134.
- Tobler W., (1970). «A computer movie simulating urban growth in the Detroit region». *Economic Geography*, volume 46, pp. 234-240.
- Tomz, Michael & Robert P. Van Houweling., (2008). Candidate Positioning and Voter Choice." *American Political Science Review* 102(3): pp. 303 - 318.
- Van der Brug, Wouter, Cees van der Eijk, & Mark Franklin, (2007). *The Economy and the Vote. Economic Conditions and Elections in Fifteen Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Van Deth, J.W., (1983b). Ranking the ratings. The case of materialist and postmaterialist value orientations. *Political Methodology* 9: pp. 407-32.
- Visser, M., (1994). The psychology of voting action: On the psychological origins of electoral research, 1939-1964. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 30, pp. 43-52.
- Visser, M., (1994b). Policy voting, projection, and persuasion: An application of balance theory to electoral behavior. *Political Psychology*, 15, pp. 699-711.
- Wald, Kenneth D., Dennis E. Owen, & Samuel S. Hill, Jr., (1989). "Evangelical Politics and Status Issues." *Journal for the Scientific Study of Religion* 28: pp. 1-16.
- Warf, B. & Leib, J., (2011). ed. *Revitalizing Electoral Geography*. Burlington, Ashgate Publishing Company.
- Wilcox, Clyde, (1992). *God's Warriors: The Christian Right in Twentieth Century America*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Wildavsky Aaron, (1962). *Dixon-Yates: A Study in Power Politics*, Yale University Press.
- Wildenmann, R., (1998). *Η Εκλογική Έρευνα: Συμπεριφορά του εκλογικού σώματος και ανάλυση εκλογών*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Zeisel, H., (1968). L'école viennoise des recherches de motivation. *Revue française de sociologie* 9: pp. 3-12.

Βιβλιογραφία ελληνική

Βερναρδάκης, Χρ., (2005). «Πολιτικά κόμματα και «Μεσαίος χώρος». Οι ιδεολογικές, πολιτικές και πολιτισμικές συντεταγμένες των σημερινών πολιτικών δυνάμεων», στο Ινστιτούτο V-PRC, Η κοινή γνώμη στην Ελλάδα 2004, Αθήνα: Σαββάλας, 57-85.

Βούλγαρης, Γ., (1990). «Αλλαγές στο Εκλογικό Σώμα της Αριστεράς και Κομματικός Ανταγωνισμός 1985-1989», στο Λυριντζής, Χρ. & Νικολακόπουλος, Η. (επιμ.), Εκλογές και Κόμματα στη Δεκαετία του '80, Αθήνα: Θεμέλιο, σ. 249-278.

Δελαστίκ Γ., «Ευρωδεξιά μεταξύ Αθηνών και Χάιντερ», Καθημερινή, 19/03/2000

Κουτσόπουλος Κ., (2005). «Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών και Ανάλυση Χώρου», Εκδόσεις Παπασωτηρίου

Μακρής Σπύρος, (2008). Προς ένα φιλελεύθερο πραγματισμό, Η περίπτωση της Νέας Δημοκρατίας, Ιδεολογικά χαρακτηριστικά στον 21^ο αιώνα, Ι. Σιδέρης.

Φώτης Γ., (2009). «Ποσοτική Χωρική Ανάλυση», Εκδόσεις Γκοβόστη

Βιβλιογραφία ηλεκτρονική

www.cognitionetc.wordpress.com

www.ec.europa.eu

www.fabm.wordpress.com

www.news.jrn.msu.edu

www.republicansexposed.org

www.ypes.gr